

המפלגה הקומוניסטית הישראלית
הוועידה ה'21

המפלגה הקומוניסטית הישראלית

הוועידה ה־21

חיפה ושפיים, 21—25 במאי 1990

המפלגה הקומוניסטית הישראלית

הוועידה ה־21

ועידת המפלגה הקומוניסטית הישראלית
مؤتمر الحزب الشيوعي الإسرائيلي

הוצאת הוועד המרכזי של מק"י • 1991

21st CONGRESS
COMMUNIST PARTY OF ISRAEL
Haifa and Shfayim, 21—25.5.1990

סודר וחודפס בדפוס, שמגר 1986, ת"א
נדפס בישראל, 1991

תוכן העניינים

9	מהלך הוועידה
14	דברי פתיחה — תופיק טובי
17	דין-וחשבון הוועד המרכזי — מאיר וילנר
18	(1) במערכה האידיאולוגית
33	(2) השפל הכלכלי והמוצא ממנו
39	(3) הקיטוב החברתי והמאבקים המעמדיים והחברתיים
50	(4) האוכלוסיה הערבית בישראל
57	(5) ההתפתחויות הפוליטיות בין ועידה לוועידה
69	(6) המפלגה
78	דין-וחשבון ועדת הביקורת המרכזית — וולף ארליך
89	נאום הסיכום — מאיר וילנר
91	★ המארכסיזם-לניניזם בתקופתנו
92	★ ההבדל היסודי בין קפיטליזם לסוציאליזם
94	★ הצנטרליזם הדמוקרטי
98	★ פעילותנו בקרב העובדים
100	★ עמדתנו בנושא ההגירה
104	דין-וחשבון ועדת המנדטים
105	תקנון המפלגה הקומוניסטית הישראלית
121	החלטות הוועידה ה-21
127	מוסדות מק"י שנבחרו בוועידה ה-21
128	מוסדות הוועד המרכזי

מבוא

הוועידה ה-21 של המפלגה הקומוניסטית הישראלית התקיימה במצב חדש, לאחר מהפכים בארצות הסוציאליסטיות במזרח-אירופה והתפתחותו של משבר פוליטי וכלכלי-חברתי בברית המועצות. התרחשויות אלו השפיעו רבות על התנועה הקומוניסטית והפועלית בעולם ועל הזירה הפוליטית הבינלאומית, המזרח-תיכונית והישראלית.

הוועידה היתה מיפגן של דמוקרטיה למופת. 102 צירים השתתפו בוויכוח. נוסף על כך ניתנה אפשרות לכל ציר שלא הופיע בדיון להגיש את דבריו בכתב, והם הודפסו וחולקו לכל צירי הוועידה. כך יכול היה, למעשה, כל ציר שביקש זאת, להביע את דעתו.

כל ההצעות האלטרנטיביות להצעת התקנון של הוועד המרכזי הוגשו בכתב לצירי הוועידה ונערכו הצבעות על כל אחת מהן.

הוועידה אישרה בהסכמה כללית כמעט את הצעת התקנון המחודש (רק 6 הצביעו נגד ו-11 נמנעו), את הדו"ח של הוועד המרכזי, את נאום הסיכום ואת דו"ח ועדת הביקורת המרכזית.

הדיונים על הדו"ח של הוועד המרכזי ועל הצעת התקנון המחודש התקיימו במשך מספר חודשים לפני הוועידה בסניפי המפלגה בכל רחבי הארץ. כמו כן הגיע לוועד המרכזי מספר רב של הצעות מחברים לשינויים ולתוספות לדו"ח ולתקנון. רבות מהן נתקבלו ונכללו בנוסח הסופי של הדו"ח ושל התקנון, שהוגשו לוועידה. בוועידה עצמה נוספו תיקונים אחדים לתקנון.

בנושא הפרסונלי — בחירת הוועד המרכזי וועדת הביקורת המרכזית — הועלו בוועידה הצעות אלטרנטיביות והושמעו נימוקים בעד ונגד מועמדותם של חברים למוסדות. לבסוף התקיימו הבחירות החשאיות. תוצאותיהן כללו ממספר שינויים בהרכב המוסדות לעומת הצעתו של הוועד המרכזי היוצא. 41% מהנבחרים לוועד המרכזי ולוועדת הביקורת המרכזית הם חברים חדשים במוסדות אלה.

הוועידה ה-21 הראתה, כי במפלגה קיימת אחדות-דעות בשאלות הפוליטיות המרכזיות. משום כך הופנה עיקר תשומת

הלב של הוועידה לשאלות רעיוניות ולשאלות ארגוניות. הפרק האידיאולוגי הוצב הפעם בראש הדו"ח לוועידה והוא גם היה במרכז הדיונים במפלגה לקראת הוועידה ובוועידה עצמה.

הוועידה ה-21 עמדה בסימן של התחדשות והמשכיות, העמקת הדמוקרטיה הפנים-מפלגתית, תוך שמירת עקרונות היסוד האידיאולוגיים והארגוניים של המפלגה הקומוניסטית הישראלית במפלגה מארקסיסטית-לנינית מהפכנית.

מהלך הוועידה

הוועידה ה-21 של המפלגה הקומוניסטית הישראלית נערכה בימים 21—25 במאי 1990.

פתיחה חגיגית של הוועידה התקיימה בהיכל הספורט בחיפה, ביום שלישי, 21 במאי. דגלים אדומים רבים התנופפו בצד דגלי ישראל באולם הגרול ומעליהם סיסמאות הוועידה ה-21: לשלום ישראל-פלסטין; לשוויון, לעבודה, לדמוקרטיה; לעתיד סוציאליסטי.

היה זה מפגש רב-רושם של יהודים וערבים מכל רחבי הארץ, שהתאפיין באווירה של ידידות ואחוזה יהודית-ערבית.

לפני תחילת העצרת החגיגית הוקרנו על שני מסכים גדולים תמונות של מאבקים לשלום מכל פינות הארץ, שאורגנו על-ידי מק"י, חד"ש ותנועות שלום ומחאה שונות. ברקע נוגנו שירים וקטעי מוסיקה.

לאחר דברי הפתיחה של תופיק טובי, סגן המזכיר הכללי, מסר מאיר וילנר, המזכיר הכללי, את הדין-וחשבון של הוועד המרכזי לוועידה ה-21.

בפתיחת הוועידה נכחו אישי ציבור רבים, ביניהם ראש עיריית חיפה, אריה גוראל, שבירך את הוועידה. כמו-כן הוקראו הברכות של נשיא המדינה, חיים הרצוג, ושל המזכיר הכללי של ההסתדרות, ישראל קיסר.

בהתרגשות ובקורת רוח רבה נתקבלו הברכות של המפלגה הקומוניסטית הפלסטינית לוועידה, ושל יו"ר אש"ף ונשיא המדינה הפלסטינית, יאסר ערפאת. לוועידה הגיעו ברכות רבות ממפלגות קומוניסטיות מחוץ-לארץ, מארגונים ציבוריים ומתנועות פוליטיות ואישים מכל רחבי הארץ.

במהלך הוועידה בירכו אותה מעל הבמה ח"כ האשם מחמיד, בשם החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון (חד"ש), וח"כ חוסיין פארס, בשם מפלגת הפועלים המאוחדת (מפ"ם).

קולות תופים וחצוצרות וים של דגלים אדומים ודגלי ישראל שטפו את אולם הספורט, כאשר מספר רב של בני-נוער, חברי ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי, הופיעו והביאו את ברכתם הלוחמת. מזכ"ל התנועה, מוחמד נפאע, נשא את הברכה. המיפגן של חברי בנק"י עורר התרגשות מיוחדת בקרב באי הוועידה.

בתוכנית האמנותית הופיעו מקהלת יועאר מראמה, אמל מורקוס ונזאר זריק, ורים תלחמי.

יום ד', 23 במאי

דיוני הוועידה נערכו בבית התרבות בקיבוץ שפיים, אשר קרשט בדגל המפלגה, בדגלים אדומים, בדגל ישראל, ובסיסמאות הוועידה. יום הדיונים הראשון נפתח בהשלמת הדיון וחשבון של הוועד המרכזי על-ידי המזכ"ל, מאיר וילנר. יו"ר ועדת הביקורת המרכזית, וולף ארליך, הביא את הדיון-וחשבון של הוועדה.

לאחר שמיעת הדו"חות בחרה הוועידה במוסדותיה: נשיאות, ועדה מתמדת, ועדת תקנון, ועדת מנדטים ועדת עירעורים. הוועידה אישרה את התקנות לניהולה ועברה לדיונים.

דיוני הוועידה, שהתנהלו בעברית ובערבית, נמשכו עד השעה 11 בלילה. הצירים התייחסו בהופעותיהם לשאלות רעיוניות, במיוחד לגבי ההשלכות של המהפך במזרח-אירופה ושל ההתרחשויות בברית-המועצות. אחרים הקדישו את דבריהם לפעילות האיגוד-מקצועית של המפלגה, לשאלות ארגוניות פני-מיות, להתמודדות הרעיונית עם זרמים עוינים ולבעיות שיתוף הפעולה במאבק לשלום ולשוויון.

יום ה', 24 במאי

ב-9 בבוקר התכנסו הצירים להמשך הדיונים. ככל שנמשך הדיון התברר, כי איש מהצירים אינו מערער על הקו הפוליטי של המפלגה, על תוכנית השלום או על עמדותיה בשאלות כלכליות-חברתיות ובמאבק לשוויון האוכלוסיה הערבית. מדי פעם קראו יושבי הראש ברכות שהגיעו לוועידה וקידמו בברכה אורחים שבאו להאזין לדיוניה, ביניהם ראשי מועצות מקומיות, חברי מועצות ונציגים של ארגונים ציבוריים ומסגרות שונות של חד"ש.

במושב הערב ניגשה הוועידה להצבעות על 143 הצעות לשינויים בתקנון, שהוגשו על-ידי הצירים. לצירים חולקו דפים מודפסים ועליהם הצעות התיקונים והנמקותיהן. ההצבעה נערכה על כל הצעה בנפרד. חלק מההצעות שאומצו על-ידי ועדת התקנון וכמה הצעות נוספות אושרו ע"י הוועידה.

יום ו', 25 במאי

במושב הבוקר נמשכו ההצבעות על הצעות הצירים לתיקונים בתקנון. בהצבעה שנערכה לאחר מכן על אישור התקנון המחודש בכללותו, שיקפו התוצאות תמיכה כמעט כללית: רק 6 צירים הצביעו נגד ו-11 נמנעו. בשעה 17.00 נפתחו דלתות האולם לחזווח, ומאות ילדים בחולצות לבנות ובעניבות תכלת-אדום נכנסו כשהם מנופפים ביוני שלום מצויירות, בבלונים,

בדגלונים אדומים ובפרחים. חניכי בני עמל גרשו את המעברים ואת קידמת הבימה. ילדות וילדים עלו לבימה וענדו את עניבות הארגון לחברי הנשיאות. ילדה וילד קראו את ברכת בני-עמל בעברית ובערבית, והקהל קידם אותם במחיאות כפיים סוערות.

לאחר ההתרגשות שעוררה הופעת בני עמל, שבה הוועידה למסלול עבודתה והמשיכה בדיון, שבמהלכו הובא דו"ח ועדת המנדרטים על-ידי יו"ר הוועדה, **מנשה כלפה**.

אחרונת המשתתפים, רות לוביץ', סיכמה במילים יוצאות מהלב למעלה מיובל שנים של פעילות במפלגה.

במושב הערב סיכם מאיר וילנר את הדיון בהדגישו, כי הוועידה היתה מיפגן כוח של מק"י, ותרומה חשובה לביצור אחדותה הרעיונית, הפוליטית והארגונית.

שבת, 26 במאי

היום האחרון של הוועידה הוקדש לקבלת החלטות ולבחירתם של המוסדות המרכזיים: ועדת הביקורת המרכזית והוועד המרכזי.

תופיק זיאר, יו"ר הוועדה המתמדת, הביא את דו"ח הוועדה, שכלל את ההצעות להחלטות של הוועידה ה-21. מספר חברים שהגישו הסתייגויות או הצעות לתוספות, נימקו בקצרה את הצעותיהם. לאחר שיו"ר הוועדה התייחס אליהן, התקיימו ההצבעות ונתקבלו החלטות הוועידה.

בפני הוועידה הופיעו עשרות צירים שנימקו את הצעותיהם למועמדים למוסדות המרכזיים, או את התנגדותם למועמדים אלה או אחרים.

תופיק טובי הסביר את הצעות ההרכב של רשימות המועמדים לשני המוסדות, שהוגשו לוועידה ע"י הוועד המרכזי היוצא. הוא נפרד במלים חמות מחברים ותיקים בוועד המרכזי ובוועדת הביקורת המרכזית, אשר ביקשו לא לבחור בהם שוב: רות לוביץ', וולף ארליך, יהושע (שיקה) אירגה, כמאל גטאס, פליציה לנגר ואברהם זליג.

בשעות הלילה המאוחרות הודיעה ועדת הבחירות את תוצאות ההצבעות החשאיות לוועדת הביקורת המרכזית ולוועד המרכזי.

מאיר וילנר נשא דברי נעילה, בהם הביע את התקווה, שפעילות הוועד המרכזי החדש לא תיפול ברמתה ובאיכותה מרמת הוועידה.

הוועידה ה-21 של מק"י ננעלה בשירת האינטרנציונל. עם סיום הוועידה היתה הרגשה של התרוממות רוח והתפרקות לאחר חודשים של דיונים. הצירים יצאו לכיכר שלפני בית התרבות ושעה ארוכה בילו בריקודים ובשירה, כפי שנהגו לעשות בלילות הקודמים בתום הדיונים.

102 חברים הופיעו בריון, להלן שמותיהם

(לפי סדר הופעתם):

סעיד באדר (טורעאן); משה זיסר (בת-ים); אליאס אבו-עוקצה (מעיליה); אמין ספייה (סטודנט, ברה"מ); אירנה לוינהוף (ת"א); אלעזר פיילר (יד חנה); אחמד סעיד ג'בארין (אום אל-פחם); פייסל טהא (נצרת); אברהם זלג (רחובות); אמיר מחול (חיפה); שחרה איבן ברי (באר-שבע); אדיב אבו-רחמון (נצרת); ג'מאל תאיה (ירושלים); נאצר זקוט (רמלה); חוסני סולטני (טירה); באסל גטאס (ראמה); תופיק חוסרי (אום אל-פחם); עמיחי סולודר (בת-ים); גאלב סייף (ינח); יחיא מתאני (קלנסואה); מוחמד ברקה (שפר-עם); פאתן גטאס (סטודנט, בולגריה); מליח נסרה (כפר יאסיף); מרים אלגזי (רמת-גן); אנוואר ג'מאל (חיפה); ג'אבר כורי (נצרת); אחמד בלחה (סטודנט, צ'כוסלובקיה); תגריד שבייטה (טירה); משה גבוה (פתח-תקווה); חאלד שריף (כפר יאסיף); ריאד כורי (שפרעם); איתן אלטמן (ת"א); מחמוד מחמד (אום אל-פחם); עוזי בורשטיין (רמת-גן); מוחמד עוואד (ערד); בנימין שניצר (ת"א); אחמד מסאלחה (כפר קרע); מרוואן משירקי (נצרת); צבי קלרברג (ת"א); מחמוד ח'אלד ג'בארין (אום אל-פחם); מופיד מהנא (פקיעין); מוחמד עבד אל-כרים מנסור (טירה); דורון וילנר (ת"א); איבתיהאג' מג'לי (נצרת); סלאמה זיידאן (סטודנט, בולגריה); יהושע אירגה (פתח-תקווה); סובחי סרוג'י (נצרת); מנשה כליפה (פתח-תקווה); יורי פינס (ירושלים); סאלח מורשד (עילבון); נהידה שחאדה (כפר יאסיף); עיסאם מחול (חיפה); עומר סעדי (עראבה); מחמוד אבו-שנב (עכו); יושקה ולרשטיין (ת"א); כמאל נזאל (נחף); תמר גודנסקי (בת-ים); נאזם באדר (ירושלים); נבילה אספניולי (נצרת); תופיק כנאענה (עראבה); כמאל אבו-אחמד (נצרת); מאג'ד אבו-יונס (סכנין); עומר סירדאן (סטודנט, הונגריה); נגיבה גטאס (ראמה); דב חנין (ת"א); ג'מל אבו-ראס (טייבה); מרדכי פרוינד (פתח-תקווה); מוריד פריד (אום אל-פחם); קוסטנדי מורקוס (כפר יאסיף); בן-ציון בייר (חולון); עבד אל-מנאן שבייטה (טירה); עאמר עאבד (סטודנט, צ'כוסלובקיה); ג'ורג' טובי (חיפה); בוריס ספיאשווילי (אשדוד); חררדו לויבנר (ת"א); אברהם דורליך (חיפה); משה כורי (רמת-גן); עודה בשאראת (יפיע); מופיד סידאווי (ערערה); סלימאן עבד אל-האדי (איכסאל); סעיד נפאע (בית ג'אן); עאדל עאמר (כפר קאסם); יעקב קור (הוד-השרון); דיב זבידה (לוד); מוחמד עלי טהא (כבול); מיכה וילנר (יפו); אליאס ג'אבור (סטודנט, ברה"מ); סאלם ג'ובראן (נצרת); חסן זועבי (טמרה — העמק); עאדל אבו-עקל (סטודנט, רומניה); פכרי חסן (משהד); עיסא חביב (חיפה); שוקרי עוואודה (כפר כנא); מוחמד פאדל חסן (טמרה); זיאד מוסא (עכו); שמואל שלום (פתח-תקווה); שהיר כבהא (עין א-סהלה); אחמד עירקי (טייבה); עבדאללה אבו-מערוף (סטודנט, ברה"מ); נביתה מורקוס (כפר יאסיף); מוסטפא ושאחי (סטודנט, פולין); רות לוביץ' (ת"א).

77 חברים מסרו את דבריהם בכתב

להלן שמותיהם (לפי סדר הא"ב):

עימאד אבו אחמד (סטודנט, מוסקבה); עבדאללה אבו אל-היג'א (טמרה);
 מוחמד אבו-אצבע (טייבה); נסים אבו-ח'יט (טירה); מוחמד אבו-סאלח
 (סכנין); עבד אל-חמיד אבו-עיטה (טייבה); מוסטפא אבו-ראייה (סכנין);
 מוסטפא אבו-ראס (סטודנט, בולגריה); עדנאן אבו-רביע (נצרת); דיב מוחמד
 אגבריה (אום אל-פחם); חלימה אגבריה-עקל (מוסמוס); מוסטפא אסעיד
 (רומנה); מטי בורשטיין (רמת-גן); איברהים ביארסי (בקה אל-גרבייה);
 הישאם בסול (רינה); אילנה בקאל (תל-אביב); ג'יהאד בשארה (טירה);
 ג'מאל ג'בארין (אום אל-פחם); עבדאללה ג'ובראן (נצרת); עימאד ג'ובראן
 (סטודנט, מוסקבה); יורם גוז'נסקי (בת-ים); כמאל גטאס (עכו); עטייה ג'מאל
 (נצרת); סחי ג'ריס (אבו סנאן); אנוואר דאוד (ירושלים); סנא דיאב
 (נצרת); מחמוד דרש (דיר חנא); פתחי היבי (כבול); איברהים והבה
 (ירושלים); סמיר חאג' (עבלין); ערסאן חביב אללה (עין מאהל); בסאם
 חדאד (חיפה); עפו חוסרי (אום אל-פחם); עפו חטיב (כבול); ריאד חטיב
 (שפרעם); יוסוף חידר (עבלין); ח'אלד ח'ליל (כפר יאסיף); שחאדה ח'ליל
 (ראמה); מוסא חלף (מקיבלה); אחמד חמדי (שפרעם); סאמי חניף (סטודנט,
 בולגריה); מופלח טבעוני (נצרת); סמירה כורי (נצרת); קרלוס לוינתוף (תל-
 אביב); נאצר מחאג'נה (סטודנט, בולגריה); אחמד מוחמד מחמדי (אום אל-
 פחם); תאיר מחמדי (סטודנט, מוסקבה); מוריס מחולי (כפר יאסיף); נואה
 נאצר-חנא (חיפה); עוז נאצר (נצרת); ראיד נאסראללה (נצרת); ח'אלד
 ניג'ם (נצרת); פאדל נעאמנה (עראבה); נאיף סלים (עכו); ערפאן סלים
 (דבוריה); סלים סלימאן (נצרת); אסעד סמעאן (טורעאן); ג'יהאד סעד
 (שפרעם); גסאן סרוג'י (נצרת); נאדר עאבד (נצרת); ח'ליל עבד אל-רחמן
 (אבו-גוש); שאדי עבדו (סטודנט, ברית-המועצות); עבד אל-רחמן עוואדה
 (כפר כנא); אבי עומד (תל-אביב); ח'אלד עטייה (נצרת); אמין עסאקלה
 (מר'אר); דאהר פריד (נצרת); ואליד סג'יר (מג'ד אל-כרום); הישאם קאסם
 (טירה); אילן קציר (חיפה); איברהים שמשום (עראבה); אניס שינאווי
 (סטודנט, בולגריה); עאדל שינאווי (כפר מנדא); איברהים שליט (שפרעם);
 ג'מאל שריף (כפר יאסיף); עלי שריף (מוסמוס); עאידיה תומא-סלימאן (עכו).

האידיאלים הנעלים של הסוציאליזם, חירות האדם, השלום ואחוות העמים — ימשיכו להאיר את דרכנו

דברי פתיחה

נשא החבר תופיק טובי

צירי הוועידה,
אורחים נכבדים,

ועידתנו ה-21 מתקיימת בתנאים בינלאומיים חרשים. מדיניות השלום הסובייטית והחשיבה החדשה ביחסים הבינלאומיים מסיעות למניעתה של שואה גרעינית, לפתרון עימותים גלובליים ואזוריים, לקידום האנושות לחיים טובים ובטוחים יותר. התפתחויות רבות-חשיבות אלה ונסיון מימוש הפרסטר-רויקה והדמוקרטיזציה, על כל הסיכויים והסיכונים שבו, מעמידים אתגרים היסטוריים בפני כל התנועה המהפכנית, וגם בפני מפלגתנו. אנו נדרשים לבחון דברים מחדש ולהסיק מסקנות, במטרה להעמיק את הדמוקרטיה בחיינו, להרחיב את שיתוף הפעולה ולקדם את מאבקנו.

אויבי הסוציאליזם מנסים לנצל את המשבר ואת קשיי ההתחדשות הסוציאליסטית, כדי לזרוע יאוש בקרב העמים ולהפיץ דעות חסלניות ביחס לסוציאליזם.

אך האידיאלים הנעלים של הסוציאליזם, של שוויון האדם וחירותו, של בניית עולם של שלום ואחוות עמים, ימשיכו להאיר את דרכה של האנושות במאבקה לחברה ללא מלחמות, ללא שעבוד וללא ניצול, לחברה דמוקרטית משגשגת, שהיא ערובה לכבודו ולחזווחתו של האדם.

מפלגתנו הקומוניסטית לא תכפוף את ראשה בפני התבוסתנים למיניהם; למרות הקשיים, הנסיגות הזמניות והסכנות, נמשיך להרים אל על את דגלנו. זה המסר של ועידתנו ה-21.

חברים,

ועידתנו ה-21 מתכנסת בתקופה של משבר שלטוני וחברתי עמוק ביותר. שורשיו של משבר זה נעוצים במדיניות הכיבוש, הגורמת סבל רב לעם הערבי הפלסטיני, והאחראית למשבר הכלכלי המעמיק בישראל, לאבטלה המתרחבת, לקיצוץ המכאיב בשירותי החברה ולסכנות חמורות ביותר לחירויות הדמוקרטי-טיות. מדיניות זו, החוסמת את הדרך לשלום, נושאת בחובה סכנת מלחמה חדשה.

שנים הזהרנו מהסכנות הטמונות בהיגררות המערך אחרי הקונסנזוס הל-אומני של ממשלת ליכוד-מערך. שורש אי-הצלחתו של פרס להקים ממשלה טמון בהתחמקות המערך ממאבק לאלטרנטיבת שלום ממשית. כל זמן שהמערך לא ינהל מאבק ציבורי לשלום אמת ללא כיבושים, שיושג במשא-ומתן עם אש"ף, הוא יאבד יותר ויותר את הסיכוי להיות אלטרנטיבה לליכוד. כשלוננו של המערך להקים ממשלה והופעת הסכנה של ממשלת שמיר הימנית הצרה עם הטרנספריסטים והגזענים, יוצרים תנאים המקשים עוד יותר על המאמצים לשלום באזורנו.

השנה שחלפה מאז הוצגה בפומבי יוזמת שמיר-רבין הוכיחה, כי המלך הוא ערום. התנפצו האשליות בדבר פתרון המבוסס על סירוב להכיר באש"ף כצד למו"מ והאומר 'לאו' למדינה פלסטינית בצידה של ישראל. התנפצה גם אשליית הפתרון בחסות האפוטרופסות האמריקאית תוך התנגדות לכינוס ועידה בינלאומית לשלום במזרח-התיכון.

המבוי הסתום אליו נקלעה יוזמת שמיר-רבין, וסכנת כינונה של ממשלת ימין קיצוני או ממשלת ליכוד-מערך נוספת מוכיחים כמה צדקה מפלגתנו הקומוניסטית. במשך שנים היתה המפלגה כמעט היחידה בזירה הישראלית בקביעתה, שהכיבוש הוא מקור המשברים והסכנות, וכי שלום יושג רק על בסיס העקרון של שתי מדינות לשני העמים. עמדה זו הפכה כיום נחלת רבים. מפלגות יוניות, תנועות מחאה ואפילו חוגים רחבים במפלגת העבודה מקבלים אותה כיום. מוועידתנו זו, אנו קוראים לכל כוחות השלום והדמוקרטיה בישראל, ללא הבדל אידיאולוגיה והשקפת עולם, יהודים וערבים, להתלכד בחזית שלום, להגביר את המאבק נגד פעולות הדיכוי, לתמוך בזכות העם הערבי הפלסטיני להגדרה עצמית ולגלות סולידריות עם האינתיפדה. אנו קוראים לשיתוף פעולה במערכה נגד הסכנה של הקמת ממשלת ימין קיצוני, נגד הגזענות וסכנת הפאשיזם. במאבק משותף, פרלמנטרי וציבורי, בכוחנו לחסום את הדרך בפני השמירים, השרונים והזאבים למיניהם.

ועידתנו קוראת לאוכלוסיה הערבית לעמוד על המשמר מול הסכנות העלולות לנבוע מהקמתה של ממשלת ימין קיצוני. נלך מלוכדים באומץ לב בדרך המאבק הציבורי המשותף, אותה סללה המפלגה הקומוניסטית הישראלית ובה צעדה האוכלוסיה הערבית במשך למעלה מ-40 שנה.

אלה שבמאבק היומיומי או במערכות הבחירות קוראים לאוכלוסיה הערבית להתנתק מהכוחות הדמוקרטיים היהודיים ולעלות על דרך ההסתגרות הלאומית — מסבים נזק למאבק הגורלי לשלום, לשוויון ולדמוקרטיה.

אנו קוראים לאחדות פטריוטית של כל הכוחות באוכלוסיה הערבית ללא פסילה, על בסיס המאבק לשלום ישראל-פלסטין, לדמוקרטיה ולשוויון זכויות, כאזרחי מדינת ישראל, בשיתוף פעולה, יחד עם הכוחות הדמוקרטיים היהודיים. בדרך בדוקה זו תשרת האוכלוסיה הערבית את עניינה הצודק, תבטיח את קיומה במולדתה ותסייע לכינון השלום לרווחתם של שני העמים.

נוכת המשבר הממשלתי המתמשך והשחיתות שנחשפה במהלכו, קמים חוגים המרימים יד על החיימ הדמוקרטיים, על הכנסת ועל הייצוג של האוכלוסיה

הערבית. אנו דוחים כדמגוגית את הקריאה לשינוי שיטת המימשל ושיטת הבחירות הקיימת, וקוראים להקדמת הבחירות לכנסת.

אנו באים לוועידה כמופת לאחדות ולמאבק יהודי-ערבי משותף להגנת האינטרסים של שני עמינו.

אחד התפקידים החשובים של ועידתנו הוא — בחינה ביקורתית של עבודתנו עם בעלי הברית שלנו בחזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון. מטרתנו — להעמיק ולהרחיב את אופיו הדמוקרטי של שיתוף הפעולה, להסיר מכשולים מדרכם של חוגים יהודיים וערביים שמקומם הטבעי בחד"ש, ולחזק ולהרחיב את שורותיה.

מוועידה זו אנו שולחים את מיטב הברכות לרבבות השותפים ובעלי הברית בחזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון וקוראים להרחבת השורות ולביצור האחדות, חברים,

בוועידה ה-21 אנו מסכמים תקופה חשובה בחיי המפלגה. כוחנו גדל: בין ועידה לוועידה נוספו 12% חברים חדשים. מאחורינו מאבקים ציבוריים חשובים למען השלום, נגד הכיבוש, למען השוויון, נגד האפליה הלאומית כלפי האוכלוסיה הערבית ולהגנת האינטרסים של המוני העם, בהם נמשך גם להבא. בראש דאגתנו — חישול המפלגה לתפקידים העומדים בפניה והרחבת שיתוף-הפעולה בין כל מתנגדי הכיבוש ושוחרי השלום והדמוקרטיה.

בהפיקנו לקחים מנסיוננו העצמי ומהתמורות בעולם ובתוך תנועתנו, נפעל לחיזוק המפלגה, להעמקת הדמוקרטיה המפלגתית, לחיזוק פעילותם ההתנדבותית של חברי המפלגה ולהרחבת השורות.

אנו באים לוועידה לאחר דיון דמוקרטי רחב ביותר על עבודת המפלגה ודרכה הרעיונית והפוליטית.

דיו"ח הוועד המרכזי והצעת השינויים בתקנון, המוגשים לוועידה, מבטאים את הדאגה להתפתחותה, להתחדשותה, לאחדותה ולהמשך דרכה המפוארת של מפלגתנו.

מלווה אותנו התחושה של אחריות היסטורית. לכן, נפעל כולנו, כדי שהוויכוח יתנהל באופן הדמוקרטי ביותר, ויסוכם בהחלטות שיוסיפו כוח למפלגתנו, על בסיס המארכסיזם-לניניזם, ויבצרו עוד יותר את אחדותה האינטרנציונליסטית היהודית-הערבית, גאוותם של הקומוניסטים בישראל.

עיניהם של רבבות קומוניסטים, אוהדיהם, פעילי חד"ש, המוני עובדים ושוחרי שלום יהודים וערבים צופות אל ועידתנו בהתעניינות ובתקווה נפעל כולנו להצלחתה של ועידתנו ה-21, כדי שתהיה ציון דרך חשוב בתולדות המאבק של שני עמינו לשלום, לעבודה, לשוויון, לדמוקרטיה ולעתיד סוציאליסטי.

★ תחי הוועידה ה-21 של המפלגה הקומוניסטית הישראלית !

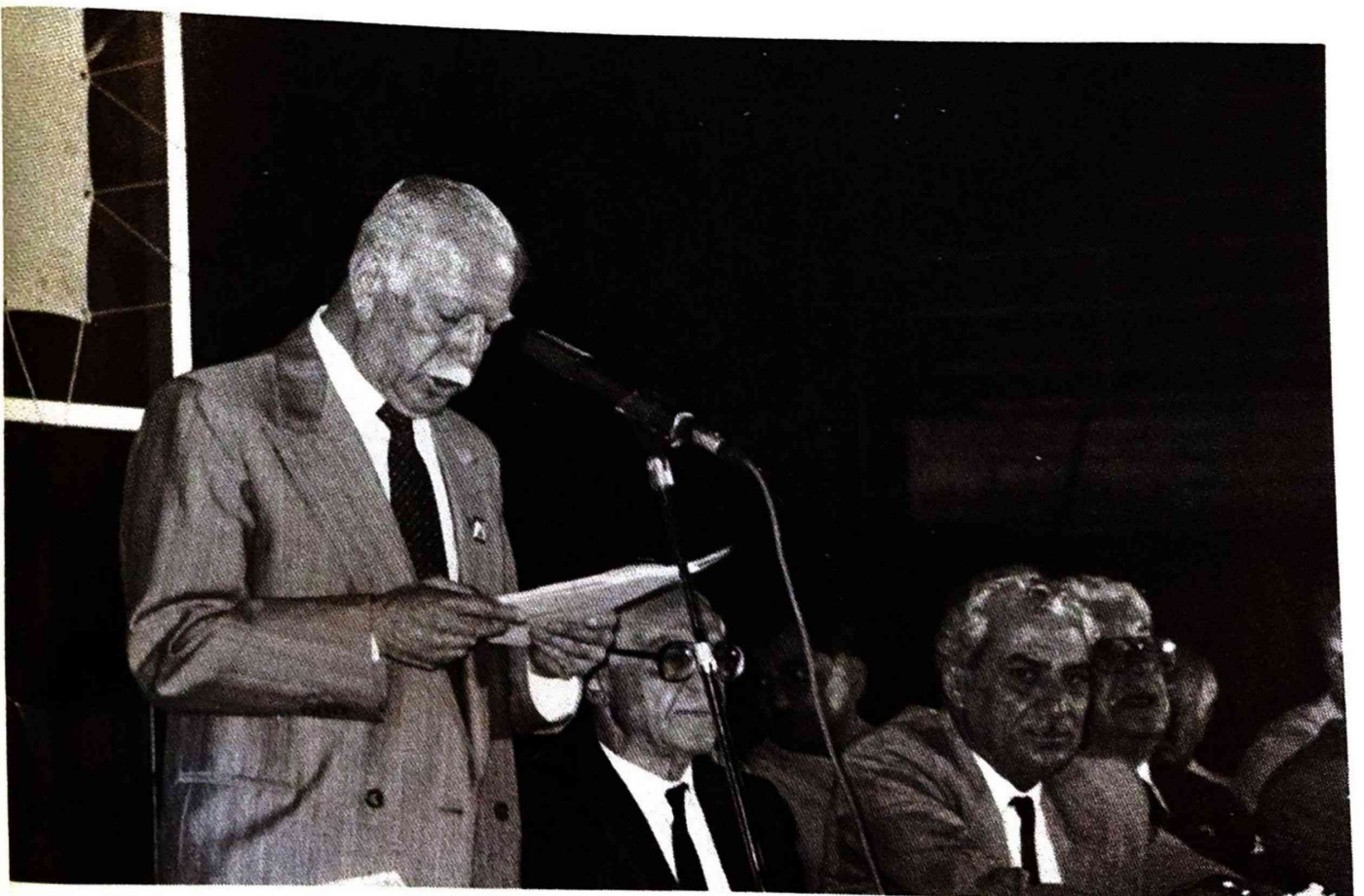
למעלה: כימת הוועידה בערב הפתיחה החגיגית בהיכל הספורט בחיפה

למטה: נשיאות הוועידה בערב הפתיחה

מאיר וילנר, מזכ"ל המפלגה,
מגיש את הדו"ח לוועידה

תופיק טובי, סגן המזכ"ל, נושא דברי פתיחה

דין-וחשבון הוועד המרכזי של
המפלגה הקומוניסטית הישראלית
לוועידה ה-21

הגיש החבר מאיר וילנר

לשלום ישראל-פלסטיין
לשוויון, לעבודה, לדמוקרטיה
לעתיד סוציאליסטי

1. במערכה האידיאולוגית

חברים, ידידים ואורחים יקרים,

המפלגה הקומוניסטית הישראלית מתכנסת לוועידתה ה-21 בתקופה של מאבק אידיאולוגי חריף, המתנהל בארצות הסוציאליסטיות, בתנועה הקומוניסטית הבינלאומית ובעולם כולו.

אנו חיים כיום בתקופה היסטורית חדשה מבחינות רבות. הפרסטרואיקה בברית המועצות על כל השלכותיה, העלתה מחדש ובמלוא ההיקף את הבעיות האידיאולוגיות, הפוליטיות, הכלכליות, החברתיות והמוסריות.

מוקדם עדיין לסכם את כל הנושאים. דברים רבים עדיין בהתהוותם, נוזלים, וצריך לעקוב אחריהם. המציאות והנסיון יבהירו במשך הזמן מה יהיה נכון ומה יהיה שגוי.

אך אין זה פוטר אותנו מהמאמץ לנתח ולהבין את ההתפתחויות, המתרחשות עתה וכן את ההתפתחות ההיסטורית, ולהפיק לקחים. לנושאים לא-מעטים אפשר להתייחס תוך לימוד מהנסיון ההיסטורי, על החיוב והשלילה שבו, וזאת תוך חתירה למימוש מטרותינו היסודיות: שלום וסוציאליזם.

בפרק זה נתייחס במיוחד לבעיות הסוציאליזם בימינו. נושא זה נידון במפלגתנו פעמים רבות בשנים האחרונות. אולם ההתפתחויות הן כל כך סוערות ומזירות, שיש לעדכן את הניתוחים והמסקנות כל הזמן, תוך התייחסות לחיזוי המתרחש לנגד עינינו, על כל צדדיו.

הפרסטרואיקה

הפרסטרואיקה, הדמוקרטיזציה והפתיחות, אותן יזמה המפלגה הקומוניסטית של ברה"מ, היו צורך אובייקטיבי חיוני להתפתחות הסוציאליזם בברה"מ. הצלחת הפרסטרואיקה אמורה להגביר את כוח המשיכה של הסוציאליזם בעולם כולו. מטרת הפרסטרואיקה — יותר סוציאליזם, חשיפת מלוא יכולתו של הסוציאליזם בכל התחומים; מהפכה בתוך מהפכה במסגרת המשטר הסוציאליסטי; שחרור הסוציאליזם מכל שבלם את פיתוחו, ומימוש כל היתרונות הגלומים במשטר הסוציאליסטי — נתקבלה בהערכה גבוהה על-ידי מפלגתנו. מק"י תמכה ותומכת ברעיון הפרסטרואיקה, בדמוקרטיזציה, בפתיחות, בהעלאת החברה הסובייטית לרמת התפתחות גבוהה יותר מבחינה כלכלית-חברתית, מבחינה פוליטית ורעיונית ומבחינה תרבותית ומוסרית. ההתפתחות בברה"מ בחמש השנים האחרונות, השנים של הפרסטרואיקה,

השפיעה השפעה מכרעת על המצב בארצות הסוציאליסטיות האחרות ובתנועה הקומוניסטית הבינלאומית.

שאלת הפרספקטיבה הסוציאליסטית, שהיא המטרה הפרוגרמטית העומדת בפני מפלגתנו ובפני המפלגות הקומוניסטיות בארצות אחרות, קשורה כיום באופן הדוק בהתרחשויות המתחוללות בברית המועצות ובארצות מזרח אירופה. הסוציאליזם בברה"מ השיג הישגים רבים בעלי חשיבות היסטורית. הסוציאליזם חילץ את ברה"מ בתקופה קצרה יחסית מקפיטליזם ואף מפיאודליות למחצה, מפיגור מדיני וכלכלי-חברתי עמוק, והפך אותה למדינה מפותחת מבחינה כלכלית ובעלת משקל בינלאומי כביר. הסוציאליזם בברה"מ חיסל את הניצול המעמדי, את הניצול של אדם בידי אדם; חיסל את הבורות והעלה את העמים לרמה תרבותית גבוהה; חיסל את האבטלה, את המשברים הכלכליים ואת הפחד מיום המחרת; תרם תרומה מכרעת לנצחון ההיסטורי-עולמי על הפאשיזם הגרמני ולקיום השלום העולמי זה 45 שנה; איפשר לברה"מ להגיע למקום הראשון בחקר החלל. הוכח שהסוציאליזם הוא בעל חיות כבירה ושהוא כורח היסטורי בהתפתחות המין האנושי.

עם זאת, עלינו להביא בחשבון את ההתפתחויות בשנות ה-70 וה-80: ברה"מ וכמה ארצות סוציאליסטיות נקלעו לקשיים כלכליים גדולים. בשלב השלישי של המהפכה המדעית-טכנית גדל הפער בינן לבין הארצות הקפיטליסטיות המפותחות. התפתחות שלילית זאת השפיעה, וממשיכה להשפיע, על כל תחומי החיים. הפיגור הכלכלי והשלכותיו עשו את הפרסטרדיקה להכרחית. הדבר חייב לנטוש את שיטת הניהול הקודמת ולחפש דרכים כלכליות ופוליטיות חדשות במסגרת הסוציאליזם.

באותה תקופה הצליחו הארצות הקפיטליסטיות המפותחות (ארצות"ב, יפאן, מערב-אירופה) לצעוד בראש המהפכה המדעית-טכנית ולהקדים את ברית המועצות ואת הארצות הסוציאליסטיות האחרות ביישום הישגיה.

הלקחים הם רבים. ואחד החשובים שבהם הוא ראיית החיוניות של דמוקרטיה עמוקה בסוציאליזם, של יצירת תנאים להתפתחות היוזמה היצרנית בכל התחומים: הכלכלי, המדעי-טכני, הפוליטי והרעיוני.

לנין אמר: „התיאוריה המארכסיסטית, כאשר היא בוחנת שאלה חברתית כלשהי, דורשת בהחלטיות להציגה במסגרת היסטורית מסוימת, ולאחר מכן, אם המדובר הוא בארץ אחת (למשל בפרוגרמה לאומית בשביל הארץ הנתונה), יש להביא בחשבון את התכונות המיוחדות הקונקרטיות, המבדילות ארץ זו מארצות אחרות בתחומי אותה התקופה ההיסטורית עצמה“ („על השאלה הלאומית והלאומית-קולוניאלית“ (עברית) עמ' 91, הוצ' הוועד המרכזי של מק"י).

דברים אלה חשובים מאוד בימינו. בהעריכנו את ההתפתחות ההיסטורית, בעולם ובארץ מסוימת, עלינו לבחון את הדברים בהתחשב בתקופה הקונקרטית ובתנאים הקונקרטיים בכל ארץ. עלינו לבחון, מה היה נכון בעבר ונשאר נכון בהווה, מה היה נכון בעבר ואינו נכון יותר בימינו, ומה לא היה נכון בעבר ונשאר גם עתה לא נכון. אין לנתח בעיה כלשהי מחוץ למסגרת הזמן והמקום.

כל נסיון להעריך תקופות בהיסטוריה שהתאפיינו בתנאים שונים לגמרי מאלה של תקופתנו, באמות-המידה של תקופתנו, מוביל למסקנות לא נכונות ואפילו חסרות שחר. כן אי-אפשר לנתח תופעות בארץ אחת על-פי אמות-המידה של התנאים בארץ אחרת, השונים זה מזה באופן מהותי.

המצב בברית המועצות

ההישגים של הפרסטרואיקה הם הדמוקרטיזציה והפתיחות, המשפיעות על כל תחומי החיים בברה"מ. הצלחה מיוחדת יש לעקרון החשיבה החדשה, שהביא לשיפור ביחסים הבינלאומיים. עם זאת נוצרו סתירות חדשות. המצב הקשה, המשברי מבחינה פוליטית כלכלית, חברתית ומוסרית ומבחינת היחסים בין העמים, הקיים עתה בברה"מ; ירידת ההשפעה של המפלגות הקומוניסטיות במזרח אירופה ועלייתם לשלטון בארצות אחדות של כוחות המצודדים בקפיטליזם — מעוררים ויכוחים סוערים בשאלות אידיאולוגיות, פוליטיות והיסטוריות.

חוגי השלטון וההון במערב מנצלים לתועלתם את המצב הקשה השורר עתה בברה"מ ואת התהפוכות במזרח אירופה. הכרזות כמו „מות הקומוניזם“, „כשלונו הסוציאליזם“, „פשיטת הרגל של תורת מארקס-אנגלס-לנין“ משמעות עתה ללא הרף.

בקרב המפלגות הקומוניסטיות עצמן נקלעו חברים רבים למבוכה רעיונית. דברים אלה משתקפים גם במפלגתנו הקומוניסטית הישראלית. נשאלת השאלה: מה הן הסיבות להתפתחות הנוכחית בברה"מ? הוועד המרכזי של המפלגה הקומוניסטית הסובייטית כתב במצע שלו, לקראת הוועידה ה-28, שתכונס בקיץ הקרוב:

„נתגלו בעיות שהצטברו במשך עשרות שנים בתחומי הכלכלה, היחסים החברתיים, היחסים בין העמים, ובחייה הרוחניים של החברה. חריפות הבעיות וממדי התמורות ההכרחיות נתגלו כגדולים בהרבה מכפי שאפשר היה להניח בתחילה. ולזה נוספו השגיאות והטעויות בהערכה במהלך מימוש הרפורמות עצמן“. ועוד: „הגענו לגבול, כאשר שיטת ניהול המשק הקודמת במידה רבה כבר אינה קיימת, ואילו המכניזמים החדשים אינם פועלים עדיין במלוא הכוח. זהו מצב מעבר, המלווה בתופעות של אי-יציבות והחלשת הניהול, המוליד בלבול במוחות. אם מצב זה יישאר בעינו, הוא עלול לגרום תוצאות שליליות רציניות לעם“.

השגיאות במהלך מימוש הפרסטרואיקה נעוצות, בין השאר, בכך, שהמהלך החיוני של הדמוקרטיזציה, של סילוק השיטה הפיקודית-מינהלית, הפך במציאות במידה רבה לאנרכיה, הן בתחום הכלכלי והן בתחום הפוליטי. עתה פועלת מקב"מ לתיקון המצב. „דמוקרטיה אינה אנרכיה“ — מדגישה ההנהגה של ברה"מ. „חרות האדם אין משמעותה שמוותר לפעול נגד החוק והסדר החברתי, להפר כל משמעת בעבודה ובפעילות“.

הערכת העבר של ברה"מ

בעייה מיוחדת היא ההתייחסות לעברה של ברה"מ מאז מהפכת אוקטובר. בהרצאתו ב-2 בנובמבר 1987 לרגל מלאות 70 שנה למהפכת אוקטובר (שאישר אותה מחדש ב-1989) הדגיש הח' גורבצ'וב את ההישגים העצומים של הסוציאליזם בברה"מ במשך 70 השנים ובו בזמן ביקר את העיוותים, השגיאות והפשעים שהיו. היתה זאת הערכה כל-צדדית של ההתפתחות על כל היבטיה, החיוביים והשליליים. למרבה הצער, לאחר מכן לא באה הערכה שקולה זו כמעט לידי ביטוי בתקשורת האלקטרונית והכתובה בברה"מ. זו מתארת בדרך כלל את תולדות ברה"מ רק כהיסטוריה של שגיאות, פשעים ועיוותים. החד-צדדיות הזאת סייעה לערער בקרב הציבור בברה"מ (ולא רק בברה"מ), ובמיוחד אצל הנוער, את האמון בעצם המשטר הסוציאליסטי ובמפלגה הקומוניסטית. את העיוותים החלו לייחס לעצם טבעו, למהותו של הסוציאליזם.

בו בזמן צבר תאוצה בברה"מ ובארצות מזרח אירופה תיאור חד-צדדי של הנעשה בארצות הקפיטליסטיות המפותחות. נפוצה ההתעלמות מהסתירות היסודיות של המשטר, שהמרכזית בהן היא הסתירה בין הייצור החברתי לבין הניכוס הפרטי, מהעוני, מהאבטלה ההמונית, ממחוסרי הבית, מהסבל של מיליונים, מהניצול המעמדי, מהניצול הניאו-קולוניאלי המחפיר של מאות מיליוני בני אדם, מהפשעים שבוצעו במהלך ההיסטוריה נגד העמים ומהפשעים המברצ-עים גם היום: תמיכה בדיקטטורות צבאיות-פאשיסטיות, ארגון קונטראס, הפלישה לפנמה ועוד.

דעתנו היא, שלא הסוציאליזם נכשל, שהעיוותים והשגיאות אינם מבטאים את טבעו של הסוציאליזם אלא הם בניגוד לו. העיוותים והשגיאות שהיו הם תוצאה של גורמים סובייקטיביים, של דגם שלא עמד במבחן במהלך ההיסטוריה, של שיטות ביורוקרטיות ושל ריכוזיות יתר בבניית הסוציאליזם בתקופות שונות. דרכי בניית הסוציאליזם לא הותאמו בעוד מועד לתנאים הפנימיים והחיצוניים המשתנים. כן לא הובאו בחשבון כראוי התנאים הספציפיים בכל ארץ סוציאליסטית, המסורת הלאומית ושלבי ההתפתחות הריאליים. כתוצאה מכל אלה התפתחו ניכור של הציבור מהשלטון ותופעות של אדישות. היום אנו מצויים בתקופת מעבר היסטורית. החיים הוכיחו, כי נצחון הסוציאליזם והגשמתו אינם תהליך של התפתחות בלתי-פוסקת בקו של עלייה. כיום ישנה אפילו נסיגה. יש פחות סוציאליזם, ובשורת ארצות במזרח אירופה הגיעו לשלטון כוחות המצדדים בקפיטליזם.

ברה"מ עצמה הפרסטרואיקה נתקלת עדיין בקשיים עצומים. הידרדר המצב הכלכלי, החריפו היחסים בין עמים וגברו תנועות ספרטיסטיות. מתנגדי הפרסטרואיקה ממשיכים לפעול. בברה"מ פעילים כוחות המערערים על עצם צידקת מהפכת אוקטובר, המתנגדים למשטר הסוציאליסטי, השוללים את המארקסיזם. כל אלה גורמים נזק רציני למימוש הפרסטרואיקה ולעניין הסוציאליסטי כולו. אנו מקווים שהפרסטרואיקה, הפתיחות והדמוקרטיזציה, אשר הצליחו לנער

את כל החיים בברה"מ ולהביא המונים רחבים ביותר להשתתפות אקטיבית בתהליכים הפוליטיים, החברתיים והכלכליים — יתגברו על המצב המשברי הנכחי ושיגו את מטרתן, גם אם התהליך יהיה ארוך יותר וקשה יותר מכפי שהניחו בתחילת הפרסטרואיקה לפני 5 שנים. הצלחת הפרסטרואיקה היא צורך חיוני לא רק לברה"מ, אלא לכל התנועה הקומוניסטית והפועלית בעולם, לעניין השלום והסוציאליזם בעולם כולו.

התמוטטות המשטרים הסוציאליסטיים בשורת ארצות מזרח-אירופה והגעתן לשלטון של ממשלות קפיטליסטיות; המשבר הכלכלי והפוליטי בברה"מ — משפיעים באורח טבעי גם על החברים במפלגתנו, ומעוררים דאגה בקרבם. במפלגתנו, שתמכה ותומכת בפרסטרואיקה שמטרתה יותר סוציאליזם, סילוק כל מה שעמד כמכשול בדרך לגילום כל הפוטנציאל העצום של הסוציאליזם — הגיעו חברים מסויימים למסקנה, כי עצם רעיון הפרסטרואיקה היה מוטעה, משום שבינתיים יש פחות סוציאליזם.

מק"י דוחה הערכה זו לגבי הפרסטרואיקה. הפרסטרואיקה לא נבעה מסכימה סובייקטיבית, אלא הינה צורך אובייקטיבי, כפי שניתחנו בדו"ח זה. מצד שני, ישנם חברים שלמעשה מצדיקים את חיסול עצם המשטרים במזרח-אירופה, כיוון שאלה, לטענתם, „לא היו משטרים סוציאליסטיים“. דעות כאלו מתרחבות גם לגבי ברה"מ. ישנם חברים שטוענים, כי גם בה לא היה סוציאליזם.

מק"י דוחה גם הערכות אלה כחסרות כל יסוד אובייקטיבי ומדעי. השגיאות והעיוותים שהיו בברה"מ ובארצות סוציאליסטיות אחרות, אינם יכולים לשנות את אופי המשטר. לעומת זאת עצם המשטר הקפיטליסטי הוא בתקופתנו עיוות ועומד בסתירה להתפתחות כוחות הייצור, ולאינטרסים של העמים ושל האדם.

הוויכוחים המתנהלים עתה במפלגתנו הם לגיטימיים וחיוניים. טבעי גם הפלורליזם של דעות. בתקופה זו של מבוכה רעיונית יש במיוחד להתייחס בהבנה לדעות השונות. עם זאת חשוב שהוויכוחים לא יגלשו לעימותים, להשמצת המפלגה, לגיוס כוחות-חוץ נגד המפלגה. הוויכוח חייב להיות ענייני וההקשבה צריכה להיות הדדית.

ישנה עכשיו דעה, שאין להגדיר היום מה זה סוציאליזם, לאיזה משטר אנו שואפים. לפי דעה זו יש להסתפק רק במלה „סוציאליזם“. דעה זו כמוה כשלילת כל אידיאולוגיה, כל ראיית החוקים האובייקטיביים של ההתפתחות ההיסטורית של האנושות. העובדה שדגם מסויים של הסוציאליזם לא פעל יותר ונכשל, אין פירושה שיש לקבוע דגם חדש. אי-אפשר כיום לדעת את הצורות השונות של הסוציאליזם שיהיו בעתיד. אבל מזה ועד לאי-הגדרת היסודות הכלליים של משטר סוציאליסטי — המרחק רב. אם אין אנו יודעים מהי מטרתנו, למה

אנו שואפים, כי אז אין לנו מטרה ואין למפלגתנו זכות קיום. פירוש הדבר — זה אידיאולוגיזציה של המפלגה. והרי „בלי תאוריה מהפכנית לא יכולה להיות תנועה מהפכנית“ (לנין).

לנין מתח ביקורת על „אלה המנסים לפתור את הבעיות העוסקות במעבר מקפיטליזם לסוציאליזם על בסיס של דיבור כללי על חופש, שוויון, דמוקרטיה בדרך כלל...“ („היוזמה הגדולה“).

הלקח מהנסיון המתרחש עתה הוא, שאין להצמד למודל של הסוציאליזם. אך ראיית יסודותיו של משטר סוציאליסטי היא חיונית ומהווה צורך אובייקטיבי. בהבדל מהסוציאליסטים-האוטופיסטים, הפכו מארקס ואנגלס את הסוציאליזם מאוטופיה למדע ויצרו את הסוציאליזם המדעי. „הסוציאליזם, מאז שהפך למדע, דורש שיתייחסו אליו כאל מדע, זאת אומרת שילמדו אותו.“ (אנגלס, תוספת להקדמה ל„מלחמת האיכרות בגרמניה“).

ואכן כך צריך להתייחס אל הסוציאליזם. כיום אנו יכולים ללמוד את הסוציאליזם לא רק כמדע אלא גם כפרקטיקה, על החיוב והשלילה שבה. הסוציאליזם המדעי מתפתח ומתחדש באופן יוצר, בהתאם לנסיון המצטבר והתנאים המשתנים והשונים.

על רקע ההתפתחויות הסוערות החדשות נשאלת מחדש השאלה: מהי דמות הסוציאליזם, אליה אנו שואפים.

הסוציאליזם הוא שלב היסטורי חדש בהתפתחות האנושות. משמעותו — שלטון מעמד הפועלים וכלל העובדים בעיר ובכפר ובעלי בריתם; בעלות חברתית על אמצעי הייצור העיקריים; ביטול הניצול המעמדי — ניצול האדם בידי אדם; איכות חיים גבוהה והעלאת רמת החיים החומרית והתרבותית; עקירת האפליה והאיבה הלאומית והעדתית; שוויון זכויות האשה בחברה, בעבודה ובמשפחה; חירות האדם והתפתחותו החופשית והכל-צדדית. הסוציאליזם הוא חברה שבמרכזה האדם, בה שוררת דמוקרטיה עמוקה הלכה למעשה בכל תחומי החיים. הסוציאליזם הוא משטר חברתי המתפתח באופן דינמי, מתחדש בהתמדה ואינו סדר חברתי מוגמר וסטטי.

צורות הגשמת הסוציאליזם ושלביו יכולים להיות שונים, ואין להעתיקם מארץ אחת לשנייה. הסוציאליזם צריך להתפתח ולהתחדש ללא-הרף בהתאם לתנאים המשתנים, תוך הסקת לקחים מהנסיון שנצבר ותיקון שגיאות. תהיה תקופת המעבר ארוכה ככל שתהיה ויהיו הקשיים והמכשולים רבים ככל שיהיו — עתיד האנושות הוא הסוציאליזם. הנחת היסוד של אבות הסוציאליזם המדעי בדבר החוקיות האובייקטיבית של מעבר האנושות מקפיטליזם לסוציאליזם — נשארת בתוקפה.

על הסוציאליזם ועל הקפיטליזם

הסוציאליזם יכול לפתור את הבעיות החברתיות, שהקפיטליזם מעצם טבעו אינו יכול לפתור. אך משימות הסוציאליזם אינן מושגות באופן אוטומטי. אם נעשים עיוותים ושגיאות חמורות, כי אז הסוציאליזם אינו יכול לחשוף את כל הפוטנציאל הגלום בו, ויכולות להיות גם נסיגות.

יכולתו של הסוציאליזם אינה משתקפת רק בתחום החברתי. הסוציאליזם הוא הגורם המרכזי הנאבק לפתרון של הבעיות הכלל-אנושיות הגורליות ביותר. הערך הכלל-אנושי המרכזי בימינו הוא להבטיח את עצם קיום האנושות ולמנוע את השמדתה במלחמה גרעינית-טילית. אין זה מקרה, שברית המועצות הסוציאליסטית היא שהעלתה את העקרון של חשיבה חדשה ביחסים הבינ-לאומיים, כפיתוח המדיניות הלנינית של דו-קיום בשלום בין מדינות בעלות משטרים חברתיים שונים. משמעותה — מעבר מעימות בין המעצמות לדו-קיום בשלום ולשיתוף פעולה בפתרון בעיות גלובליות; הפסקת מירוץ החימוש; פירוק נשק עד לחיסול כולל של הנשק הגרעיני בעולם; נטישת המדיניות מעמדות של כוח; הבטחת הזכות של כל עם לבחור באורח חופשי את דרכו. אין זה מקרה, מצד שני, שסכנת מלחמה העלולה להשמיד את האנושות, נובעת אך ורק מצד המעצמות האימפריאליסטיות, ובראשן ארה"ב. ברה"מ, לעומת זאת, היתה והינה הגורם המרכזי, הבולם את הסכנה הפוטנציאלית של מלחמת עולם שלישית. אם במשך 45 שנה נשמר השלום העולמי וקיימת אפשרות ריאלית שמלחמת עולם שלישית לא תפרוץ כלל — הרי זה, קודם כל, הודות להתעצמותו של הסוציאליזם ולמדיניות השלום שלו.

העובדה, שהסוציאליזם משמעו שלום ושהאימפריאליזם הוא המקור לעצם קיום סכנת המלחמה — היא אחד הביטויים לעדיפות הסוציאליזם על הקפיטליזם.

עם זאת, אילי-ההון השליטים בארה"ב אינם יכולים להתעלם מיחס-הכוחות האסטרטגי החדש שנוצר בין ארה"ב לברה"מ, שהוא הבסיס להסכמים על בטחון שווה. הם אינם יכולים להתעלם גם מתנועת השלום האדירה של העמים, ומעמדות של ממשלות אחרות "בעולם השלישי" ובמערב. גם הם ברובם מבינים כבר, שבמלחמת עולם חדשה לא יהיו מנצחים, אלא רק מנוצחים. למדיניות השלום הסובייטית, המבוססת על עקרון החשיבה החדשה, נודעת השפעה חיובית כבירה על דעת הקהל בעולם ועל ממשלות בארצות קפיטליסטיות. הממשל האמריקאי וממשלות קפיטליסטיות אחרות הגיעו למסקנה, שאין זה ריאלי לחסל את הסוציאליזם בדרך צבאית. לכן הם מגבירים את פעילותם המכוונת לערעור המצב בארצות הסוציאליסטיות על-ידי פעולות חתרנות, על-ידי מיתקפה אידיאולוגית ופוליטית ועל-ידי הכתבת תנאים פוליטיים לקבלת סיוע כלכלי. הם מנצלים את המשבר הפוליטי והכלכלי בארצות מזרח אירופה ותובעים מהן בעצם לשנות את המיבנה הכלכלי לקפיטליסטי ולחסל הישגים סוציאליים יסודיים.

השוני המהותי בין הסוציאליזם לקפיטליזם בא לידי ביטוי גם ביחסים עם

הארצות המתפתחות. ברה"מ והארצות הסוציאליסטיות האחרות סייעו במידה מכרעת לחיסול השיטה הקולוניאלית, להשתחררותם של עמי אסיה, אפריקה ואמריקה הלטינית מהשיעבוד הקולוניאלי. העזרה שהגישו איפשרה לעמים להשתחרר ולהגן על העצמאות הלאומית.

אך עמים אלה חיים עד היום בתנאים קשים ביותר של עוני, רעב ומחלות. על מדינותיהם מוטל עול כבד מנשוא של חובות ענק למדינות הקפיטליסטיות המפותחות ולחברות הרב-לאומיות. אלה מנצלות ומשעבדות את רוב מדינות „העולם השלישי” בשיטה הניאו-קולוניאליסטית. הכלכלה בארצות הקפיטליסטיות המפותחות בנוייה במידה רבה על ניצול מחפיר של עמי המדינות הללו, המהווים את רוב האנושות.

לעומת זאת, ברה"מ ומדינות סוציאליסטיות אחרות הגישו סיוע עצום למדינות אסיה, אפריקה ואמריקה הלטינית כדי לחזק את עצמאותן הכלכלית והפוליטית; הן הגישו עזרה כל-צדדית רבת-משקל לתנועות השחרור הלאומי והחברתי ולקורבנות של תוקפנות. וגם היום ברה"מ מגישה עזרה כזאת בהתאם לאפשרויותיה.

כבר משום הנושאים הכלל-אנושיים האלה, נוסף להישגים החברתיים, עדיף הסוציאליזם על הקפיטליזם.

אינטרסים כלל-אנושיים ואינטרסים מעמדיים

על רקע השיפור ביחסים הבינלאומיים על בסיס עקרון החשיבה החדשה והגנת הערך הכלל-אנושי המכריע ביותר, הבטחת קיום האנושות, נשאלת השאלה מהו היחס בין המאבק המעמדי והמאבק לשחרור לאומי לבין המאבק להצלת האנושות משואה.

מפלגתנו מעריכה, שכל הצלחה במאבק לשלום העולם ולפירוק נשק מסייעת למאבק לקידמה חברתית, לשחרור לאומי ולעצמאות אמת. ולהיפך, כל הצלחה במאבק המעמדי ובמערכות לקידמה חברתית, לשחרור לאומי ולהבטחת העצמאות הלאומית — מסייעת למאבק לביצור השלום העולמי ולפירוק נשק. אין להעמיד את המאבקים השונים אלה מול אלה. עם זאת, הדומיננטי בתקופתנו הוא ההגנה על שלום העולם ומניעת השמדתה של האנושות.

המעצמות האימפריאליסטיות מצידן מנהלות את מדיניותן מנקודת-ראות האינטרסים המעמדיים שלהן. הן לא נטשו את האידיאולוגיה המעמדית שלהן ואת מטרתן האסטרטגית: חיסול הסוציאליזם. בניגוד להסכמים הבינלאומיים הן אינן נמנעות גם היום מלהתערב בעניינים הפנימיים של מדינות אחרות.

יחסנו לברית-המועצות

מפלגתנו, שהוקמה ב-1919 בהשפעת מהפכת אוקטובר ברוסיה, היתה סולידרית בכל תולדותיה עם ברה"מ הסוציאליסטית. תמיד ראתה בה את

המשענת למאבק לשחרור לאומי וחברתי ולתנועה המהפכנית בעולם. היום רבים מנגחים אותנו על כך. עלינו לבדוק, מתוך ראייה היסטורית אובייקטיבית מה היה נכון ומה לא היה נכון ביחסנו לברית המועצות.

במה תמכנו? מפלגתנו תמכה בהישגי הסוציאליזם בתחום החברתי (חיסול האבטלה, שירותי חינוך ובריאות חנם); בביטול הניצול המעמדי — הניצול של אדם בידי אדם; בשחרור העמים מבית-הסוהר של הצאריזם; במדיניות השלום העקבית של ברה"מ ובסיועה לכל העמים הנאבקים לשחרור לאומי ולחברה חדשה. התלהבנו מתרומתה המכרעת של ברה"מ לנצחון על גרמניה הנאצית, לשחרור העמים מהמפלצת הנאצית, להצלת היישוב היהודי בארץ מהשמדה ולהצלת העם הפלסטיני והעמים הערביים באזורנו משיעבוד נאצי-פאשיסטי. התלהבנו מתמיכתה של ברה"מ בביטול השלטון הקולוניאלי הבריטי בארץ ובהקמת שתי מדינות עצמאיות — יהודית וערבית. והרשימה עוד ארוכה. לכן, הסולידריות שלנו עם הסוציאליזם בברה"מ, עם הישגיו, עם מדיניות השלום הסובייטית ועמידתנו נגד ההסתה האנטי-סובייטית — היו נכונות.

אך בברה"מ התרחשו לא רק דברים חיוביים, היו תופעות שליליות ועיוותים ובימי מנהיגותו של סטלין — אף פשעים. לצערנו, בשעתם הם לא בוקרו על-ידי מפלגתנו. נהגנו כך משום שלא העלינו אז על הדעת שדברים חמורים כאלה יכולים להתרחש בארץ סוציאליסטית. חשבנו שהפירסומים במערב בנידון הם חלק מההסתה האנטי-סובייטית. אך מפלגתנו מעולם לא תמכה ביוזעין בעיוותים ובפשעים.

המצב התברר כאשר הוועידה ה-20 של מקב"מ חשפה ב-1956 את האמת, את העיוותים והפשעים שברצו בימי סטלין. מפלגתנו גינתה אותם, אולם לא הסיקה את מלוא המסקנות מנסיון זה לגבי הצורך בהערכה ביקורתית יותר גם לגבי נושאים שאינם באחריותנו הישירה.

כדי להבין את הנסיבות שבהן פעלו המפלגות הקומוניסטיות, ומפלגתנו בכלל זה, בתקופה ההיא, יש להביא בחשבון את התנאים המוחשיים שהיו קיימים, כאשר בנו את הסוציאליזם בברה"מ:

— מלחמת העולם הראשונה (1914—1918), מלחמת האזרחים (1918—1922) והאינטרבנציה של 14 מדינות קפיטליסטיות, שהרסו כמעט כליל את הארץ. כתוצאה מכך תוכנית החומש הראשונה יכלה להתחיל רק ב-1928, 11 שנים לאחר המהפכה ו-13 שנים בלבד לפני ההתקפה של גרמניה הנאצית על ברה"מ.

— כיתור ברה"מ, הארץ הסוציאליסטית היחידה (עד סוף מלחמת העולם השנייה), על-ידי מדינות קפיטליסטיות שאיימו להכחידה.

— מלחמת העולם השנייה, שוב הרס וחורבן של מרבית עושרה של ברה"מ, וקורבנות איומים. ומצד שני — הגבורה והנצחון על גרמניה הנאצית. — המלחמה הקרה והאיום לחסל את ברה"מ בנשק גרעיני, שהיה מונופול בידי ארה"ב בתקופה הראשונה שלאחר מלחמת העולם השנייה.

— ההסתה הבלתי-פוסקת במערב בכלל, ובארץ בפרט, נגד ברה"מ הסוציאליסטית.

אשר לתקופה שלאחר סטליון, הרי כאשר נתקלנו בתופעות שליליות בברה"מ, נהגנו להביע את ביקורתנו בפני החברים הסובייטים. אולם נמנענו מפירסום עמדתנו הביקורתית, וזאת בהתחשב באווירת ההסתה האנטי-סובייטית והחריפה ששררה בארץ. בדרך כלל גם לא דיווחנו על ביקורתנו לחברי המפלגה. במקרים רבים לא היתה לכך הצדקה. מבחינה זאת, הביקורת עלינו היא נכונה.

מפלגתנו הפיקה את הלקח מנסיון זה. כיום מפלגתנו ביקורתית יותר ועצמאית יותר גם בעניינים שאינם באחריותנו הישירה. הדבר בא לידי ביטוי גם בדו"ח זה, בו נמתחת ביקורת על תופעות הקורות עכשיו בברה"מ. לכן היום, עם תמיכתה של מפלגתנו בפרסטרז'יקה, בדמוקרטיזציה, בפתח חות, בפלורליזם של דעות ובעקרון החשיבה החדשה שיזמה מקב"מ, ביטאנו בפני חברי המפלגה ובפומבי את ביקורתנו על דברים בברה"מ שאינם נכונים, לדעתנו. כך, למשל, אנו מבקרים את מתן האפשרות לפעול לארגונים לאומניים כמו „פאמיאט” ואת אוזלת היד בהגנה על מיעוטים לאומיים ברפובליקות שונות בברה"מ. אנו מודאגים ממצב דברים זה, שיש לו גם ביטויים אנטישמיים. לא ניראה לנו גם המעבר מקיצוניות אחת לקיצוניות שניה — מתיאור העבר של ברה"מ בצבעים ורודים בלבד, לתיאורו בצבעים שחורים בלבד, כפי שרבים בברה"מ עושים זאת עכשיו. האמת ההיסטורית מורכבת הרבה יותר. למרות העיוותים, הסוציאליזם בברה"מ השיג הישגים רבים בעלי חשיבות היסטורית, שאין להתעלם מהם.

מבחן העצמאות של מק"י

המבחן המכריע לעצמאותה של מפלגה קומוניסטית הוא בנאמנותה לעקרונותיה הרעיוניים והפוליטיים ובפיתוחם היוצר; באי-כניעתה ללחצים ולפיתויים של יריביה הרעיוניים והפוליטיים; בהיותה אינטרנציונליסטית באידיאולוגיה שלה, במדיניותה ובאירגונה; בהיותה פטריוטית במאבקה למען האינטרסים האמיתיים של העמים; לשלום ולעצמאות אמת; במאבקה למען האינטרסים של מעמד הפועלים ושל כלל העובדים והשכבות העממיות; לשוויון-זכויות ולקידמה חברתית.

כזאת היתה והינה מפלגתנו הקומוניסטית הישראלית. נכונות דרכה ומאבקה בכל העניינים הנוגעים לארצנו הוכחה במציאות. היא ביטאה ומבטאת את האינטרסים האמיתיים של העם היהודי בישראל ושל האוכלוסייה הערבית-פלסטינית בישראל, העולים בקנה אחד עם האינטרסים של העם הערבי-פלסטיני, הנאבק נגד הכיבוש ולהקמת מדינה פלסטינית עצמאית בצד ישראל. מפלגתנו היתה מאז פירוק האינטרנציונל הקומוניסטי ב-1943 תמיד עצמאית, גם כלפי הארצות הסוציאליסטיות, בכל העניינים שבתחום אחריותה הישירה. נציין כאן שלוש דוגמאות היסטוריות בעלות חשיבות מיוחדת: האחת: מפלגתנו סיכמה בוועידתה ה-9, שנערכה ב-1945, כי הארץ הפכה

לדו-לאומית, כלומר שחיים בה שני עמים, ערבי ויהודי. סיכמנו זאת שעה שבתנועה הקומוניסטית עדיין לא היתה הסכמה לכך. השנייה: מפלגתנו, שנקלעה ב-1965 למשבר קשה, הגנה ללא-חת על מדיניותה הפטריוטית והאינטרנציונליסטית, וזאת כאשר מפלגות קומוניסטיות רבות, ובכלל זה הסובייטית — לא תמכו בנו. ההתפתחות הוכיחה, כי מדיניותה של מפלגתנו היתה נכונה, ולכן זכתה לאחר-מכן לתמיכתה של התנועה הקומוניסטית. השלישית: התוכנית לשלום ישראלי-פלסטיני ולשלום ישראלי-ערבי כולל, שהעלינו בוועידתנו ה-18 (1976), הפכה לאחר מכן לקונסנזוס, אשר לו שותפים התנועה הקומוניסטית הבינלאומית, אש"ף וחוגים רבים בישראל ובעולם.

היחס לסוציאלי-דמוקרטיה

כמו בכל נושא, עלינו לגשת גם להערכת הסוציאלי-דמוקרטיה בהתאם לתנאים ולעובדות ההיסטוריות בכל תקופה ותקופה. מק"י העריכה ומעריכה, כי חשוב ביותר לסלול דרכים לשיתוף-פעולה קומוניסטי-סוציאליסטי, אם-כי נשארים בעינם הבדלים אידיאולוגיים. במקום המטרה של מהפכה סוציאליסטית ותמורות סוציאליסטיות, הציבו המפלגות הסוציאלי-דמוקרטיות לעצמן כמטרה השגת רפורמות במסגרת משטר הניצול המעמדי הקפיטליסטי, ולכן הן הפכו ממפלגות מהפכניות למפלגות רפורמיסטיות. הן מדברות על סוציאליזם דמוקרטי. אולם במציאות לא ביצעה אף אחת מהמפלגות הסוציאלי-דמוקרטיות תמורות סוציאליסטיות, וזאת גם כאשר כל השלטון היה בידיהן, כאשר היה להן רוב מוחלט בפרלמנטים, וכאשר הקימו ממשלות של מפלגה אחת, סוציאלי-דמוקרטית (כמו בבריטניה, בצרפת, בארצות הסקנדינביות ובארצות אחרות). יתר-על-כן, במקרים לא-מעטים הטילו ממשלות סוציאלי-דמוקרטיות גזירות כלכליות קשות על העובדים (ספרד, צרפת ועוד). מפלגות סוציאלי-דמוקרטיות וסוציאליסטיות (כמו הלייבור הבריטי, המפ"לגה הסוציאליסטית הצרפתית ואחרות) ניהלו בהיותן בשלטון מלחמות קולוניאליות. המפלגה הסוציאליסטית הצרפתית ניהלה מלחמה נגד העם האל-גיירי וסירבה בעקשנות להכיר בעצמאותו. לבסוף עשה זאת לא-סוציאליסט, הגנרל שרל דה-גול, מתוך גישה ריאליסטית וראיית האינטרס האמיתי של צרפת.

התוקפנות המשולשת הצרפתית-בריטית-ישראלית נגד מצרים ב-1956 בוצעה כשבצרפת שלטה ממשלה סוציאליסטית ובישראל — ממשלת מפא"י. ממשלת הסוציאליסטים בצרפת היתה גם זו, שבניגוד לאמנה הבינלאומית סייעה לישראל במימוש האופציה הגרעינית-צבאית. בתקופה האחרונה חלו תמורות חיוביות חשובות בשורת מפלגות סוציאלי-דמוקרטיות (ובניהן הלייבור הבריטי והמפלגה הסוציאלי-דמוקרטית במערב-

גרמניה). הדבר בא לידי ביטוי במאבק לשלום ולפירוק נשק, ובבעיות חברתיות. אך רבות מהן מעדיפות גם היום שיתוף פעולה עם הבורגנות נגד האינטרסים של העובדים.

למרות ההבדלים האידיאולוגיים, נאבקות המפלגות הקומוניסטיות לשיתוף-פעולה עם המפלגות הסוציאליסטיות והסוציאל-דמוקרטיות במאבק לקידמה חברתית, להרחבת החירויות הדמוקרטיות ולהבטחת שלום העולם. שיתוף פעולה קומוניסטי-סוציאליסטי הוא צורך חיוני במאבק לשלום, למניעת השמדת האנושות במלחמת עולם חדשה, לפירוק נשק, לפתרון הבעיות האקולוגיות המחמירות, להגנת האינטרסים והזכויות של העובדים. שיתוף-פעולה כזה הוא בסיס איתן לחזית רחבה ביותר של כל הכוחות שוחרי השלום והקידמה מכל שכבות העם.

הקו האסטרטגי הזה של התנועה הקומוניסטית העולמית הותווה עוד בוועידה ה-7 של האינטרנציונל הקומוניסטי (1935). הרעיון המרכזי בו היה: לעשות הכל למען שיתוף-פעולה קומוניסטי-סוציאליסטי במאבק נגד סכנת המלחמה והפאשיזם. והיו הצלחות במימוש מדיניות זו (החזית העממית בספרד ובצרפת, למשל).

קו זה נכון עוד יותר בתנאים החדשים והשונים של ימינו. הפרסטרופקה בברה"מ מסייעת לפיתוח דיאלוג בין קומוניסטים וסוציאל-דמוקרטים. שיתוף פעולה קומוניסטי-סוציאליסטי הוא צורך חיוני להצלחת המאבק לחזית שלום רחבה ככל האפשר, שצריכה ויכולה להקיף גופים פוליטיים וחברתיים שונים ובעלי אידיאולוגיות שונות.

מק"י פועלת לפי עקרונות אלה. אנו נאבקים לשיתוף-פעולה ולחזית שלום רחבה ביותר של כל המפלגות, החוגים והאישים הפוליטיים, יהודים וערבים, במאבק לשלום ישראל-ערבי כולל, שבמרכזו שלום ישראל-פלסטיני צודק, לסיום הכיבוש. אנו נאבקים לשיתוף-פעולה בכל נושא מוסכם בו הפוליטי והחברתי. אנו קוראים לשיתוף-פעולה עם מפם, רצ, שינוי, יוני המערך, חוגי השלום בקרב הציבור הדתי, הרשימה המתקדמת לשלום והמפלגה הדמוקרטית הערבית וגופים אחרים, יהודיים וערביים, בכל נושאי השלום, הדמוקרטיה, השוויון וזכויות העובדים וכל השכבות העממיות. אנו יצאנו ויוצאים מההנחה שהוכחה היסטורית: באחדות — כוח, בפירוד — חולשה. בהקשר זה עלינו להיאבק יותר בדעות קדומות ובדוגמות אנטי-קומוניסטיות, המונעות את אחדות הפעולה החיונית. הבדלים אידיאולוגיים אסור שימנעו שיתוף-פעולה בנושאים משותפים ומוסכמים.

המאבק לאחדות פעולה והוויכוח הרעיוני עם הציונות

ההתפתחות בישראל בשנים שבין ועידה לוועידה הביאה לעלייתם של חוגים פוליטיים נוספים על דרך של ריאליזם מדיני. דעות שהיו נחלתן של מק"י ושל חד"ש בלבד, הפכו גם לנחלתם של מפלגות ואישים חזקנים באידיאולוגיה הציונית.

התפתחות חדשה זו נותנת תוקף יותר מאי-פעם למאבקה רב-השנים של מק"י לשיתוף-פעולה רחב ככל האפשר בכל נושא מוסכם – פוליטי, חברתי או אחר – עם כל המפלגות, החוגים והאישים, ללא הבדל אידיאולוגיה והש-תייכות מפלגתית. במיוחד חשוב הדבר במאבק לשלום ישראלי-פלסטיני צודק ולהגנת החירויות הדמוקרטיות וחכיות העובדים.

לצערנו, כוחות שלום ציוניים מסויימים עדיין ממשיכים בשיגרה שאבד עליה הכלל, של שיתוף-פעולה רק בין חסידי האידיאולוגיה הציונית, ועדיין כבולים בדעות קדומות אנטי-קומוניסטיות. גישות אלה מחלישות את המאבק של כוחות השלום ומפלגות ביניהם על בסיס רעיוני ולאומי כאחד.

מק"י מרגישה את עמדתה, שאין כל סתירה בין אחדות-פעולה, ללא הבדל אידיאולוגיה, בכל נושא מוסכם לבין ויכוח רעיוני.

ההתפתחות בשנים האחרונות מאשרת מחדש את נכונות הערכותיה היסודיות של מק"י לגבי האידיאולוגיה והפרקטיקה של הציונות. בישראל, ההשקפה הציונית מובילה את המפלגות הדוגלות בה לתמיכה בתקציבים הצבאיים העצומים, שבלעדיהם אי-אפשר היה להמשיך את הכיבוש ולמנוע שלום; להשלמה עם התלות בארה"ב, עם הברית האסטרטגית עמה, ועם הצטרפות ישראל לתוכנית "מלחמת הכוכבים".

מק"י אינה שמה את כל החוגים הציוניים בשק אחד ומבחינה בין חוגים ציוניים בעלי השקפות ימניות קיצוניות לבין חוגים ציוניים יוניים. אולם אין הדבר מפחית מהצורך לנהל ויכוח רעיוני עם ההשקפות הציוניות בנות-זמננו, על גוניהן השונים.

הציבור היהודי ברובו מגדיר עצמו כציוני ומזהה פטריוטיזם ישראלי וראגה לעם ישראל עם ההשקפה הציונית. המציאות סותרת הנחה זו. במציאות המדיניות הציונית השלטת מסכנת את בטחונה של ישראל ואף את עתידה. ואילו המדיניות של מק"י וחד"ש מבטאת את האינטרסים האמיתיים של ישראל.

לחזית למען עצמאות-אמת של ישראל

מטרתה האסטרטגית של מק"י בשלב הנוכחי של ההתפתחות היא השגת השלום. עם השגת השלום הכולל, הצודק והיציב, שבמרכזו השלום בין המדינה הפלסטינית העצמאית לבין מדינת ישראל, יורצו תנאים נוחים יותר למאבק לתמורות דמוקרטיות ואנטי-אימפריאליסטיות יסודיות בישראל, שיבטיחו עצמאות אמת של ישראל ויסייעו למאבק לתמורות חברתיות מתקדמות, אם כי עדיין לא תמורות סוציאליסטיות.

התלות הכלכלית, הצבאית והמדינית של ישראל בארצות-הברית והשתלטות החברות הרב-לאומיות, שברובן אמריקאיות, על הכלכלה הישראלית פוגעות לא רק באינטרסים של מעמד הפועלים וכלל העובדים בעיר ובכפר. הן פוגעות גם באינטרסים של האקדמאים ובעלי המקצועות החופשיים, של בעלי-המלאכה ושל הבורגנות הזעירה והבינונית, וכן באינטרסים של האוכלוסיה הערבית. הן

מחבלות בהתפתחות התעשייה והחקלאות, המדע והמוסדות להשכלה גבוהה. לכן מעלה מק"י תוכנית לחזית למען עצמאות-אמת של ישראל. החזית הזאת צריכה לכלול את כל המעמדות והשכבות, הנפגעים עקב השליטה של המונופולים הזרים במשק הישראלי ועקב התלות הכלכלית, הצבאית והפוליטית בארצות-הברית.

הגשמת התוכנית של החזית לעצמאות אמת של ישראל משמעותה — ביצוע תמורות יסודיות במדיניות הפנים והחוץ של ישראל; שחרור ישראל מהתלות בארה"ב, בנאט"ו ובמונופולים הזרים; הרחבת הדמוקרטיה; שוויון זכויות מלא לאוכלוסיה הערבית בישראל; ביטול האפליה העדתית והבטחת שוויון זכויות האשה; ביצור השלום והבטחת שיתוף-פעולה עם המדינות הערביות, כולל המדינה הפלסטינית העצמאית.

הגשמת התוכנית הזאת תיצור תנאים למעבר לשלב מהפכני גבוה יותר מהותית — למערכה למען הסוציאליזם. את המעבר הזה יחוללו מעמד הפועלים וכלל העובדים ובעלי-בריתם המעמדיים והפוליטיים, המהווים את רוב העם, ואשר האינטרס שלהם הוא הסוציאליזם.

המאפיין את המפלגה הקומוניסטית הישראלית

למק"י אופייניים:

— המטרה הסוציאליסטית; המארקסיזם-לניניזם היוצר; הפטריזם והאינטרנציונליזם; השאיפה לכונן בישראל סוציאליזם דמוקרטי והומני, תוך שיתוף מפלגות וחוגים הדוגלים בסוציאליזם, ותוך קיום פלורליזם של דעות. — היותה הכוח העקבי בשאלת השלום, היותה היחידה שבשם האינטרסים של ישראל התייצבה נגד כל המלחמות התוקפניות, שפתחו בהן ממשלות ישראל (1956, 1967, ומלחמת לבנון 1982).

— מאבקה לעצמאות אמת של ישראל, היותה מפלגה אנטי-אימפריאליסטית יחידה בארץ, הנאבקת נגד התלות של ישראל בארה"ב ונגד הברית האסטרטגית איתה.

— עקביותה במאבקי העובדים, בהראותה את הקשר בין ההוצאות הצבאיות העצומות לבין ההידרדרות של שירותי הבריאות והחינוך, העדר ההשקעות בייצור, בצמיחה וביצירת מקומות עבודה למובטלים, והפגיעה הקשה בשכר העובדים ובזכויותיהם.

— עקביותה במאבק לשוויון-זכויות מלא של האוכלוסיה הערבית.

— אחדותה היהודית-ערבית, שאין דומה לה בישראל. אנו נשמור על אחדות זאת כעל בבת-עינינו. האחדות היהודית-ערבית האיתנה של מפלגתנו היא דוגמא ומופת ליחסים שיכולים לשרור בין שני העמים על בסיס מדיניות המבטאת את האינטרסים האמיתיים של שני העמים.

— מאבקה המתמיד והעקשני לאחדות-פעולה של כל כוחות השלום, הדמוקרטיה והקידמה החברתית, יהודים וערבים, ללא הבדל אידיאולוגיה והשתייכות מפלגתית.

מק"י היכתה שורשים עמוקים בארצנו, שכל סופות החיים לא יצלחו לעוקרם. וזאת על אף התנאים המסובכים בהם פעלה בכל תולדותיה. הבה נתקדם, על אף הקשיים, תוך לימוד מהנסיון המהפכני הרב של מפלגתנו ותוך התחדשות מתמדת.

עם הפנים אל העתיד

מטרת מק"י: חברה סוציאליסטית, דמוקרטית והומנית בישראל, שבמרכזה האדם. הנסיון מוכיח, כי אי-אפשר לבנות דגם של סוציאליזם שיהיה מתאים לכל התקופות ולכל הארצות. עם זאת ישנם עקרונות של סוציאליזם אותם הגדרנו.

בראית העתיד יכולים אננו להיות אופטימיים. תהיה תקופת המעבר קשה, סבוכה וארוכה ככל שתהיה. לא לעולם יסכימו העובדים להיות מנוצלים. לא לעולם יהיו מצד אחד מיליארדרים, ומצד שני — עניים מרודים. לא לעולם תהיה רוב האנשות — עמי אסיה, אפריקה ואמריקה הלטינית — משועבדת לחברות הרב-לאומיות, למיעוט קטן של מנצלים עתירי הון. אמצעי הייצור בקפיטליזם הם כבר עתה חברתיים באופיים, ולכן קיים הצורך האובייקטיבי במשטר המבוסס על קניין חברתי בצורות שונות.

הסוציאליזם ילמד מנסיונו, מהצלחותיו ומכשלונותיו. הסוציאליזם אליו אננו שואפים יהיה דמוקרטי פי מיליון, כדברי לנין, מהדמוקרטיה הבורגנית, כי דמוקרטיה עמוקה יכולה לשרור רק עם ביטול הניצול המעמדי. רק אם היא מקיפה גם את סדרי הכלכלה והחברה.

2. השפל הכלכלי

והמוצא ממנו

במחצית השנייה של שנות ה-80 שרר בארץ שילוב של קפאון כלכלי ואינפלציה: העדר צמיחה כלכלית, השקעות נמוכות, גידול באבטלה עד ל-10 אחוזים מכוח העבודה, ואינפלציה שנתית של כ-20 אחוז. היו אלה שנים של קיטוב חברתי מעמיק ושל מיתקפה על השירותים הציבוריים; של השתלטות גוברת של ההון הזר על מפעלים וחברות, של התפוררות המיגור ההסתדרותי ושל התחזקות ההון הפיננסי על-חשבון ההון היצרני. האינתיפדה האיצה את תהליכי המשבר הכלכלי.

„הבראה כלכלית“ ו„כלכלה חופשית“ – מדיניות ומשמעותה

במחצית השנייה של שנות ה-80 מיצו את עצמם במידה רבה שני כיווני התפתחות עיקריים: האחד, ההתבססות על הייצור התעשייתי הצבאי ועל ההזמנות הצבאיות הממלכתיות; השני, המרת הצמיחה הממשית בצמיחת דמיון, המבוססת על ספרות פיננסית חסרת תקדים. שני כיוונים אלה, שהשלימו זה את זה, עירערו את המשק הישראלי עד כדי כך, שבעיקבות משבר מניות הבנקים (אוקטובר 1983), נאלצה הממשלה להתערב במלוא כוחה כדי להציל את המשטר הכלכלי הקיים וכדי לשנות את כללי המשחק: במקום האינפלציה התלת-ספרתית, שהיסוותה את ניצול העובדים והמשק בכללותו על-ידי הבנקים הגדולים ואת מימון הכיבוש והמלחמות על-ידי הממשלה באמצעות צמיחה בביכול, הונהג שור גלוי של הערשור הלאומי לטובת אותם שני שותפים. בסיסמה של „הבראה כלכלית“, מנהלת הממשלה מדיניות כלכלית ניאו-שמרנית, המבוססת על המרכיבים הבאים:

- ★ שיעורי ריבית גבוהים;
- ★ שחיקת שכר באמצעות קיצוץ שיטתי בתוספת היוקר והסדרים ממלכתיים;
- ★ גידול האבטלה (עד ל-170 אלף ברבע האחרון של 1989);
- ★ קיצוצים בתקציב המדינה, שפירושם – קיצוצים בתקציבים למטרות חברתיות ולהשקעות יצרניות, הקפאת ההוצאות הצבאיות בשיעורן

הגבוה, והגדלת התמיכה הישירה בהון הפיננסי (הורדת המיסוי על חברות);

✱ מכירת חברות ממשלתיות והסתדרותיות להון הזר.

כדי להסוות את אופיה המעמדי הבוטה של מדיניות זו, היא מוגדרת כחתיירה ל"כלכלה חופשית", עליה נאמר, שבכוחה לתרום להגברת התחרות ולהעלאת היעילות. במשק הישראלי, הנשלט על-ידי חמישה קונצרנים פיננסיים — בנק לאומי, אי.די.בי. (דיסקונט), בנק הפועלים, כלל, והחברה לישראל (בשליטת אייזנברג) — כל החלשה של הסקטור הציבורי פירושה חיזוק עוצמתם של הקונצרנים האלה, השולטים במאות חברות-בנות בענפי המשק השונים. הממשלה איפשרה לבנקים לסחוט את הסקטור היצרני ואת כלל מקבלי האשראי בשיעורי ריבית רצחניים, שבמחצית השנייה של 1985 וב-1986 הגיעו ריאלית ל-100% ויותר. גם ב-1990, כאשר ברור המחיר ההרסני של שיעורי הריבית הגבוהים לגבי התעשייה והחקלאות, ממשיכים הבנקים לגבות ריבית ריאלית של 25% ומעלה, שלא קיימת בשום מדינה קפיטליסטית מפותחת, אלא רק באי-אלה ארצות "בעולם השלישי". במערב-אירופה, למשל, נחשבת ריבית ריאלית של 5—6 אחוזים כריבית גבוהה מאוד...

המדיניות שתוארה לעיל, בנוסף למחיר החברתי הכבד שהיא גובה, ובנוסף לשפל הכלכלי שהיא גורמת, גם מרחיבה את הפער הטכנולוגי בין ישראל לבין הארצות המתועשות. בזמן משבר מצמצמות החברות היצרניות באופן טבעי את השקעותיהן במחקר ובפיתוח, ואילו הממשלה, בקצצה בתקציבי המוסדות להשכלה גבוהה, גורמת לניווןם ולירידת תרומתם לפיתוח המדעי ולמחקר היישומי. תנאים אלה גורמים גם להאצת בריחת המוחות מישראל ולאובדן פוטנציאל מדעי וטכני, שבלעדיו לא יתכן היום פיתוח כלכלי.

הפרטה

בשלב המשברי הנוכחי של המשק הישראלי, חברות ממשלתיות והסתדרותיות המוצעות למכירה נרכשות בדרך כלל על-ידי חברות רב-לאומיות. אחרי מכירתה של חברת הדלק פז, מוצעים כעת למכירה הקונצרן כימיקלים לישראל, בתי הזיקוק, מנועי בית שמש, אל על, ועוד כעשרים חברות ממשלתיות נוספות. האופייני להן — חברות גדולות בעלות מעמד מונופוליסטי, נושאות רווחים ובעלות צוות עובדים מיומן.

ההון הזר דורש ליצור "סביבה נוחה" בדמות שיעורי מס מוקטנים, עובדים מקצועיים זולים ואיגודים מקצועיים מוחלשים, וגם לא להושיט עזרה למפעלים שנקלעו לקשיים ואשר אותם הוא רוצה לרכוש בחצי מחיר. ההפרטה (מכירת חברות ממשלתיות וציבוריות אחרות למשקיעים פרטיים) מחלישה את הסקטור הממלכתי, נוטלת ממנו מקורות הכנסה קבועים ומנופי השפעה על המשק, וגם מחזקת את ההון הזר בתחרותו עם ההון הישראלי.

מחיר המיליטריזציה של המשק והתקציב

הכיבוש הנמשך מאז 1967, המלחמות שאירעו מאז, דיכוי האינתיפדה — לכל אלה היה ויש, נוסף למחיר האנושי הכואב, גם מחיר כלכלי כבד. אפילו לפי הנתונים הרשמיים, נטל הבטחון (הכולל הוצאות צבאיות ישירות, החזר חובות שנוצרו עקב הרכישות הצבאיות, אומדן של אובדן התוצר עקב הגיוס וכו') מגיע בישראל ל-17% מהתוצר המקומי הגולמי, וזאת לעומת נטל בטחון של 5—6 אחוזים בארצות-הברית, 2—4 אחוזים במערב אירופה ואחוז אחד בלבד ביפן. בתקציב המדינה לשנת 1990, כמו בתקציב לשנת 1989, בולעים ההוצאות הצבאיות הגלויות והחזר החובות כשני שלישים מהתקציב. בשנים 1988—1989 הוסיפו לתקציב הצבאי תוספת מיוחדת למימון הדיכוי של האינתיפדה בסכום כולל של כ-500 מיליון שקל. פרט לכך מעריכים, נפגע המשק בצורות שונות בסכום שנתי של כמיליארד שקל. נוסף להוצאות הצבאיות הרשמיות, מוצאים סכומים גדולים בהתנחלויות ולהקמת תשתית בשטחים הכבושים.

העובדה, שמאז 1986 מועבר כל הסיוע האמריקאי, המסתכם מדי שנה ב-3 מיליארד דולר (1.8 מיליארד ד' סיוע צבאי ו-1.2 מיליארד ד' סיוע אזרחי) בצורת מענק, ושלצורך מימון התוכנית הכלכלית של 1985—1986 ניתן סיוע אמריקאי מיוחד בסכום של 1.5 מיליארד ד' — הקלה על הממשלה במימון הכיבוש וההוצאות הצבאיות הגדולות. יחד עם זאת יש לזכור, כי למעשה מועברים לישראל עצמה רק כ-400 מיליון ד', ואילו כל יתר סכומי המענק נותרים בארצות-הברית, לכיסוי חובות העבר ולתשלום עבור ההזמנות של נשק וציוד צבאי.

הממשלה, המתמידה ברמת הוצאות צבאיות גבוהות, לא הצליחה, על אף מאמציה, למנוע את המשבר המחרף בתעשייה הצבאית. צמצום ייצוא הנשק עקב התמוטטות דיקטטורות צבאיות, הפסקת פרוייקט הלבאי, ירידת ההזמנות של צה"ל עקב האילוץ לקנות בארצות-הברית — כל אלה גרמו למילוי מחס-נים בארץ בנשק שאין לו דורש, לפיטורי עובדים ולסגירת מחלקות ומפעלים שלמים. הגולם שהקימה הממשלה, יחד עם ההון הפרטי, הפך נטל.

השוקת השבורה, בפניה ניצבת כיום התעשייה הצבאית, והצורך החיוני לעלות על דרך של פיתוח אזרחי חלופי הם דחף רציני למעבר לכלכלת שלום. אך לשם כך יש לשים קץ לכיבוש ולקדם את תהליך השלום.

השטחים הכבושים וישראל

הכיבוש הנמשך מאז יוני 1967 העשיר אותן חברות ישראליות שהשתלטו על שוקי הגדה והרצועה, שהעסיקו את פועלי השטחים הכבושים תמורת שכר עלוב ושזכו להזמנות צבאיות גדולות. אולם כעת כבר ברור המחיר הכלכלי של הכיבוש, וזאת נוסף למחיר האנושי והמוסרי: עול ההוצאות הצבאיות, הפסד ההכנסה בגלל השירות הצבאי הממושך (סדיר ומילואים), האינפלציה

והסטגפליציה, בלימת הפיתוח הטכנולוגי עקב זמינותו של כוח עבודה זול. במשך 23 שנות הכיבוש היו הגדה והרצועה מושא לניצול קולוניאלי מהסוג הישן: מתושבי השטחים נגזלו, בתירוצים שונים, למעלה ממחצית הקרקעות והשליטה במקורות המים; הוטלו עליהם מסים ומכס המקובלים בישראל; הונהגו בהם חוקי המטבע הנהוגים בישראל; המימשל הצבאי מנע השקעות בפיתוח התעשייה והשתלט על החברה הגדולה היחידה – חברת החשמל של מזרח-ירושלים. מדיניות קולוניאלית זו הרסה את התשתית הכלכלית בשטחים הכבושים והעמיקה את פיגורם הכלכלי לעומת ישראל. היא גם אחראית להתרששות תושביהם ולתנאי חייהם הקשים. במשך שנות האינתיפדה עשו התושבים הפלסטיניים מאמצים לשיקום החקלאות והמלאכה בשטחים הכבושים. אולם מדובר במשקי עזר ובייצור לצריכה עצמית יותר מאשר בייצור תעשייתי. למרות זאת, הפער בין שני המשקים התרחב. הסדר שלום יפתח אופקים לפיתוח קשרי כלכלה על בסיס של שוויון ותועלת הדדית בין ישראל לבין המדינה הפלסטינית שתקום בצידה וייתר הארצות הערביות.

התלות בהון הזר

המימשל האמריקאי אינו מסתפק בשוט התלות הפיננסית, שתוארה לעיל, אלא גם מתערב בצורה גלויה בגיבוש התוכניות הכלכליות ובקבלת ההכרעות באוצר. ההסכם על הקמתו של איזור סחר חופשי בין ישראל לארה"ב (1985) הפך מכשיר נוסף, באמצעותו פועלים האמריקאים כדי לחסל כל ענף או מפעל בארץ, המתחרה בתוצרת האמריקאית בישראל, בארה"ב, או בכל מקום אחר בעולם. בדרך זו מוטטה ארה"ב את התעשייה האלקטרונית ואת תעשיית הטקסטיל, וגרמה לסגירת מפעלים.

הביטוי הממצה לנזק שבתלות בארה"ב הוא בנתוני החוב החיצוני: חוב זה גדל ממיליארד דולר ב-1960 ל-31 מיליארד דולר ב-1988. ההסכם הראשון בין ישראל לשוק המשותף נחתם עוד ב-1964, ובשנת 1975 הוחלט להקים איזור סחר חופשי בין ישראל לשוק. ההסכמים תרמו להרחבת הסחר בין ישראל לארצות השוק: ארצות אלה קולטות 35% מהייצוא של ישראל ומספקות 54% מהייבוא אליה. אך ההסכמים גרמו גם לגידול עצום בגרעון של ישראל בסחר זה: מ-107 מיליון דולר ב-1960 ל-3.5 מיליארד דולר ב-1988, או פי 32.

ההיסתפחות לשוק המשותף גרמה גם לחשיפת התעשייה הישראלית בפני ההון המערב-אירופי, לתחרות לא שווה, לסגירת מפעלים, ללחץ גובר להפרטה ולהקלות להשקעות זרות, לניצול כוח העבודה המיומן בשכר נמוך ולהתאמה גוברת של המדיניות הכלכלית של ישראל לזו המקובלת במערב-אירופה. עם הקמת השוק האירופי המאוחד ב-1992 תחריף עוד יותר התחרות בין מוצרי הייצוא הישראליים לבין התוצרת של מדינות השוק. במקביל תיגבר ההשתלטות

של המוצרים המיובאים מאירופה על השוק הישראלי, תוך דחיקת רגליה של התוצרת הישראלית.

כדי להגדיל את כוח התחרות של הכלכלה הישראלית צריך, קודם כל, לחולל תמורה, מכלכלה ותקציב הבנויים על המשך הכיבוש והכנת מלחמה נוספת לכלכלה של שלום ופיתוח מדעי וטכנולוגי.

חברת העובדים

במחצית השנייה של שנות ה-80 נקלעה חברת העובדים למשבר החמור ביותר בתולדותיה. כמרכיב מרכזי במשק היצרני, נפגעו מפעלי התעשייה, הקיבוצים והמושבים אנושות מהריבית הגבוהה, מירידת ההזמנות הממשל-תיות, מהמשבר בענפי הבניה והחקלאות ומירידת ההשקעות בשירותים הציבוריים. כמו במשק כולו, גם בסקטור ההסתדרותי, החברות המסחריות של ההסתדרות (הקואופ, המשביר לצרכן, המשביר המרכזי) אינן סובלות מהמשבר. למרות שהמשבר צימצם את משקלו של המשק ההסתדרותי במשק הישראלי, הוא נותר גורם מרכזי. ב-1988 עלו בחלקו 25% ממכירות התעשייה, 74% מערך הייצור החקלאי ו-8% מפעילות ענף הבניה. מספר המועסקים בחברת העובדים ירד מ-55 אלף ב-1987, ל-50 אלף ב-1988, והירידה נמשכה גם ב-1989.

קונצרן כור, המאגד כ-250 מפעלים וחברות, נתון כבר מ-1988 לאיום של פירוק עקב חוסר יכולתו לפרוע את חובותיו, העולים על מיליארד דולר. תוכנית ה"הבראה", שניכפתה על כור על-ידי הבנקים הנושים, מבוססת על זיטולו ההדרגתי מצד אחד, ועל פיטורי 25% מהעובדים ושחיקה חריפה בשכרם של הנותרים מצד שני. למעשה, כבר עכשיו מנהלים הבנקים את הקונצרן.

בנק הפועלים, השייך פורמלית לחברת העובדים, נוהג לפי כללי המשחק של ההון הפיננסי, ומשתתף ב"חגיגה" של הרס הענפים היצרניים.

במשק ההסתדרותי קיימים מאפייניו של משק קפיטליסטי רגיל:

העסקת שכירים; ניכור גובר בין השכירים לבין מקום עבודתם; פער גדול ברמת השכר של העובדים והמנהלים; אי-שיתוף העובדים בניהול הלכה למעשה; התחזקות המרכיבים הפיננסיים-מסחריים על חשבון המרכיבים היצרניים. מימוש ההצעה להפוך את חברת העובדים לחברת אחזקות, שתחזיק במניות של מפעלים וחברות, ישלים את התהליך של מחיקת ההבדלים בינה לבין קבוצות ההון הגדולות האחרות במשק הישראלי.

חברת העובדים מעולם לא היתה "אי של סוציאליזם" בחברה בורגנית. היא לא הצדיקה את הגדרתה כ"מכשיר המרכזי של תנועת העבודה בבניית חברה עובדת, סוציאליסטית, צודקת ודמוקרטית". היום כבר אינה אפילו מוסד קפיטליסטי קואופרטיבי, כפי שיומזו שמה. בין המשק ההסתדרותי לבין האיגודים המקצועיים קיים ניתוק גמור, וההנהלות של המפעלים ההסתדרותיים מקבלות גם החלטות גורליות ללא שמיעת דעתו של האיגוד המקצועי, שלא לדבר על התחשבות בה.

חברת העובדים הפכה בשר מבשרו של הקפיטליזם המונופוליסטי-ממלכתי הישראלי. יחד עם זאת, בגלל היותה מרכיב מרכזי של המיגזר הציבורי, הגנה עליה מפני הפרטה או חיסול בדרך אחרת היא אינטרס של ציבור העובדים.

תוכנית להבראה כלכלית אמיתית

מול המדיניות הרשמית הניאו-שמרנית, שדגליה הם: הפרטה, חיסול המיגזר הציבורי-ממלכתי, צמצום השירותים הציבוריים, אבטלה רחבה קבועה, שחיקת השכר, הורדת רמת-החיים של העובדים ואי-צמיחה (צמיחת אפס) — מציעה המפלגה הקומוניסטית הישראלית את תוכניתה להבראה כלכלית אמיתית, שעיקריה הם:

1. קיצוץ מהותי בהוצאות הצבאיות, ומעבר למדיניות שלום.
2. פיתוח הסקטור היצרני האזרחי בתעשייה, בחקלאות, בתיירות ובענפים אחרים על בסיס השקעות ממלכתיות ועידוד השקעות פרטיות בהתאם לצורכי המשק ולאינטרסים של העובדים; פיתוח משק יעיל ובר-תחרות בשוק העולמי על-ידי הורדת שערי הריבית לרמה המקובלת בארצות המתועשות ועידוד המחקר והפיתוח.
3. ביטול הסדרי החובות הקיימים והצלת המשק היצרני הנתון במשבר ומקבלי המשכנתאות על-ידי חישוב מחדש של החובות לבנקים, שישאיר בעינו רק את החוב המבוסס על ריבית שנתית ריאלית של 3% ויבטל את יתר החוב.
4. הפיכת הבנקים לממלכתיים על-ידי אי-מכירת מניות הבנקים, המצויות בידי הממשלה כתוצאה מהסדר המניות וכן על-ידי הלאמת בנקים שאינם בהסדר או שיוצאו ממנו.
5. פיתוח מסחר וקשרים כלכליים אחרים עם הארצות השכנות על בסיס של שלום ושיתוף פעולה; פיתוח היחסים הכלכליים עם כל מדינות העולם על בסיס תועלת הדדית, אי כניעה לתכתיבי המונופולים הזרים והחברות הרב-לאומיות, והגנה על הייצור המקומי מפני יבוא בהיצף.
6. הבטחת תעסוקה מלאה והכשרה מקצועית לכל דורש, ללא אפליה.
7. הרחבת השוק הפנימי על-ידי העלאת שכר משמעותית, פיתוח השירותים הציבוריים, והשקעות בתשתית ובדיור בשכירות.
8. הבטחת סובסידיות למוצרים החיוניים ולתחבורה הציבורית — בגובה של 50% מהמחיר לצרכן; פיקוח חמור למניעת מחירים מונופוליים גבוהים.
9. רפורמה במיסוי, אשר תחזיר את שיעורי המס המוטלים על הרווחים ל-60%; תטיל מס על רווחי הון בבורסה ומחוצה לה; תשחרר ממס הכנסה את כל המשתכרים פחות מהשכר הממוצע במשק.
10. מימון השירותים הציבוריים — חינוך, בריאות, רווחה, תרבות, ספורט — מתקציב המדינה; הגדלה משמעותית של ההקצבות הממלכתיות לרשויות המקומיות תוך ביטול אפלייתן של הרשויות המקומיות הערביות.

3. הקיטוב החברתי והמאבקים המעמדיים והחברתיים

ישראל התגבשה כחברה קפיטליסטית מפותחת למדי מבחינה מעמדית. גיבוש זה מתבטא גם בקיטוב חברתי, שהוא בעל סימני היכר לאומיים ועדתיים מובהקים.

קיים מיתאם רב בין המוצא הלאומי לבין ההשתייכות החברתית-מעמדית. אחד הביטויים הבולטים לאפליה הלאומית בתחום רמת-החיים נמצא בסקר הכנסות המשפחה, המקיף את כל האוכלוסיה העירונית בארץ. בסקר של 1986/87, משקי הבית של יהודים היו 89% מכל משקי הבית, ושל ערבים — 11%. אך בין משקי הבית המשתייכים לעשירון ההכנסה התחתון היו היהודים 55%, ואילו הערבים — 45%; ולעומת זאת, העשירון העליון מבחינת ההכנסות מאוכלס רק ביהודים — ואין בו כלל ערבים.

סופה של „מדינת הרווחה“

המדיניות הניאו-שמרנית, שנוהלה על-ידי ממשלות הליכוד (1977—1984), נמשכה למעשה על-ידי ממשלות הליכוד-מערך. היא מתבטאת בתחום החברתי במיתקפה חסרת-תקדים על השירותים הציבוריים — על מערכות החינוך והבריאות הממלכתיות, על קופת חולים ההסתדרותית, על הביטוח הלאומי, על קרנות הפנסיה וכו'.

ממשלת הליכוד-מערך, מאז הוקמה ב-1984, פועלת בשיטתיות לקיצוץ המימון הממלכתי של השירותים הציבוריים ולהעברת עול מימנם על כתפי המשתמשים: הנסיון לבטל את חוק חינוך חינם, ההעלאה השיטתית של שכר הלימוד באוניברסיטאות, קיצוץ שעות הלימוד השבועיות בחינוך היסודי, ביטול למעשה של התמיכה הממשלתית בקופת חולים, (שירדה מ-34% מתקציב קופ"ח ב-1976 לאפס תמיכה כעת), ועוד. מדיניות זו מובילה בידעין ליצירת שתי מערכות שירותים — שירותים ממלכתיים עניים עבור העניים ושירותים פרטיים עשירים עבור העשירים.

ואם לא די בכך, מנהלת הממשלה מערכה רוויית שקרים נגד המוסד לביטוח לאומי, זאת במטרה להצדיק את שחיקת הקיצבאות ואת צימצום זכויות מבוטחיו.

דו"חות המוסד לביטוח הלאומי על העוני חושפים תמונה קשה של מצוקה וקיטוב חברתי: ב-1988 היתה הכנסתן הפנויה של 130 אלף משפחות (14% מהמשפחות העירוניות שראשיהן שכירים או לא-עבדו) נמוכה מקו העוני. במשפחות אלה חיו כחצי מיליון נפש, לרבות — 223 אלף ילדים. להתרחבות המצוקה גרמה גם שחיקת קיצבאות הביטוח הלאומי וביטול קיצבת הילד הראשון. תחולת העוני גבוהה במיוחד בקרב המשפחות הערביות, בקרב משפחות עם 4 ילדים ויותר, בקרב הקשישים ובקרב משפחות חד-הוריות. אשר לאי-השוויון בחלוקת ההכנסות, הרי לפי דו"ח הביטוח הלאומי ל-1988, בחלקם של שני העשירונים העליונים באוכלוסיה עלו כמחצית מההכנסות הכלכליות; ואילו בחלקה של מחצית מהאוכלוסיה (5 העשירונים התחתונים) עלו רק כ-20% מההכנסות האלה.

חיסולה ההדרגתי של "מדינת הרווחה" יחד עם האבטלה הגבוהה הכרונית ועם המיתקפה על השכר, על תוספת היוקר, על קיצבות הביטוח הלאומי ועל בניית השיכונים הממשלתיים — מעמיקים עוד יותר את הקיטוב החברתי ומחריפים את הבעיות הסוציאליות, וביניהן — ההתמכרות לסמים, עבריינות הנוער והאלימות במשפחה.

האבטלה

בסוף 1989 ובראשית 1990 הגיע מספר המובטלים ל-170 אלף איש, שהם 10% מכוח העבודה. זהו היקף אבטלה הגדול פי 2 ויותר בהשוואה למצב במחצית הראשונה של שנות ה-80.

האבטלה הנוכחית נובעת, קודם כל, מהמשבר בענפי הייצור, מסגירת מפעלים ומהכנסת ציוד חדש המקטין את הצורך בעובדים, בעוד שהיקף הייצור אינו גדל בקצב המחייב תוספת עובדים. ב-1989 נימנו בארץ כ-5 אלפים מפעלים שהיו בקשיים, ומספר המועסקים בתעשייה ירד ב-10 אלפים איש נוספים (3% מכוח העבודה בתעשייה).

הנפגעים העיקריים מהאבטלה הרחבה הם תושבי עיירות העוני בדרום הארץ ובצפונה, הפועלים והאקדמאים הערביים, הנשים, החיילים המשוחררים וצעירים אחרים היוצאים לראשונה לשוק העבודה.

המעבידים והממשלה רואים באבטלה רחבה אמצעי בדוק לכפיית קיצוץ בשכר, להחלשת האיגודים המקצועיים ולהקהיית ההתנגדות הציבורית למדיניות האנטי-עממית הרשמית. האבטלה משרתת גם את תוכניות ההפרטה, שכן היא מבטיחה למשקיעים הזרים כוח עבודה זול עוד יותר. סגירת המפעלים נתקלת בהתנגדות נמרצת של הפועלים. יחד עם זאת, למרות הגידול בהיקף האבטלה ואופיה הקשיח, עדיין איננו עדים להתארגנויות

המוניות של מובטלים למאבק למען עבודה. מצב זה נובע מכמה סיבות: בהבדל מהמצב בשנות ה-60, כיום קיימים ומופעלים חוק ביטוח מפני אבטלה וחוק הבטחת הכנסה. דמי האבטלה ותשלומי הבטחת הכנסה מבטיחים, אומנם, רק קיום מינימלי, אך הם מקהים את הבעיה. נוסף לכך, צעירים מובטלים עוזבים את היישובים שהם מוקדי האבטלה ועוברים למרכז הארץ, שם הם מועסקים בעבודות זמניות ובשכר ירוד. צעירים אחרים וגם אקדמאים ועובדים מיומנים אחרים עוזבים את הארץ, ובכך מקטינים את מספר המובטלים. לעומת זאת יש לצפות, שבואם של עולים חדשים רבים יחריף דווקא את בעיית האבטלה.

שני הגושים המרכיבים את ממשלת „האחדות הלאומית“, הליכוד והמערך, חוששים מאי-שקט חברתי, ולכן הם מפנים את זעם המובטלים לעבר הפועלים הערביים והפועלים הזרים וזורים אשליות בדבר הבראה כלכלית קרובה. הנהגת ההסתדרות מצידה אינה ממלאת את חובתה ואינה פועלת לאירגון המובטלים למאבק.

למרות הקשיים, ישנם תנאים לפעולה בקרב המובטלים ולתרגום מרירותם למאבק. הדרישות ההולמות את המצב הנוכחי הן: עבודה למובטלים; תקציבים ממשלתיים ליצירת מקומות עבודה; סיוע ממשלתי למניעת פיטורים; הגדלת תקציבי השירותים הציבוריים; הארכת תקופת תשלום דמי האבטלה מחצי שנה לשנה; ביטול סעיפים בחוק דמי אבטלה, המגבילים את הזכות להם ללא הצדקה; הבטחת המשכיות הזכויות הנצברות בקרנות הפנסיה גם למובטלים.

ה ש כ ר

„התוכנית הכלכלית“ מיולי 1985 גרמה להורדת שכר דרסטית, ובעיקר בסקטור הציבורי. בשלוש השנים שלאחר מכן השיגו השכירים עלייה מסויימת בשכר הריאלי, אך ב-1989, והפעם בהשפעת האבטלה, נרשמה (אפילו לפי נתונים רשמיים) ירידה של 5.3% בשכר הממוצע הריאלי. הפעלתו מאז אפריל 1987 של חוק שכר מינימום, לפיו שכר המינימום צריך להיות בגובה של 45% מהשכר הממוצע במשק, אינה מונעת תופעות של תשלום שכר נמוך מכך. יחד עם זאת, נודעת חשיבות לקיומו של שכר המינימום כסימן תחתון לשכר. לכן חיוני להדוף את מיתקפת המעבידים בדרישה לביטול, או לשחיקתו ולתבוע את העלאת שכר המינימום ל-60% מהשכר הממוצע.

הסכמי תוספת הווקר שנחתמו בשנים האחרונות עמדו בסימן כניעת ההסתדרות לדרישת המעבידים והממשלה לקצץ בפיצוי הניתן לשכירים על הווקר. לפי הסכם תוספת הווקר האחרון (1989/90), כיסה הפיצוי לשכירים פחות ממחצית מעליית המחירים ושולם רק אחת לארבעה חודשים. לכן נותרה בעינה הדרישה לתשלום תוספת ווקר בהתאם למלוא עליית המדד. הגידול המהיר בשיעור ההשתתפות של נשים בכוח העבודה לא חולל

שינוי בקיפוחן מבחינת השכר וההתקדמות המקצועית. לפי נתונים רשמיים, המתוייחסים ל-1987, ההכנסה החודשית הממוצעת לשכירה היתה 55% בלבד מהכנסת השכיר. גם כאשר מביאים בחשבון, שחלק מהנשים עובד במשרה חלקית, הכנסת השכירה היתה רק 70% מהכנסת השכיר. אפילו בענפים כמו שירותים ציבוריים, עסקיים ואישיים, בהם הנשים הן הרוב בקרב השכירים, הכנסת הנשים השכירות היא רק מחצית מהכנסת הגברים העובדים באותם ענפים.

משקלם הגבוה של פועלי הייצור בתעשייה, בבניה ובחקלאות ועובדי השירותים האישיים בקרב השכירים הערביים, העובדה שמחציתם עובדים מחוץ לישובי מגוריהם, אפלייתם לרעה באפשרויות התעסוקה שלהם ובהתקדמותם המקצועית — כל אלה גורמים לכך, ששכרם נופל בדרך כלל במידה ניכרת מהשכר המשולם לשכירים היהודיים.

המאבק המעמדי

המאבק המעמדי התרכז בשנים האחרונות בנושאים הבאים: אבטלה, סגירת מפעלים ופיטורי עובדים; תביעות שכר; הגנת השירותים הציבוריים; וקיום הסכמים עליהם חתומה הממשלה.

בארבע השנים 88—1985 נوهלו מדי שנה בממוצע 150 שביתות, בהן נטלו חלק 450 אלף שכירים. השיא של תנועת השביתות במחצית השנייה של שנות ה-80 היה ב-1987: באותה שנה שבתו 815 אלף שכירים ומספר ימי השביתה הגיע למיליון. אחד הגורמים לשיא זה — שביתת אוהרה של כל עובדי המיגור הציבורי, שנערכה ביולי 1987.

המערכה נגד סגירת מפעלים הקיפה עובדים בסקטורים הפרטי וההסתדרותי. ב-1986 נאבקו נגד סגירת מפעליהם או פיטורים רחבים פועלי מספנות ישראל, וולקן, כיתן בית-שאן, אוסם יוקנעם, אופ-אר אופקים, אליאנס חדרה, מנועי בית שמש ופרי-זה חדרה. ב-1987 נמשך המאבק באליאנס, נסגרו מפעל תדיראן בעפולה, טקסטיל שרון, גל-סרף אופקים, מבט שדרות, רום כרמל חיפה ואחרים. ב-1988 מילאו מקום מרכזי במאבקים נגד פיטורים עובדי תדיראן, מנועי בית שמש, שטיחי כרמל באור עקיבא ומפעלי הטקסטיל כיתן דימונה, ליגת קרית גת ומפריטקס שדרות. בין מפעלי חברת העובדים שהכריזו על פיטורים היו גם יובל גד, חמת ופניציה ירוחם. ב-1989 נמשך המאבק נגד פיטורים במפעלי תדיראן, בטקסטיל דימונה, במפעלי השמן ובסולתם, ואילו כל-בו שלום נסגר וכל עובדיו פוטרו. בכמה מפעלים וחברות נמשכו המאבקים אפילו שנים, עם עליות וירידות.

מקום חשוב במאבקים המעמדיים תופסים המאבקים בסקטור הציבורי. האחיות שפתחו במאבק לשיפור תנאי העבודה ולקבלת תמריצי שכר בתחילת 1986, השיגו הסכם רק בסופה של אותה שנה. ההסכם לא בוצע, ובאוקטובר 1987 הן הודיעו באופן חד-צדדי שהן עוברות לעבוד שבוע עבודה מקוצר.

רק ביולי 1988, אחרי שמנהיגות מאבק האחיות שבתו רעב, נחתם עמן הסכם נוסף, שבוצע בחלקו. מאבקים ממושכים ניהלו בשנים האחרונות גם עובדי המינהל והמשק בבתי-החולים, כלל עובדי בתי-החולים הממשלתיים, עובדי מד"א וקבוצות אחרות בשירותי הבריאות.

ב-1987 התנהלה שביתה קשה וממושכת, שנמשכה 52 יום, ברשות השידור. הממשלה סירבה להיכנס למו"מ עם עובדי הרשות בטענה, שצעד כזה פירשו פריצת הסכם המסגרת בשירות הציבורי. באותה שנה שבתו גם המורים נגד פיטורים, קיצוצים במערכת החינוך וסירוב הממשלה למלא אתר הסכמים חתומים.

הנהגת ההסתדרות פעלה כדרכה בשיטתיות כדי למוסס את המאבקים המעמדיים, ובדרך כלל לא הגישה עזרה לשובתים ולא פתחה בפניהם את קרן השביתה. בלחץ המרירות של העובדים והמובטלים, אירגנה ההסתדרות בינואר 1986 שביתת אוהרה בת שעתיים נגד האבטלה. מאז אותה שביתה חלפו כבר למעלה מארבע שנים והאבטלה הוכפלה, אך הנהגת ההסתדרות נמנעת משובי-תות וממאבק פעיל אחר בשאלה זו.

תופעה חדשה, יחסית, בשנים האחרונות היתה השבתתן של עיירות שלמות במחאה על הפיטורים והאבטלה. עם העיירות שהושבתו נימנות ירוחם, בית שמש, אופקים, בית שאן, אור עקיבא, דימונה וקרית גת. שבתו וסגרו את שעריהם גם מושבים, שחבריהם כורעים תחת נטל החובות.

הנסיון שצברו חברי מק"י הפעילים במקומות העבודה, באיגודים המקצועיים ובקרב פועלים ומובטלים מלמד, כי בתנאים הנוכחיים מועילה יותר הפעולה הישירה בשטח, מאשר הנסיון להביא את מועצות הפועלים או האיגודים המקצועיים לנקוט בפעולה כלשהי. באותם סניפים, שבהם ישנם חברים שהפעילות האיגוד-מקצועית היא עבודתם העיקרית, יש תוצאות חשובות של קשרים עם פועלים. נוסף להפצה השיטתית של „זו הדרך לפועל" ושל כרוזים, מועיל ניצול הקשר הראשוני שעושים כתבי העתונות המפלגתית עם פועלים המצויים במאבק. הבאת עתוני המפלגה, בהם ישנן כתבות מן השטח, למפעל הנוגע בדבר חייבת להפוך דבר שבשיגרה בכל סניף מפלגה. פעילותנו בקרב המובטלים היא עדיין בראשיתה, וזאת למרות התנאים האובייקטיביים לפיתוחה. הקמת ועדי מובטלים בשכונות או ביישובים שונים היא משימה לפי כוחה של המפלגה ואתגר חשוב העומד בפניה בתקופה הקרובה.

האיגודים המקצועיים והנהגת ההסתדרות

המעבידים והממשלה, בסיוע הנהגת ההסתדרות, פועלים בשיטתיות לניטרול האיגודים המקצועיים ולריקונם מתוכנם העיקרי, הניטרול נעשה בכמה שיטות: באמצעות חקיקה הנוגעת ליחסי עבודה והמגבילה את חופש השביתה; באמצעות הסכמי שכר ברמה הארצית (הסכמי מסגרת), שאינם מותירים מרווח פעולה לאיגודים המקצועיים; ובאמצעות תפוצתם הגוברת של הסכמי עבודה

אישיים, שפירושם עבודה לא-מאורגנת (למשל: בסניפים של חברות רב-לאומיות).

בהסכמי המסגרת, הנחתמים לשנתיים, נכלל דרך קבע סעיף בדבר "שקט תעשייתי", אשר מונע מאיגודים מקצועיים ומוועדי עובדים להיאבק למען תביעות יחודיות. בתי הדין לעבודה משתמשים תדיר בסעיף זה כנימוק להוצאת צווי מניעה נגד שביתה או עיצומים.

חולשת האיגודים המקצועיים נובעת מסיבות שונות, וביניהן העובדה, כי קיימות גם קבוצות גדולות של עובדים, המועסקים במקצועות חדשים כמו מחשבים, ברובם לפי חוזים אישיים ומנותקים מהאיגודים המקצועיים. למאבקם של האיגודים המקצועיים לאוטונומיה רבה יותר במסגרת ההסתדרות ישנה הצדקה מלאה. אוטונומיה כזו תקשה על הנהגת ההסתדרות לבלום את מאבקי העובדים ולכפות עליהם הסכמים גרועים. האיגודים המקצועיים זקוקים מאוד לרפורמה כוללת. קוויה העיקריים של רפורמה כזו הם: ניהול מדיניות עצמאית למען האינטרסים של השכירים; גיוס סולידריות לפי קונצרן, ענף או איזור תעשייה כדי לסייע לעובדים הנמצאים בשביתה או בעיצומים; טיפוח האוטו-נומיה של האיגודים.

ברור, כי כל עוד תמשיך הנהגת ההסתדרות במדיניות של "שלום בית מעמדי" ותתן יד לשימוש במפרק כדי לשבור מאבק של עובדים, לכפיית ויתורים על שכר ועל תנאים סוציאליים, ל"הבראה" שפירושה פיטורים ולהמרת מו"מ בפניה לבית-דין לעבודה וכן הלאה — תמשיך לדעוך יוקרתה של ההסתדרות.

השכבות החברתיות ואפשרויות ההשפעה

80% מהמפרנסים בישראל הם שכירים, 15% מוגדרים עצמאיים ומעבידים, ו-5% — חברי קיבוצים וקואופרטיבים. בין המפרנסים הערביים — 84% הם שכירים ו-16% הם עצמאיים ומעבידים.

בקרב השכירים, כפי שאופייני לחברה קפיטליסטית מפותחת וכתוצאה מהמהפכה המדעית-טכנית, עולה בהתמדה משקלם של המוגדרים בעלי הצווא-רון הלבן ויורד במקביל משקלם של המכונים בעלי הצווארון הכחול. ב-1988 היו הפועלים המקצועיים והלא-מקצועיים בתעשייה ובחקלאות 28% מהשכירים; הפקידים, עובדי המכירות ועובדי השירותים — 39%; האקדמאים — 27%; והמנהלים — 6%. כאשר מתעלמים מהמנהלים, שרישומם כשכירים נובע משיקולי מס והם בעצם מעבידים, אפשר לשרטט תמונה סכמטית כזו של השכירים: בין כל 10 שכירים מצויים 3 פועלי ייצור, 4 פקידים ועובדי שירותים ו-3 אקדמאים.

בקרב האוכלוסיה הערבית התמונה המקצועית שונה, ומבטאת היבט מרכזי של אפליית לרעה: ב-1988 היו הפועלים בתעשייה ובחקלאות 60% מהשכירים הערביים; הפקידים ועובדי המסחר והשירותים — 27%; האקדמאים — 11%; והמנהלים — 2%. מכאן שבין כל 10 שכירים ערביים מצויים 6 פועלי ייצור, 3 פקידים ועובדי שירותים ואקדמאי אחד בלבד.

מבחינת רמת ההכנסה, רמת החיים, תנאי הדיור וכו', חלק מהפקידים ומהאקדמאים קרובים לפועלים המקצועיים. גם מבחינת הנכונות לנהל מערכות מעמדיות, הפקידים והאקדמאים אינם נופלים מהפועלים (שביתות המורים, האחיות, עובדי המדינה וכו').

הקביעות היחסית בעבודה והיותם חלק מהמנגנון הממלכתי או הציבורי מעניקים לשכבת הפקידים ועובדי השירותים נטיה להגן על המימסד. אך באותו זמן הם הקורבן הראשון למדיניות חיסולם של שירותי הרווחה ושחיקת השכר. לכן אופיינית להם נכונות למאבק למען ענייניהם המידיים.

אשר לאקדמאים, תודעתם סובלת בדרך כלל מסתירות פנימיות רבות. הם משמשים נושאי האמריקניזציה בתפיסות החברתיות והתרבותיות, אך באותו זמן מגלים גם רגישות מוסרית ופוליטית. חלק ניכר מהם תומך במערך, ברצ ובמפס וגם בתנועות כמו שלום עכשיו.

בהתחשב במצב הפוליטי והחברתי, מק"י יכולה וצריכה לפעול הן בקרב הפועלים, הן בקרב הפקידים ועובדי השירותים והן בקרב האקדמאים.

עם זאת, בהתחשב בכוחות העומדים לרשותה של המפלגה, מן הראוי להצביע על ההעדפה הנכונה בתנאים הקיימים. יחסית, קל יותר, לשבור את הקרח" וליצור קשר עם מי שכבר עשה כברת דרך לעבר תמיכה בשלום ישראלי-פלסטיני ובמו"מ עם אש"ף. אולם אם ההסכמה תתמצה רק בתחום הזה, לא נצליח בדרך כלל לשכנע, כי אנו הכתובת שלו. לכן המפתח הוא במאמץ לשכנע את שוחר השלום, כי השינוי החברתי-כלכלי שאנו לוחמים למענו יפתור גם את המצוקות שהוא נתקל בהן כמי ששייך לשכבות העובדים החד-שות. אם נצליח בכך, כי אז הוא יראה בנו את הכתובת הפוליטית שלו ויהיה מוכן גם לתת יד לפעולה בקרב הפועלים. על בסיס רכישת האמון ניתן גם להתגבר על המכשולים הרעיוניים ולשכנע את שוחר השלום לגבי מהות הציונות, לגבי הפרספקטיבה הסוציאליסטית ולגבי החיוניות של מפלגה מהפכנית. ועוד שיקול שיש להביאו בחשבון: אנשים צעירים — תלמידי תיכון, סטודנטים, חיילים משוחררים — מוכנים יותר מהמבוגרים לשנות את דעותיהם וגם את אורח חייהם. לכן כששוקלים את סיכויי ההצלחה, נכון למים אלה, ההעדפה שלנו צריכה להינתן, במידת האפשר, לפעילות בקרב תלמידי תיכון, סטודנטים ופועלים צעירים, ובקרב שוחרי שלום, המגלים נכונות לפעולה.

המחאה המזרחית

בהרכב העדתי של האוכלוסייה היהודית ניכרת מגמה ברורה של גידול משקלם של המזרחיים. ההרכב העדתי (המבוסס על מקום לידת האב) ב-1988 היה: 42% יוצאי אסיה-אפריקה; 37% יוצאי אירופה-אמריקה; ו-21% שגם האב הוא יליד ישראל. אך בקרב קבוצת הגיל 19—15 תמונת ההרכב העדתי היא — 50% יוצאי אסיה-אפריקה; 24% יוצאי אירופה-אמריקה; ו-26% ילידי ישראל, דור שני לפחות.

ההוויה הכלכלית-חברתית של המזרחיים מעמידה את רובם בשלבים הנמוכים של הסולם החברתי. בקרב האוכלוסייה היהודית המזרחיים הם הרוב בקרב פועלי הייצור, בין תושבי השכונות ועיירות העוני, בין הנפלטים ממערכת החינוך, באוכלוסיית בתי-הסוהר ובקרב קורבנות המצוקה על היבטיה השונים. יוצאי אסיה-אפריקה מהווים 27% מכלל משקי הבית שבסקר הכנסות המשפחה 1986/87, אך בקרב העשירון התחתון הם מהווים 29% ואילו בקרב העשירון העליון — 12% בלבד. יוצאי אירופה-אמריקה, המהווים 34% ממשקי הבית, מהווים 14% מהעשירון התחתון, אך 56% מהעשירון העליון, כלומר העשירים ביותר.

תמונה דומה מתקבלת גם כאשר מנתחים את רמת ההשכלה, את העיסוקים, את רמת הדיור ואת צפיפותו ומדדים אחרים. ולכך יש להוסיף, כי כצפוי בחברה מעמדית ובניגוד גמור לתיאוריה בדבר „מיוזג גלויות“, אפלייתם של המזרחיים מועברת מדור לדור והפער החברתי בינם לבין השכבות המבוססות מתרחב.

מציאות חברתית זו חיפשה אפיקי ביטוי מחאתיים ופוליטיים. המאבקים הרחבים והעקשניים שניהלו תושבי המעברות בשנות החמישים ומרד ואדי סאליב ביטאו את תחושת הניכור הגוברת של המזרחיים כלפי המימסד של אז, המימסד המפא"יי. הליכוד, מפלגת הימין הראשית, הצליח לתעל אליו את ההתמרמרות המזרחית, ובעקבות השבר הכללי שיצרה מלחמת אוקטובר 1973, ניצל אותה לנצחון בבחירות ב-1977.

אירגון הפנתרים השחורים, שהוקם בראשית שנות ה-70 על-ידי צעירים מזרחיים משכונות העוני בירושלים, הראה כי מחאה מזרחית אינה חייבת להוביל לימין. הפנתרים שילבו מחאה חברתית-עדתית ספונטנית עם פעילות אנטי-ממשלתית ועם העלאת תביעות מוחשיות בתחום הדיור ובתחומים אחרים. הודות לקשריהם עם אנשי שמאל, היה לפעילותם ולהופעותיהם גוון רדיקלי-שמאלי. בסיגנון דומה פעלו קבוצות מחאה מזרחיות שקמו מאוחר יותר, כמו „ישראל זה אני“, האוהלים, קבוצת אל"ה והחזית המזרחית. ניתן איפוא לסכם, כי מחאה חברתית-מזרחית היא תופעה בלתי-נמנעת במציאות הישראלית. וככל שמעמיק הקיטוב החברתי, כן גובר הסיכוי שהיא תזכה להיענות רבה יותר. למרות זאת, במציאות של סוף שנות ה-80 ותחילת שנות ה-90 אנו עדים להתארגנויות קצרות טווח של מזרחיים. כדי להשיב על השאלה, מה על מק"י לעשות בתנאים אלה כדי לסייע למחאה המזרחית ולהפוך אותה לבעלת ברית, נחוץ שהמפלגה תנסה להסיק מסקנות כלליות מהנסיון החיובי והשלילי של הפנתרים השחורים, כמו גם מנסיון של קבוצות מחאה מזרחיות אחרות.

בהקשר זה עלינו להסתייג מאותם חוגים מזרחיים, המעמידים את הניגוד החברתי בארץ על בסיס עדתי בלבד ומתייחסים לאשכנזים בתור שכאלה כאל אויבים. האפליה העדתית הקיימת בארץ אינה סותרת את העובדה, שגם בין המזרחים ישנם עשירים מופלגים, ושגם בקרב האשכנזים ישנם עניים מרודים.

לכן המאבקים החברתיים במקום העבודה, בשכונה ובעיירת העוני צריכים להיות משותפים לבני כל העדות והעמים.

פעילי מחאה מזרחיים עקביים מגלים עד מהרה כי מקומם בשמאל. אנחנו מצידנו, בראותנו כתפקידנו החברתי הראשי את פעילותנו בקרב הפועלים והמקופחים, מודעים מזה עשרות שנים גם להיבט הערתי של הבעיה. מכאן ששיתוף הפעולה בין קבוצות מחאה מזרחיות לבין מק"י הוא דבר חשוב לשני הצדדים. כקומוניסטים, תפקידנו לסייע למחאה זו בגיבוש סיסמאותיה ודרכי פעולתה, וזאת נוכל לעשות בתנאי שנמלא אחר כמה תנאים:

— חברינו יהיו במקומות שבהם ישנה מצוקה חברתית ויעסקו קודם-כל בעניינים היומיומיים הקטנים, שאותם ניתן לפתור בלחץ מתאים על הרשויות העירוניות והממלכתיות. ורק אחרי שבדרך זו הם יזכו לאמון הציבור המסויים, הם ינסו לקשור את מחאתו עם הנושאים הפוליטיים שעל הפרק ועם ראייה חברתית כוללת יותר.

— נתמוך בצורות מחאה והתארגנות ההולמות את רמת התודעה הקיימת ומגלות רגישות מירבית למסורת הדתית והתרבותית, לרגשות הקיפוח ולשינאה למימסד.

ערי הפיתוח, שהן ערי קיפוח

26 הערים בצפון הארץ ובדרומה, המכונות „ערי פיתוח” ובהן מתגוררים 15% מהאוכלוסייה, הפכו בשנים האחרונות מוקדי אבטלה. בקרית גת, בנתיבות, במגדל העמק, בשדרות, באופקים, בירוחם, בדימונה ובערי פיתוח נוספות, שיעור האבטלה הגיע ב-1989 ל-15% ויותר מכוח העבודה. סגירת מפעלים ופיטורי פועלים ומיעוט ההשקעות בהקמת מפעלים אחרים במקום אלה שנסגרו גורמים לעזיבת צעירים רבים ומחריפים את המצוקה אצל הנשארים בערי הפיתוח.

שכרם של הפועלים בערי פיתוח נמוך מהממוצע הארצי הן משום שחלק ניכר מהמפעלים שייך לענפים מסורתיים (טקסטיל, עיבוד תוצרת חקלאית), והן משום שהמעבידים מנצלים את האבטלה הקיימת כלחץ להורדת שכר. בערי פיתוח לא מעטות נוצרה תלות של היישובים במפעל אחד או במספר מועט של מפעלים (סולתם — יוקנעם; פולגת — קרית גת). משבר במפעל כזה פירושו — זעזוע חברתי עמוק בעיר הפיתוח כולה. חוזרת ונשנית התופעה, שיזם מנצל את ההטבות הרבות הניתנות למשקיע באזורי פיתוח, אך כש-מסתיימת תקופת ההטבות, הוא עוזב ומותיר מאחוריו פועלים מפוטרים ששכרם לא שולם.

מערכות החינוך, הבריאות והרווחה בערי הפיתוח סובלות ממחסור בתקציבים ובעובדים מיומנים. במשך שנים שלטה בכיפה ההשקפה, שמרבית הילדים בערים אלה הם „טעוני טיפוח”, ולכן הותאמה להם רמת לימודים נמוכה. יחד עם זאת, ישנן דוגמאות של התארגנויות מקומיות אשר הניבו פרי בדמות

חינוך משופר, חוגי העשרה וכו', שהן מקור של גאווה לתושבים בערים אלה. נסיון הפעילות של חברי מק"י וחד"ש בערי הפיתוח הוא מצומצם, אך יש בו כדי ללמד, כי להפצת דבר המפלגה, לקשרים אישיים ולתמיכה החד-משמעית במאבקים המעמדיים והחברתיים ישנן תוצאות. עובדה היא, כי סיסמת מפלגתנו — „כסף לשכונות ולא להתנחלויות“, הפכה נחלתן של שכבות רחבות, לרבות בערי הפיתוח.

פעילות יהודית-ערבית

החיים במדינה אחת יוצרים בין האזרחים היהודיים והערביים נקודות חיבור רבות ומולידים הבנה ושיתוף פעולה. אולם עקב הכיבוש הנמשך וליבו הלאומנות, מתגלות בנקודות חיבור אלה גם תופעות גזעניות אנטי-ערביות קשות.

בהתחשב בקשיים העומדים בפנינו בפעילותנו בקרב הציבור היהודי, נודעת חשיבות עצומה ליכולתנו להפוך את המסורת שלנו, של פעילות משותפת יהודית-ערבית, למנוף להרחבת קשרינו. באופן מעשי הכוונה היא לכך, שחברים ערביים יפעלו באופן מתוכנן ושיטתי בקרב אותן קבוצות חברתיות שתוארו לעיל.

בשנים האחרונות נצבר נסיון מסוים בתחום זה בפעילות במסגרות של תנועת קמפוס ובמסגרות אחרות באוניברסיטאות, בתנועות שלום ומחאה שונות, בוועד היוצרים הישראליים והפלסטיניים ובקרב תיכוניסטים. הבעיה היא, שמרבית סניפי המפלגה טרם השתלבו בכיוון פעולה חשוב זה.

הנשים במערכה לשוויון ולשלום

בעשור האחרון התחוללה תמורה מהותית במעורבותן החברתית והפוליטית של הנשים בארץ. אפלייתן של הנשים בעבודה, בחברה ובמשפחה עומדת יותר מבעבר על סדר היום הציבורי. יום האשה הבינלאומי, ה-8 במארס, הפך יום מחאה מוכר בישראל.

במערכה לשוויון זכויות השיגו הנשים כמה הישגים, וביניהם — חוק שוויון הזדמנויות בעבודה וזכות האשה העובדת להמשיך בעבודה עד גיל 65. אולם נותרו בעינן הבעיות היסודיות של האפליה, הנובעות מסמכותם הבלעדית של מוסדות הדת בכל הנוגע למעמד האשה בחוקי האישות, מהכירסום השיטתי בשירותים הציבוריים, מהמוסכמה הציבורית לפיה הדאגה הבלעדית לבית ולמשפחה מוטלת על האשה, מפגיעותה המיוחדת של האשה לאבטלה ומהעסקתה בשכר נמוך יותר (ההתייחסות אליה כאל מפרנס שני), ועוד.

הצלחתה הניכרת של תנועת נשים בשחור, שקמה בעיקבות האינתיפדה, לגייס נשים מחוגים שונים לפעילות שיטתית נגד הכיבוש מסמנת שלב חדש

במעורבותן של הנשים בשאלות הפוליטיות הבוערות. שיתוף הפעולה בין תנדר"י, נשים בשחור וקבוצות נוספות הולידה את מסגרת הגג החדשה — תנועת הנשים לשלום, המקיפה נשים יהודיות וערביות, ואשר אירגנה מספר פעולות ארציות חשובות. השפעתם של הלכי הרוח היוניים והביקורתיים בקרב הנשים ושל הפעילות למען השלום מורגשת גם בפעילותה של נעמת. תנועת הנשים לשלום וגם ועידת נעמת האחרונה הדגישו, כי חברה החיה בצל מלחמה וכיבוש פוגעת בשיטתיות בזכויות האדם בכלל, ובזכויות האשה בפרט. חולשתה העיקרית של תנועת הנשים לשלום היא בהרכבה החברתי: אין לה כמעט אחיזה בקרב נשים בשכונות ובעיירות העוני ובקרב פועלות. עמדתה העקרונית של מק"י בזכות שוויון האשה בכל התחומים חייבת לקבל דווקא כעת מימוש מעשי יותר בפעילותה השוטפת. הנושא של הפעילות בקרב הנשים חייב לתפוס את מקומו הראוי בפעילותם של סניפי המפלגה. כדי לחולל שינוי ממשי בתחום זה, מוצע לפעול לפי התוכנית הבאה:

- לקבוע צוות מפלגתי לריכוז הפעילות בקרב הנשים;
- לקבוע תוכנית עבודה בנושאים הקשורים במצב הנשים;
- לקבוע מטרה ברורה במישור צירוף נשים למפלגה;
- לפעול בשיטתיות לצירוף נשים למוסדות מפלגתיים;
- להבטיח ייצוג הולם של נשים במוסדות ציבוריים נבחרים.

4. האוכלוסיה הערבית בישראל – בעיות קשות ומחמירות ומאבק גובר

בשנים שחלפו מאז הוועידה ה-20 של מפלגתנו הקומוניסטית הישראלית (1985), התחוללו בקרב האוכלוסיה הערבית בישראל, שהיא מיעוט לאומי בישראל וחלק מהעם הערבי הפלסטיני, שינויים ותהליכים פוליטיים, רעיוניים וכלכליים-חברתיים עמוקים. הם הושפעו ישירות מהחרפת האפליה והדיכוי בכל המישורים; מהגברת המאבק הפטריוטי-דמוקרטי המאוחד של האוכלוסיה הערבית נגד האפליה ולמען שוויון וקידמה חברתית; מהמשך הכיבוש ומהתגברות המאבק הפלסטיני בשטחים הכבושים. המשבר הכללי של השלטון, החרפת הבעיות הכלכליות-חברתיות בישראל והאינתיפדה, הנמשכת זו השנה השלישית בשטחים הפלסטיניים הכבושים, תרמו גם הם לשינויים בקרב האוכלוסיה הערבית.

האוכלוסיה הערבית בישראל מונה כ-680 אלף איש. 84% מ-135 אלף המועסקים הערביים הם שכירים. העובדים הערביים מועסקים בעיקר בתעשייה (23%), בבניה (20%), במסחר ובשירותים אישיים (24%) ובשירותים ציבוריים (15%).

הבעיות שהחריפו

אנו עדים בבירור להשלכותיה החברתיות החמורות בכל שטחי החיים היומיומיים של האוכלוסיה הערבית של מדינות האפליה הלאומית, הנמשכת מאז קום המדינה. הפער החברתי-כלכלי בין האוכלוסיה הערבית לבין זו היהודית אינו מצטמק. כך, למשל, מגיעה הכנסתו הממוצעת של מועסק ערבי רק ל-46% מהכנסתו הממוצעת של מועסק יהודי.

מכת האבטלה, שהיא בעיה כלל-ישראלית קשה, מעיקה במיוחד במיגזר הערבי. בעוד ששיעור האבטלה בישראל הוא כ-10% מכוח העבודה, הרי במיגזר הערבי הוא מגיע עד ל-25%. במרכזים כמו אום אל-פחם וסכנין האבטלה מקיפה כ-40% מכלל כוח העבודה. השיעור הגבוה של המובטלים בקרב

האוכלוסיה הערבית נובע מהסיבות הבאות: הפועלים הערבים ברובם אינם עובדים במקומות עבודה קבועים, ולכן הם, יחד עם אוכלוסיית עיירות הפיתוח, הקורבן הראשון של פיטורים עקב ירידה בייצור ובתעסוקה; מיעוט מקומות העבודה ביישובים הערביים, וזאת בשל העדר תמריצים מצד הממשלה וההסתדרות לפיתוחם ובשל אי-הכרזתם כאזורי פיתוח; במצב של אבטלה רחבה, מתבצעים פיטורים גם על רקע לאומי.

האבטלה מקיפה שיעור גבוה מאוד של הדור הצעיר ומורגשת במידה רבה גם בקרב האקדמאים. למעלה משליש מהאקדמאים הערביים מובטלים, ו-70% מהם אינם עובדים במקצוע שאותו למדו. לאחרונה פורסם רשמית, כי בעוד שבמגזר היהודי מתחרים 5 מובטלים על כל משרה פנויה, הרי במגזר הערבי מתחרים 40 מובטלים על כל משרה פנויה.

מספר העובדים הערביים במוסדות ציבור ובמשרדי הממשלה הוא נמוך יותר. בקרב 30 אלף עובדי מדינה (ב-6 משרדים ובשני אגפי המסים. כלל עובדי המדינה הוא 45 אלף) נמצאים רק 1,529 ערבים, כלומר 5% בלבד.

האפליה לגבי השלטון המקומי במגזר הערבי החמירה בשנים האחרונות. הרמה הנמוכה מאוד של השירותים המוניציפליים מעמיקה את הבעיות החברתיות ביישובים הערביים. התקציבים הרגילים של הרשויות המקומיות הערביות הם, בממוצע, שליש בלבד מתקציבי הרשויות המקומיות במגזר היהודי, שגם הן במצב קשה. הפער ברמת תקציבי הפיתוח הוא רחב עוד יותר. המגזר הערבי מפגר אחרי המגזר היהודי גם בתקנים של עובדי הרשות המקומית לחינוך, לבריאות, לסעד, לרווחה וכו', יחסית לגודל האוכלוסיה. בשלטון המקומי מועסקים כ-65 אלף עובדים, אך רק 2,850 (5%) מהם הם ערבים.

במידה רבה מתרכזות התוצאות ההרסניות של האפליה בתחום השלטון המקומי. לכן טבעי הוא, שמאבק השלטון המקומי הערבי לשוויון הפך מוקד עיקרי של המאבק נגד האפליה ומגייס סביבו את כל האוכלוסיה באחדות רחבה ביותר. השביתה הארצית של האוכלוסיה הערבית ב-26 בפברואר ש"ז היתה ביטוי מרשים של המערכה נגד אפליית הרשויות המקומיות הערביות.

בעיות הדיור הלכו והחמירו. משבר הדיור מורגש לא רק בערים המעורבות, אלא גם ביישובים העירוניים ובכפרים הערביים. בעוד שממוצע צפיפות הדיור באוכלוסיה היהודית הוא 2.23 נפשות לחדר, הרי באוכלוסיה הערבית הנתון הוא 3.67 נפשות לחדר. משרד השיכון והבינוי וחברת שיכון עובדים ההסתדרותית מזניחים את המגזר הערבי.

שטח השיפוט המצומצם של היישובים הערביים מחריף את מצוקת הדיור. שטח שיפוט של עיריית נצרת, למשל, הוא 12 אלף דונם ומספר תושביה — 50 אלף; לעומת זאת, שטח שיפוט של נצרת עילית הוא 19 אלף דונם, כאשר אוכלוסיתה מונה 25 אלף בלבד. צמצום השטח המיועד לבניה והריבוי הטבעי הגבוה מחמירים משנה לשנה את בעיות הדיור. בהעדר תוכניות מיתאר ובגלל מדיניות החנקת היישובים הערביים והמחסור בקרקע לבניה, התרחבה תופעת „הבניה ללא רשיון“. קיים איום בהריסתם של מעל ל-10 אלפים מבנים במגזר הערבי.

מדיניות התכנון והבניה האנטי-ערבית גם מאיימת בהריסתם של עשרות ישובים ערביים בגליל, במשולש ובנגב. משרד הפנים וייתר הרשויות אינם מכירים כלל בקיומם של ישובים אלה, ועל-כן אוסרים בניה חדשה בהם, או אפילו תיקון המיבנים הקיימים, ומונעים את חיבורם לרשתות המים, החשמל והטלפון. בתי-ספר שפעלו בהם נסגרים בפקודת משרד החינוך. מאבקו של ועד 40 היישובים להשגת הכרת השלטונות ביישובים אלה, הקיימים עשרות ואפילו מאות שנים, זוכה לסולידריות מצד הציבור הערבי והכוחות הדמוקרטיים היהודיים. זהו מאבק לקורת גג ולחיים אנושיים.

מאז הקמתה של מדינת ישראל, חתרה המדיניות הרשמית לנישול האוכלוסיה הערבית-הבדואית בנגב מאדמתה. חלקים גדולים של האוכלוסיה הערבית בנגב נאלצו להעתיק את מקום מגוריהם כבר פעמיים ואפילו שלוש פעמים. ריכוזם ביישובים מיוחדים, בתנאים חמורים ביותר, נועד להנציח את נישולם מהקרקע וליצור מאגרים של כוח-עבודה זול. מדיניות זו גרמה וממשיכה לגרום סבל לאוכלוסיה הערבית בנגב. לכן היא נאבקת נגד הריסת בתים, נגד נישול מהקרקע, למען שירותי חברה, חינוך ובריאות נאותים, ולמען הקמת כפרים חקלאיים, שיאפשרו לאוכלוסיה הערבית הבדואית חיי עבודה יציבים ואנושיים.

בעיות החינוך חמורות גם הן. המחסור בחדרי לימוד ממשיך להיות גדול: חסרים כ-1500 חדרי לימוד תיקניים, והבניה השנתית של חדרי הלימוד אינה מדביקה אפילו את הגידול הטבעי במספר התלמידים. לכן הוצגה הדרישה, שמשרד החינוך יקבע תוכנית תלת-שנתית לחיסול המחסור בכיתות ולבניית כיתות בקצב הגידול הטבעי של אוכלוסיית התלמידים הערביים.

גם תכנון של החינוך הערבי מעוררים ביקורת קשה. החינוך התיכוני-המקצועי מצומצם מאוד, והמגמות הטכנולוגיות של מדעי הטבע טעונות פיתוח. במקצועות כמו היסטוריה והלשון הערבית חייב לחול שינוי מהותי, שיתן תשובה הולמת למאויים הלאומיים וההומניסטיים של הציבור הערבי.

העוני במיגזר הערבי התרחב והחמיר בשנים האחרונות. 30% מהפועלים הערבים משתכרים ברמת שכר מינימום, וזאת לעומת 8—9 אחוזים בקרב הפועלים היהודים. נתונים רשמיים של המוסד לביטוח לאומי מראים, כי מחצית העניים בישראל הם ערבים. שני-שלישים של הילדים החיים מתחת לקו העוני הם ערבים. 6 מכל 10 ילדים ערבים, לעומת ילד אחד מכל 10 ילדים יהודים, גדלים בעוני. בעיר נצרת, למשל, 1500 משפחות (51% מכלל האוכלוסיה) מצויות מתחת לקו העוני. לפי פירסום מטעם הלשכה המרכזית לסטטיסטיקה (1986), 111 מתוך 121 האזורים הגיאוגרפיים החלשים ביותר (92%), מיושבים בעיקר על-ידי אזרחים ערבים. בעוד ששיעור תמותת התינוקות בסקטור היהודי מגיע ל-1% לכל מאה לידות חי, בסקטור הערבי השיעור הוא 1.8%.

נתונים אלה ואחרים מעידים על החרפת המצב הכלכלי-חברתי. לכן גובר משקלן של הבעיות האלה בתודעת הציבור הערבי ובמאבקיו היומיומיים.

שינויים בהרכב המעמדי

בשנים האחרונות, בהשפעתם הישירה של ביטויי האפליה הלאומית, מת-חוללים שינויים בהרכב המעמדי והמקצועי של האוכלוסיה הערבית. נמשך הגידול במשקל השכירים ובולט במיוחד הגידול במשקל הפקידים והאקדמאים שביניהם. הואץ תהליך השתלבות הנשים בעבודה כפקידות, וגם כפועלות, במיוחד בתעשיות הטקסטיל והמזון. גדל במהירות מספר העצמאיים, הקבלנים, קבלני-המשנה, בעלי המשרדים לשירותי ביטוח וחשבונאות ועוד.

החקלאות הערבית נחנקת עקב מדיניות נישול האוכלוסיה הערבית מהקרע והפקעתן של למעלה מ-50% מהאדמות שבבעלות תושבים ערביים בחלקיה המרכזיים והצפוניים של ישראל, ועקב האפליה החמורה של החקלאים הערביים. כתוצאה מכך, האוכלוסיה הערבית משתלבת במהירות במערכת הקפיטליסטית הכללית בישראל.

השלכות פוליטיות וחברתיות

עד אמצע שנות ה-70, היתה המפלגה הקומוניסטית הישראלית, בדרך כלל, הכוח הפוליטי העצמאי היחיד שפעל באופן מאורגן בקרב האוכלוסיה הערבית. מולח פעלו מפלגות המיסוד הציוניות ובעלי בריתן. מאבקנו לא היה קל. מלוא משקלו של המנגנון הממלכתי וההסתדרותי הוטל על כף המאזניים לטובת יריבינו.

התמורות החברתיות-כלכליות והשינויים ברמת ההשכלה ובדפוסי התעסוקה דחפו חלקים רחבים של הציבור הערבי לפעילות פוליטית וחברתית אופוזיציונית, וזאת כביטוי להגברת המאבק נגד האפליה הלאומית. שנות ה-80 התאפיינו בהופעת גורמים זעיר-בורגניים ובורגניים נוספים המתנגדים למדיניות האפליה של השלטון. כך היינו עדים להקמת מסגרות חברתיות-תרבותיות שונות, המנהלות פעילות עניפה, ולהופעת הרשימה המתקדמת לשלום (1984) והמפלגה הדמוקרטית הערבית (1988).

המתקדמת ומד"ע קמו במטרה לדחוק את רגלי מק"י וחד"ש ממעמדן כגורם המרכזי בקרב האוכלוסיה הערבית, אך הן נכשלו בכך, כפי שהוכיחו תוצאות הבחירות לכנסת ב-1984 וב-1988. מנהיגי המתקדמת תמכו בהסכם עמאן (1985), שביטא גישה תבוטתנית ונסיגה מהתביעה לעצמאות פלסטינית. ביטולו של הסכם עמאן ושיקום אחדותו של אש"ף יצרו את התנאים לפרוץ האינתיפדה רבת הגבורה של העם הפלסטיני בשטחים הכבושים.

הופעתם של אירגונים ציבוריים שונים מבטאת את העובדה, כי באוכלוסיה הערבית קיים פלורליזם פוליטי, רעיוני וארגוני. מצב זה מחייב את המפלגה לפעול לשיתוף פעולה עם מסגרות אלה (כפי שנעשה, למשל, ברשימה המשותפת בהסתדרות), ובה בעת להיאבק נגד מגמות אנטי-קומוניסטיות ולאומניות הרווחות בהן.

היום כבעבר מבטאות מק"י וחד"ש באופן הנכון והעיקבי ביותר את האינטרסים של כל השכבות העממיות בקרב האוכלוסיה הערבית בישראל, והן הכוח המרכזי במאבק לשלום ישראלי-פלסטיני, נגד הכיבוש ולמען הקמת מדינה פלסטינית עצמאית בצד ישראל.

גורם חדש, שהתחזק בשנים האחרונות, הוא התנועה האיסלמית. היא התמודדה בבחירות המוניציפליות ומרחיבה את פעילותה הפוליטית והרעיונית באמצעות הטפה דתית ופעולות צדקה, המלוות בתעמולה אנטי-קומוניסטית. מנהיגי התנועה האיסלמית נטלו על עצמם את התפקיד של ניהול מערכה פוליטית ואידיאולוגית, בכתב ובעל-פה, לרבות בהטפה במסגדים, נגד מק"י וחד"ש, וזאת תוך פגיעה באחדות המאבק של האוכלוסיה הערבית לשוויון ולשלום. עמדותיהם בנושא השלום והבעיה הפלסטינית — יחסם השלילי לאש"ף והתחמקותם מעמדה ברורה לגבי הסדר השלום — מסבים נזק למאבק נגד הכיבוש ולמען שלום ישראלי-פלסטיני צודק ולסולידריות של האוכלוסיה הערבית בישראל עם העם הפלסטיני בשטחים הכבושים.

התנועה האיסלמית התפתחה עקב כמה סיבות: (1) ההשפעה הגדולה של הפונדמנטליזם בעולם הערבי ושל המהפכה האיסלמית באירן; (2) החמרת המצוקה החברתית והכלכלית והאפליה הלאומית, אשר זורעות יאוש בקרב חלקים מן הציבור הערבי. מצב זה מנוצל להעמדת האמונה הדתית כתחליף לדרך המאבק. (3) העידוד הממשי שמקבלת התנועה האיסלמית מגורמים ריאקציוניים מחוץ לישראל; (4) העידוד שהמימסד בישראל נותן במשך שנים לזרמים הפונדמנטליסטיים, בראותו בהם יריב למפלגה הקומוניסטית ולחד"ש וגם לאחדות הפטריוטית-דמוקרטית של האוכלוסיה הערבית.

המפלגה הקומוניסטית הישראלית מכבדת את חופש המצפון והאמונה הדתית של כל אדם, ואת זכותו של כל מאמין למלא באופן חופשי אחרי ציווי הפולחן הדתי. מאמינים בני כל הדתות מצאו במפלגה הקומוניסטית ובחד"ש בית ומסגרת למאבק משותף נגד האפליה הלאומית, לדמוקרטיה, לשוויון זכויות, להגנת האדמה, ללחם, לעבודה ולשלום. עם זאת מתריעה מק"י מפני השימוש בדת למטרות פוליטיות ריאקציוניות. מק"י היא כל השנים חלוץ המאבק להחזרת נכסי ההקדש המוסלמי (הוואקף) לרשות האוכלוסיה הערבית המוסלמית, לכיבוד זכותה לקיים את מוסדותיה הדתיים ללא התערבות השלטונות ולשוויון זכויות לעדה המוסלמית.

המפלגה הקומוניסטית פעלה ופועלת תמיד להרחבת שיתוף הפעולה ולאחדות במאבק דמוקרטי של כלל האוכלוסיה הערבית, ללא הבדל אמונה דתית והשתייכות עדתית, ותרמה רבות לביצור אחדותה של האוכלוסיה הערבית במאבק לשוויון זכויות ולחיי כבוד במולדתה.

בהתמודדות הפוליטית והרעיונית בקרב האוכלוסיה הערבית עלינו לשלב את המאמצים לאחדות פטריוטית במאבק נגד האפליה הלאומית, למען שוויון, דמוקרטיה ושלום, ולמען פיתוח והרחבת שיתוף הפעולה עם הכוחות הדמוקרטיים היהודיים — עם ויכוח שיטתי נגד כוחות ועמדות ריאקציוניים ובדלניים. באותה עת עלינו להקדיש מאמצים רבים עוד יותר למערכה לפתרון בעיות

היומיום של הציבור הערבי, נגד האבטלה והמצוקה החברתית, לשיפור השירותים הממלכתיים והמוניציפליים, ולטיפוח חיי תרבות מגוונים.

מסקנות

1. משקלה ומעמדה של האוכלוסיה הערבית בישראל גדלים בהתמדה בשנים האחרונות. זו אינה עוד אוכלוסיה מנותקת ומבודדת, אלא אוכלוסיה פעילה מבחינה פוליטית וחברתית ומאוחדת במאבקה להגנת זכויותיה. האוכלוסיה הערבית בכללותה תומכת בתוכניתה של המפלגה הקומוניסטית הישראלית להסדר שלום של הסיכסוך על בסיס העקרון של שתי מדינות לשני עמים — פלסטין בצד ישראל. היא מבטאת בבירור את רצונה להיות שותפה מלאה בחיים הפוליטיים והחברתיים ובהכרעות הכלליות בישראל, וקיימת בקיר-בה מודעות עמוקה לצורך בשיתוף-פעולה יהודי-ערבי. האוכלוסיה הערבית קושרת יותר ויותר את מאבקה לשוויון מלא, אזרחי ולאומי, עם המאבק של הכוחות הדמוקרטיים היהודיים. בהקשר זה מבטא מאבק האוכלוסיה הערבית נגד הכיבוש ולמען הקמת מדינה פלסטינית בצד ישראל תודעה לאומית-דמוקרטית וגם מודעות אזרחית.

2. המפלגה הקומוניסטית הישראלית וחד"ש מילאו וממלאות תפקיד יוזם, מארגן, מאחד, פעיל ומכריע הן בהתוויית מטרות המאבק, דרכיו וסגנונו, הן בגיוס ציבורי רחב ביותר בקרב האוכלוסיה הערבית והן בהרחבת אחדות הפעולה ובטיפוח הסכמה רחבה ביותר. באחריות ובאורך-רוח פעלנו, כדי להתגבר על כל המכשולים ולהתרכז במאחד. מסגרות כמו ועדת המעקב העליונה לענייני האוכלוסיה הערבית; ועד ראשי המועצות המקומיות הערביות; הוועד להגנת הקרקעות; התאחדות הסטודנטים הערביים; הוועד של התיכונים הערביים; התאחדות הסופרים הערביים; ועד היוזמה הדרוזי; ועדות המעקב בשאלות בריאות, חינוך, בעיות סוציאליות ורווחה — הפכו מסגרות חשובות ביותר, המאחדות את הציבור הערבי ומנהלות את מאבקיו. מק"י תרמה ותורמת לביצור אחדותה של האוכלוסיה הערבית ללא הבדל אמונה והשתייכות עדתית.

אנו מציינים בסיפוק את התנגדותה הפוליטית הגוברת של האוכלוסיה הערבית למדיניות האפליה. בשנים האחרונות גברו המאבקים והשביתות של האוכלוסיה הערבית, והיא עלתה לרמה גבוהה יותר מבחינת נכונותה למאבק. התפתחות זו מדגישה עוד יותר את הצורך בפיתוח מתמיד של שיתוף הפעולה ואחדות המאבק ושל טיפוח המסגרות הציבוריות של המאבק נגד האפליה הלאומית, לשוויון, נגד הכיבוש ולמען שלום ישראלי-פלסטיני, הן בקרב האוכלוסיה הערבית עצמה והן בשיתוף פעולה עם הכוחות הדמוקרטיים ושוחרי השלום היהודיים.

3. ההתפתחות הכלכלית-חברתית הניבה פלורליזם פוליטי ומפלגתי במיגזר הערבי. מטבע הדברים, גורם מצב זה לתחרות ולמאבק פוליטי ורעיוני. במציאות

החדשה, עלינו לשלב את המאבק הפוליטי והרעיוני ואת ההתמודדות המתמדת עם גישות יריבות ועוינות, עם מאמץ להרחבת שיתוף הפעולה. אין סתירה בין מאבק משותף למען מטרות מוסכמות לבין מאבק פוליטי-רעיוני עיקבי ויזום להפצת השקפת עולמנו הפוליטית-חברתית המתקדמת.

מק"י ניצבת בפתח תקופה חדשה, הטומנת בחובה סיכויים ואתגרים רבים. אנו חייבים להפיק באומץ לקחים מהנסיון שנצבר. אנו גאים על השירות ההיסטורי שהגישה מפלגתנו לעניין הצודק של האוכלוסיה הערבית ולהגנתה. יחד עם זאת עלינו להמשיך ולפתח את עבודת המפלגה, סיגנונה, כליה וקשריה; להרחיב את השורות; לפתח את ההסברה; להרחיב את הקשרים הפעילים עם הציבור הרחב, עם מוסדותיו ושכבותיו השונים, ומעל לכל — עם המוני העובדים ושכבות המצוקה.

5. ההתפתחויות הפוליטיות בין ועידה לוועידה

הפגת המתיחות הבינלאומית

המציאות הבינלאומית הנוכחית היא מורכבת ורבת ניגודים. בתקופה שבין הוועידה ה-20 לוועידה ה-21 חל שיפור באווירה הבינלאומית, וזאת הודות להתקדמות מסוימת בתחום הגבלת מירון החימוש הגרעיני, לחיסולם לפי הסכם של הטילים הגרעיניים לטווח קצר ובינוני, לקיצוץ בהיקף הצבאות של בריתות וארשה ונאט"ו, ולהסכם בדבר הפסקת ייצורו ואגירתו של נשק כימי. יחד עם זאת, מתעקש המימשל האמריקאי להמשיך בפיתוח תוכנית „מלחמת הכוכבים“, המסלימה את מירון החימוש.

מדיניות החשיבה החדשה בתחום היחסים הבינלאומיים שמנהלת ברית המועצות בשנים האחרונות, תרמה רבות לגיוס דעת הקהל בעולם, לרבות בארה"ב עצמה, למערכה למען פירוק נשק ודו-קיום בשלום. מדיניות זו, כשהיא מיושמת בתחום הסיכסוכים האזוריים, חותרת להגיע לפתרונות המבוססים על איזון אינטרסים ועל כיבוד הדדי של הזכויות הלאומיות.

המימשל האמריקאי ושותפיו בנאט"ו מנצלים את התפרקותה, למעשה, של ברית וארשה, את המשבר הכלכלי ואת החרפת הבעיות הלאומיות בברה"מ להאטת ההתקדמות במשא-ומתן לפירוק נשק, לעיכובים בפתרון הסיכסוכים האזוריים ולהנצחת הפערים העמוקים בין הארצות העניות לבין הארצות התעשייתיות המפותחות.

יתר-על-כן, הם שואפים לשינוי יחס הכוחות העולמי לטובתם ומבצעים פעולות ברוח המלחמה הקרה (הפלישה לפנמה, האיומים על קובה, הלחצים לקבלת גרמניה המאוחדת לנאט"ו ועוד).

בניקרגואה איבדו הסנדיניסטים את השלטון בבחירות כלליות, וזאת לאחר שבמשך עשר שנים עמדו בגבורה בתנאים של מצור ושל תכתיב צבאי אימפריאליסטי באמצעות הקונטראס.

בדרום-אפריקה החל לאחרונה שלב חדש, גבוה יותר, במאבק לחיסול משטר האפרטהייד. שיחרורם מהכלא של נלסון מנדלה ושל מנהיגים אחרים של הקונגרס הלאומי האפריקאי, ביטול האיסור על פעילות הקונגרס והמפלגה הקומוניסטית של דרום-אפריקה, ותחילת המשא-ומתן בין ממשלת המיעוט הלבן לבין נציגי הקונגרס הלאומי האפריקאי – החדשים החשובים האלה הושגו הודות למאבק הגבורה של הרוב השחור וכל שוחרי הדמוקרטיה נגד המשטר הגזעני והודות לבידודו בזירה הבינלאומית.

ברה"מ יזמה וביצעה את פינוי כל כוחותיה מאפגניסטן. אולם למרות שברה"מ עמדה בכל התחייבויותיה בהתאם להסכמי ז'נבה, פקיסטן, ארה"ב ומדינות אחרות ממשיכות בהתערבותן בעניינים הפנימיים של אפגניסטן ומגישות סיוע צבאי ואחר למורדים, המסלימים את מלחמתם נגד ממשלתה החוקית ונגד יישום הפיוס הלאומי, עליו הכריז הנשיא נגיבוללה.

נמיביה, שנשלטה 70 שנה על-ידי דרום אפריקה, הכריזה על עצמאותה, והשלטון בה עבר לידי מפלגת סוואפ"ו, שזכתה ברוב בבחירות שנערכו ב-1989. במזרח התיכון אנו עדים להפסקת מלחמת אירן-עירק העקובה מדם. להסדר בין אירן ועירק, שהושג בתיווך האו"ם, נודעת חשיבות רבה במישור הבינלאומי, ובמיוחד לגבי המאמצים לפתרון הסיכסוך הישראלי-ערבי.

מלחמת האזרחים בלבנון ממשיכה לגבות מחיר כבד בחיי אדם ובהרס הכלכלה. חוגים אימפריאליסטיים, חוגים ריאקציוניים ערביים וממשלת ישראל פועלים בשיטתיות להכשלת ביצועו של "הסכם טאיף" בדבר פיוס לאומי בלבנון. מק"י שבה ומדגישה את תביעתה לפינוי כל כוחות ישראל מכל שטחה של לבנון, להפסקת המעורבות הישראלית בענייניה הפנימיים של לבנון, ולהגנת שלמותה הטריטוריאלית, ריבונותה ועצמאותה.

ממשלות ישראל, לרבות ממשלת הליכוד-מערך, התייצבו בשנים שחלפו נגד הדטאנט ובעד המשך העימות הבין-גושי. באפריל 1988 נחתם "מיזכר הבנה" אסטרטגי נוסף בין ישראל לארה"ב, וישראל הצטרפה רשמית ומעשית לפרויקט "מלחמת הכוכבים" (בפיתוח הטיל חץ, למשל). ישראל, בתיאום עם ארה"ב, משגרת לווייני ריגול ופועלת בארצות של "העולם השלישי" נגד משטרים דמוקרטיים ועממיים. התפוצצותן של פרשת משלוחי הנשק לקונטראס, שלחמו נגד הסנדיניסטים בניקרגואה (פרשת אירן-קונטראס), ושל פרשת אימוניהן וצידן של כנופיות סוחרי הסמים בקולומביה — חשפה את עומק הידרדרותן של ממשלות ישראל בתחום זה.

ממשלות ישראל מסרבות בעקשנות לחתום על האמנה הבינלאומית למניעת הפצתו של הנשק הגרעיני. בפירסומים רבים בארץ ובחו"ל הובאו נתונים מדאיגים ביותר על מלאי הנשק הגרעיני והכימי-ביולוגי, שכבר מצוי בידי ישראל, ועל שיתוף הפעולה בתחום זה בינה לבין משטר האפרטהייד בדרום אפריקה.

הממשלה הפכה את נמל חיפה לנמל-בית של הצי הששי האמריקאי ומאחסנת בארץ ציוד של הצבא האמריקאי. הקמתם בערבה של משדרי "קול אמריקה", המכוונים נגד ברה"מ, היא צעד נוסף בהעמקת שיתוף הפעולה האסטרטגי והתלות הצבאית של ישראל בארה"ב.

ממשלות ישראל ניצלו את הסיוע האמריקאי הכל-צדדי, כדי להתמיד בהתנכרותן לזכויותיו הלאומיות של העם הפלסטיני ובמדיניות הדיכוי האכזרי בשטחים הכבושים. אולם למרות הגיבוי האמריקאי, גברה הביקורת הבינלאומית על המדיניות הישראלית הרשמית, ומרבית המדינות, חברות האו"ם, תומכות בתביעת הפלסטינים לעצמאות לאומית.

בהתייחסותה למזרח התיכון מנהלת ברה"מ מדיניות שלום עקבית, המביאה

בחשבון את האינטרסים של כל עמי האזור, לרבות ישראל והעם הפלסטיני. נאמנה לעקרונות הצעתה להסדר מזרח תיכוני, שפורסמה עוד ביולי 1984, חותרת ברה"מ לכינוסה של ועידת שלום בינלאומית בחסות האו"ם, בה יטלו חלק ישראל, אש"ף ומדינות אחרות המעורבות בסיכסוך. שר החוץ של ברה"מ, אדוארד שוורדנאדזה, הדגיש במהלך פגישותיו בקהיר במארס 1989, כי לאחר שאש"ף הכריז על הקמת המדינה הפלסטינית והכיר בזכות קיומה של ישראל, אין לישראל כל תירוץ שלא לפתוח בדיאלוג איתו.

במטרה לקדם את ההסדר המזרח תיכוני פתחה ממשלת ברה"מ אפיק הידברות עם חוגים ציבוריים וממשלתיים בישראל. נערכו מפגשים בדרג של שרי חוץ ושל פקידים בכירים, התרחבו חילופי האמנות והתרבות ונעשו התחלות של קשרים כלכליים. בשתי המדינות החלו לפעול קבוצות קונסולריות. חידוש הקשרים הדיפלומטיים מתעכב נוכח העובדה, שממשלת ישראל ממשיכה לחסום כל התקדמות לעבר השלום.

ההתפתחות בעולם בכיוון של דטאנט ופתרון סיכסוכים אזוריים, מדיניות החשיבה החדשה וביטויי הרצון הטוב מצד ברה"מ תרמו להעלאת קרנה של ברה"מ בקרב הציבור הישראלי ולהחלשת התעמולה האנטי-סובייטית רבת השנים.

הגידול במספר היהודים המהגרים מברה"מ לישראל מנוצל על-ידי הממשלה כדי לפגוע בזכויות של העם הפלסטיני ובמאמצי השלום. הכרזת ראש הממשלה, שמיר (בינואר 1990), כי "בשביל עלייה גדולה אנו זקוקים לארץ-ישראל גדולה", כוונתה — לנצל את העולים כדי להרחיב את ההתנחלויות וליצור עובדות מוגמרות בשטחים הכבושים. מק"י רואה במדיניות זו של ממשלת שמיר התגרות בעם הפלסטיני ובשוחרי השלום בישראל ובעולם ופרד-בוקציה נגד השלום.

מק"י מתנגדת לניצול בואם של יהודים מברה"מ על-ידי הממשלה כתירוץ להפקרת המובטלים, תושבי שכונות העוני והעירויות, והזוגות הצעירים. המפלגה מוקיעה את הנסיון לנצל את בואם של יהודים, כדי להצדיק את נישולם של אזרחים ערבים מעבודתם ומאדמתם ולהטפה לטרנספר.

מק"י מגנה את צביעות המימשל האמריקאי, אשר במשך שנים הסית נגד ברה"מ, בהאשימו אותה בנעילת שעריה בפני יציאה של אזרחים ממנה, ואילו כעת הוא עצמו סוגר את שערי ארה"ב בפני מהגרים יהודיים מברה"מ.

מק"י מעריכה מאוד את מדיניות השלום הסובייטית, המתנגדת לכיבוש והפועלת למען שלום ישראלי-פלסטיני צודק, ואת עמדתה החד-משמעית של ברה"מ נגד יישוב עולים בהתנחלויות בשטחים הכבושים.

מק"י מביעה את דאגתה נוכח גילויי הלאומנות והאנטישמיות בברה"מ, המנוגדים לחוקה הסובייטית והמנוצלים על-ידי גורמים ישראליים ואמריקאיים לתעמולה למען הגירה. מק"י קוראת למפלגה הקומוניסטית הסובייטית ולממשלת ברה"מ, לאסור את פעילותם של האירגונים הלאומניים והאנטישמיים המנצלים לרעה את הדמוקרטיזציה בברה"מ.

האינתיפדה

האינתיפדה, ההתקוממות העממית רבת הגבורה של העם הפלסטיני בשטחים הכבושים, שהחלה בדצמבר 1987, יצרה מצב פוליטי חדש, שהשלכותיו מורגשות גם במאמצים לקדם את כינון השלום באזורנו וגם בהתפתחות הפנימית בחברה הפלסטינית ובזו הישראלית.

האינתיפדה נמשכת זו השנה השלישית ללא הפוגה, באחדות שורות ובצורות מקוריות של מאבק עממי, לרבות שביתות, הפגנות ועימותים יומ-יומיים, ללא שימוש בנשק חם, עם כוחות הכיבוש הישראלי. האבן הפכה סימלה של ההתקוממות העממית.

העמידה האיתנה של העם הפלסטיני, אופיה העממי של האינתיפדה, עמדותיה הדמוקרטיות, ותמיכתה בשלום צודק עם ישראל מצד אחד, ומהצד השני — מעשי הדיכוי האכזריים של שלטונות הכיבוש נגד העם הפלסטיני, בנסיון לחסל את האינתיפדה — כל אלה חוללו שינויים חשובים בדעת הקהל הישראלית והבינלאומית בכיוון של תמיכה במאבקו הצודק של העם הפלסטיני. ב-14 בדצמבר 1987, 5 ימים בלבד לאחר שהחלה האינתיפדה, פירסמה הלשכה הפוליטית של מק"י גילוי-דעת שכותרתו: „לא לדיכוי האכזרי ולרצח פלסטינים בשטחים הכבושים! כן לשלום ישראלי-פלסטיני!“. מפלגתנו היתה הראשונה, שהגדירה כבר בגילוי-דעת זה את האירועים בשטחים הכבושים כ„התקוממות עממית“, אשר „מנפצת לרסיסים את אשליית הכיבוש הנצחי, הנשען על כידוני צבא“. במושב ה-13 (17 בדצמבר 1987) קבע הוועד המרכזי של מק"י, כי „המאבק ההמוני של כל שכבות העם הפלסטיני בשטחים הכבושים... הוא התקוממות עממית נגד הכיבוש והדיכוי, למען שיחרור לאומי ושלום צודק. הוועד המרכזי מביע את סולידריותו עם מאבקו של העם הפלסטיני לזכויותיו הלאומיות ולהקמתה של מדינה פלסטינית עצמאית בצד ישראל“.

העם הפלסטיני, על שכבותיו השונות, מתמיד בהתקוממותו למרות מכונת הדיכוי המשוכללת, שמפעילים כוחות הצבא והמשטרה. לפי נתוני מרכז המידע הפלסטיני, מתחילת האינתיפדה ועד סוף חודש מארס 1990 נהרגו בשטחים הכבושים מירי כוחות הכיבוש (כולל כדורי פלסטיק וגומי), ממכות, מכוויות ומשאיפת גז מדמיע כ-850 נערים, גברים, נשים וילדים, מהם כ-270 מתחת לגיל 17. כמה עשרות פלסטינים נהרגו בידי מתנחלים. כ-56 אלף פלסטינים נפצעו בהתנגשויות עם הצבא, ו-8 אלפים מהם נותרו נכים.

השלטונות נקטו מדיניות של מעצרים המוניים, ומאז החלה האינתיפדה נכלאו כ-50 אלף פלסטינים לתקופות מעצר שונות. 10 אלפים מהם נעצרו על יסוד צווים מינהליים. לפי מקורות רשמיים, בתחילת 1990, כ-13,500 פלסטינים היו עצורים ב-8 מתקני כליאה (6 בשטחים הכבושים, ו-2 בשטח ישראל). במחנה המעצר קציעות (אנסאר — 3) שבנגב כלואים מרבית העצורים, לרבות העצורים המינהליים. רבים מהעצורים הפלסטיניים דיווחו על עינויים אכזריים, והיו מקרים של מוות כתוצאה מעינויים.

מאז תחילת האינתיפדה ועד סוף פברואר 1990 הרסו שלטונות הכיבוש

למעלה מאלפיים בתים. כ-300 בתים נהרסו בתירוץ בטחוני, והייתר — בתירוץ צים מינהליים. הריסת בתים ואטימתם הן ענישה מינהלית אכזרית, שפגעה עד כה ברבבות פלסטינים, לרבות נשים וילדים.

השלטונות הצבאיים אינם בוחלים בשיטות אכזריות של גירוש מהמולדת, של הרעבה, של מניעת סיוע רפואי, של ניתוק אספקת החשמל והמים וקשרי הטלפון, של סגירת מוסדות חינוך לתקופה ארוכה, של סגירת מוסדות צדקה, של חילול מסגדים ועוד. ישובים פלסטיניים רבים היו נתונים במשך ימים ארוכים, ולעיתים שבועות אחדים, בעוצר, שמטרתו להעניש באופן קולקטיבי את התושבים על התנגדותם לכיבוש.

כחודש לאחר תחילת האינתיפדה, בינואר 1988, נסגרו בצו צבאי כל המוסדות להשכלה גבוהה בשטחים הכבושים, בהם לומדים כ-20 אלף סטודנטים. במארס 1990 נפתחו רק שלוש מיכללות ויותר המוסדות נותרו סגורים. שלטונות הכיבוש סוגרים מדי פעם את בתי-הספר היסודיים והתיכוניים, ולעיתים לפרק זמן של שבועות וחודשים.

שלטונות הכיבוש רומסים בריש גלי את האמנות הבינלאומיות לגבי שטחים כבושים. בסתירה לאמנות אלה, הם משתלטים על מקורות המים בגדה המערבית ועל שטחי קרקע נרחבים בגדה וברצועה המוכרזים „אדמות מדינה“; מפקיעים בתים ורכוש אחר (לרבות בירושלים הערבית); מטילים מסים חדשים וגובים אותם תוך שימוש בכוח; מגרשים תושבים, לרבות נשים הנשואות לתושבים בשטחים הכבושים, ומונעים איחוד משפחות.

האינתיפדה, פרי התנגדותו הטבעית של העם הפלסטיני לכיבוש הנמשך זה 23 שנים, מאז יוני 1967, מבטאת גם את השינויים החברתיים שהתחוללו בחברה הפלסטינית בהשפעת הכיבוש. התארגנות הוועדות העממיות, המנהלות את חיי התושבים במחנות הפליטים, בכפרים ובערים, היא ביטוי להשפעתם הגוברת של הפועלים, שרבים מהם עובדים בישראל, ושל שכבות עממיות נוספות. האופי העממי של האינתיפדה הוא סוד עיקביותה הפוליטית, התמדתה וניהולה הדמוקרטי.

האינתיפדה תרמה תרומה מכרעת להחלטות ההיסטוריות שנתקבלו במושב ה-19 של המועצה הלאומית הפלסטינית (אלג'יר, נובמבר 1988). ההנהגה הלאומית המאוחדת בשטחים הכבושים הכריזה כבר מתחילת האינתיפדה, שהיא רואה באש"ף את הנציג החוקי הבלעדי של העם הפלסטיני, והציגה דרישה פוליטית ברורה: הקמת מדינה פלסטינית בצד ישראל. המושב ה-19 של מל"פ ביטא את רוחה של האינתיפדה בהכריזו על הקמתה של המדינה הפלסטינית על בסיס העקרונות של החלטת עצרת האו"ם מ-1947, שחילקה את פלשתינה המנדטורית בין שתי מדינות, יהודית וערבית, כלומר, על בסיס העקרון של „שתי מדינות לשני העמים“. בהכרזה זו נטש אש"ף את הסעיפים באמנה הפלסטינית (1964), ששללו את ההחלטה הזאת של האו"ם ואת זכות קיומה של ישראל.

בהכרזה על הקמת המדינה הפלסטינית העצמאית ובהחלטות הפוליטיות האחרות של המושב ה-19 של מל"פ כלולה קריאה ברורה לשלום עם מדינת

ישראל, שיתבסס על נסיגת הכוחות הישראליים, כלומר — על קווי ה-4 ביוני 1967. הריאליזם המדיני, המבוטא בהכרזות העצמאות ובמיסמך המדיני, היה צעד חיובי מהותי בעמדת אש"ף. הוא השפיע על דעת הקהל ועל ממשלות בעולם וגם על דעת הקהל הישראלית. בעיקבות המושב ה-19 של מל"פ נפתח דיאלוג רשמי בין הממשל האמריקאי לבין אש"ף, וגברה התמיכה הבינלאומית במאבק העם הפלסטיני נגד הכיבוש ולמען עצמאות ממלכתית. המפלגה הקומוניסטית הישראלית היתה המפלגה הישראלית הראשונה, שהחלה עוד ב-1974 בדיאלוג עם אש"ף. נקודת המוצא של מפלגתנו היתה — תמיכתה הבלתי-מעוררת, במשך כל השנים, בזכויותיו הלאומיות של העם הפלסטיני והתנגדותה העיקבית וההחלטית לכיבוש ולסיפוח השטחים שנכבשו מאז יוני 1967.

באפריל 1989 נערכה בפראג פגישה רשמית בין משלחת מק"י, בראשות ה' מאיר וילנר ובהשתתפות החברים תופיק זיאד ועלי עאשור, לבין משלחת אש"ף בראשות נשיא המדינה הפלסטינית ויו"ר אש"ף, יאסר ערפאת, ואישים נוספים בהנהגת אש"ף. בהודעה המשותפת, שפורסמה בתום הפגישה, הכיר אש"ף במפורש בעקרון של שתי מדינות. בהודעה נאמר, בשם שני הצדדים לשיחות:

"המושב ה-19 של מל"פ הוכיח לעולם כולו, כי אש"ף שואף בכנות לפתרון מדיני, על בסיס נסיגת ישראל מכל השטחים שכבשה מאז 1967 והעיקרון של שתי מדינות לשני העמים, פלסטין וישראל, זו בצד זו". בהמשך ההודעה מודגשת שלילת הטרור על כל צורותיו ומושמעת הקריאה לכנס בהקדם ועידת שלום בינלאומית בחסות האו"ם, בהשתתפות ישראל, אש"ף ויתר הצדדים לסיכסוך.

פגישת פראג וההודעה המשותפת הבליטו שוב את תרומתה החשובה של מק"י למאמצי השלום ולהידברות בין העמים הישראלי והפלסטיני. העובדות המשמחות, שגורמים נוספים — מפלגתיים וציבוריים — עלו גם הם על דרך הדיאלוג עם אש"ף, שמשלחות של שוחרי שלום קיימו כבר כמה מיפגשים כאלה, שאישים כמו אייבי נתן מוכנים לשלם מחיר אישי כבד תמורת דבקותם בהידברות, ושגובר המאבק הציבורי לביטול האיסור החוקי על מפגשים עם אנשי אש"ף — מוכיחות, כי יש פרי למאמצים שהשקיעה מק"י, בעת שפילסה את הדרך להכרה ציבורית באש"ף, להפניית עורף לכיבוש ולתמיכה בשלום המבוסס על העקרון של הקמת מדינה פלסטינית בצד ישראל.

הקיטוב הפוליטי

השיטות האלימות, באמצעותן מנסה הממשלה לדכא את האינתיפדה, הופכים את חיילי צה"ל למדכאים, לשוברי עצמות, למכי ילדים ונשים, למגרשים ולמפוצצי בתים. ההווייה הקולוניאלית בשטחים הכבושים מכרסמת בדמוקרטיה הישראלית ומעמיקה את הקיטוב הפוליטי בין תומכי הסיפוחים לבין חסידי השלום, המתנגדים לכיבוש ולסיפוח.

כוחות הימין הקיצוני והפאשיזם, המעדיפים כיבוש, מלחמה ודיכוי על שלום ונסיגה מהשטחים הכבושים, מאורגנים במפלגות כמו „התחיה“, „מולדת“ ו„צומת“ ובארגוני מתנחלים — גוש אמונים, כנופיית כהנא ואחרים. השלטון נותן, לרבות הצבא, מסייעים במידה רבה לפעילותם נגד העם הפלסטיני בשטחים הכבושים. פשעי המתנחלים החמושים זוכים לחיפוי ולטשטוש. אירגוני הימין הקיצוני, המפיצים תעמולה לאומנית וגזענית בעלת גוון פאשיסטי, הם איום חמור על העם בישראל, שלומו ועתידו.

תוצאות הבחירות לכנסת ה-12 (נובמבר 1988) הצביעו על כך, שהמפה הפוליטית נעשתה ניצית יותר וימנית יותר. „מולדת“, רשימת הטרנספר בראשות רחבעם זאבי (גנדי), זכתה ללגיטימציה, ואילו הליכוד, שיצא כסיעה הגדולה ביותר, דבק במדיניות „א“י השלמה“. הוויכוחים הפנימיים בליכוד אינם בתחום התפיסות העקרוניות, אלא במישור הטקטי והאישי.

המערך, שבו מתרוצצות דעות ניציות ויוניות, ישב בממשלה אחת עם הליכוד מ-1984 ועד למשבר הממשלתי במארכ 1990. קואליציה זו פעלה על בסיס מדיני משותף לשני הגושים: לא להכרה באש"ף ולא לזכות ההגדרה העצמית של העם הפלסטיני. יצחק רבין, כשר הבטחון, ושמעון פרס, כשר האוצר, שירתו את הליכוד בדיכוי אכזרי של האינתיפדה וביישום מדיניות מעמדית, המשרתת את האינטרסים של ההון הגדול ופוגעת קשות בפועלים, בכל שכבות השכירים ובשכבות הביניים.

הנסיון מוכיח, כי בצד הישראלי, המפתח לקידום עניין השלום נמצא במידה רבה בידי מפלגת העבודה. אך כדי לממש את הסיכוי הזה, על מפלגה זו להשתחרר מהלאווים החוסמים את הדרך למו"מ עם אש"ף ולשלום המבוסס על הכרה הדדית בזכויות שני העמים, הישראלי והפלסטיני.

חד"ש והסיעות היוניות בכנסת — רצ, מפם, שינוי, המתקדמת והדמו-קרטית-הערבית — השיגו 16 מקומות בכנסת ה-12. סיעת חד"ש יזמה תיאום קבוע במסגרת שדולת שלום, שתפעיל לחץ על הממשלה בכל הנוגע להתקדמות לעבר שלום, והיא ממשיכה לפעול בכיוון זה.

מק"י משוכנעת היום, כמו בעבר, כי במישור הפוליטי קו פרשת המים עובר בין כוחות השלום ומתנגדי הכיבוש לבין המצדדים בכיבוש ובסיפוחים; בין המוכנים לדבר עם אש"ף לבין השוללים כל מו"מ עמו; בין שוחרי השוויון ושיתוף הפעולה היהודי-ערבי לבין הגזענים הטרנספריסטים. מק"י תמשיך להאבק נגד כיתתיות ודעות קדומות, שמגלות מפלגות בעלות גישות שמאליות ויוניות ביחס לשיתוף פעולה איתה בנושאים מוסכמים.

האינתיפדה, שזכתה לסולידריות, תמיכה ואהדה בעולם כולו, חיזקה את מחנה השלום בישראל. עשרות תנועות המחאה והשלום בישראל, שיצאו בתחילה להגנת זכויות האדם בשטחים הכבושים ונגד ההתנחלויות, ותמכו כללית בשלום ישראלי-פלסטיני, כבר מאמצות ברובן את הסיסמה: שתי מדינות לשני עמים. רבות מהן מכירות באש"ף כבן-שיח.

בישראל פועלים כיום כ-40 אירגוני שלום, מחאה והגנה על זכויות האדם. בעיקבות האינתיפדה חלה תמורה חיובית במצע ובפעילות של תנועת שלום

עכשיו. הנהגת תנועה המונית זו שינתה את מדיניותה — היא דוגלת כעת גליונות במז"מ עם אש"ף, מכירה בזכותו של העם הפלסטיני להגדרה עצמית, ומוכנה לדיאלוג ואף לפעולות מחאה משותפות עם הכוחות הלאומיים בשטחים הכבושים.

אירוע מרכזי רב-חשיבות בפעילות שלום עכשיו וייתר תנועות השלום היה המפעל „עת לשלום 1990” (דצמבר 1989), בו השתתפו יחד רבבות פלסטינים וישראלים ומאות שוחרי שלום מאירופה. מיפגן שילוב הידיים, שנערך סביב חומות ירושלים, הותקף באכזריות על-ידי המשטרה, וזאת לפי הוראות השלטונות.

פעילות חשובה נגד הכיבוש מנהלת תנועת יש גבול, שחבריה — חיילי מילואים — מסרבים לשרת בשטחים הכבושים מטעמי מצפון. למעלה ממאה סרבני כיבוש, חברי יש גבול, נכלאו מאז החלה האינתיפדה. כמו-כן תרמה למאבק פעילות השמיניסטים — קבוצת תלמידי תיכון שהכריזו, כי אינם מוכנים לשמש חיילי כיבוש ודיכוי.

פעילות ענפה רשמו לזכותן תנועות כמו די לכיבוש ולשלום ישראל-פלסטיני וקו אדום: הפגנות, משמרות מחאה שבועיות קבועות, משלחות סולידריות, אסיפות הסברה ועוד. לציון מיוחד ראוייה הפעילות המתרחבת של אירגוני נשים למען השלום, ובמיוחד של תנועת נשים בשחור. שיתוף הפעולה בין אירגוני הנשים האלה הביא להקמת קואליציה רחבה — תנועת הנשים לשלום, שאירגנה את יום האשה לשלום במסגרת מפעל „עת לשלום 1990”. פעילות חשובה מנהלים אירגוני שלום ומחאה באוניברסיטאות, בהם משתתפים מרצים וסטודנטים, וכן אירגונים של רופאים, פסיכולוגים ומשפטנים, ושל מזרחיים שוחרי שלום.

בקרב הציבור הערבי נערכו פעולות סולידריות רחבות היקף עם האינתיפדה וביניהן — יום השלום (דצמבר 1987). ועדי הסולידריות והוועדים להגשת עזרה הומניטרית שיגרו משלוחי מזון ותרופות רבים לגדה ולרצועה. אירגוני השלום והמחאה שותפים ברובם ל-N.G.O. — המסגרת שליד האו"ם של אירגונים לא-ממשלתיים לסולידריות עם העם הפלסטיני. שיתוף הפעולה במסגרת בינלאומית זו הניב השתתפות פעילה של N.G.O. במפעל „עת לשלום 1990”.

חד"ש מילאה וממלאת תפקיד יוזם וממריץ באירגוני השלום והמחאה השונים.

מק"י, שהיתה הראשונה שהוקיעה את הכיבוש והדיכוי והראשונה שגיבשה תוכנית שלום ריאליסטית, המביאה בחשבון את האינטרסים של שני העמים, הישראלי והפלסטיני, והערבה לשלומם, לבטחונם ולעתידם — רואה בקיומם של עשרות אירגוני מחאה ושלום מציאות אובייקטיבית. חברי מק"י, הפעילים במסגרות אלה, משקיעים ממרצם להצלחת פעולותיהם, ועם זאת משתדלים לשכנע בצורך להקים קואליציית שלום רחבה, בדומה לקואליציית השלום שהקימו אירגוני הנשים שוחרות השלום.

נושאי המאבק המידיים, הניצבים כעת על סדר-יומן של תנועות השלום

והמחאה, הם: ביטול החוק האוסר קיום מפגשים עם אנשי אש"ף; ביטול המשפטים של שוחרי שלום שנפגשו עם חברי אש"ף; הכרה באש"ף כנציג הלגיטימי היחיד של העם הפלסטיני ושיתופו בכל מו"מ לשלום; אי-הקמת התנחלויות נוספות ואי-הרחבת ההתנחלויות הקיימות בשטחים הכבושים; פיתוח דיאלוג ציבורי רחב בהשתתפות שוחרי שלום ישראליים ואישים פלסטיניים מהשטחים הכבושים; שיחרורם מהכלא של כל העצורים הפוליטיים הפלסטיניים; פתיחתם מחדש של כל מוסדות החינוך בשטחים הכבושים.

תוכנית השלום

מק"י מאשרת מחדש את תוכנית השלום הריאליסטית, שהועלתה על-ידי מק"י לפני שנים רבות, ואשר עודכנה בפרטים מסויימים בהתאם להתפתחויות. מק"י מציעה תוכנית לשלום כולל, צודק ויציב, שבמרכזו השלום הישראלי-פלסטיני. תוכנית השלום המוצעת מבטאת את האינטרסים של שני העמים, עם ישראל והעם הערבי הפלסטיני. היא מושתתת על העיקרון: שתי מדינות לשני העמים, ישראל ופלסטין, זו בצד זו.

תוכנית השלום כוללת את היסודות הבאים:

1. ישראל תיסוג מכל השטחים הערביים, שכבשה מאז פתחה במלחמה התוקפנית ביוני 1967.
2. תכובד זכותו של העם הערבי הפלסטיני להגדרה עצמית ולמדינתו העצמאית בגדה המערבית, ברצועת עזה ובירושלים המזרחית-הערבית.
3. רמת הגולן תוחזר לסוריה.
4. ישראל תיסוג לגבול הבינלאומי עם לבנון.
5. יובטח פתרון צודק לבעיית הפליטים הפלסטיניים, בהתאם להחלטות האו"ם (המכירות בזכותם לבחור בין שיבה למולדתם לבין קבלת פיצויים), במסגרת משא-ומתן בוועידה בינלאומית.
6. תכובד הזכות של מדינת ישראל, של המדינה הפלסטינית ושל המדינות הערביות לקיום ריבוני ולהתפתחות בתנאי שלום ובטחון.
7. כל הצדדים יבטלו כל טענה של מצב לחמה ויכבדו את הריבונות ואת השלמות הטריטוריאלית של כל המדינות באזור, לרבות מדינת ישראל והמדינה הפלסטינית העצמאית, ואת זכותן לחיות בשלום בגבולות מוכרים ובטוחים, חופשיים מאיום ומשימוש בכוח.
8. הסדר השלום יעוגן בחוזים בין המדינות, אשר יהוו את הבסיס החוקי לדו-קיום בשלום ביניהן ולאי-התערבות של מדינה אחת בעניינים הפנימיים של מדינה אחרת.
9. יבוטל הסיפוח של ירושלים המזרחית, הכבושה בידי ישראל, בירושלים המזרחית תחול הריבונות של המדינה הפלסטינית העצמאית. ירושלים המערב-בית תוכר כבירתה של מדינת ישראל. ירושלים המזרחית תוכר כבירתה של המדינה הפלסטינית העצמאית, בהתאם לרצונו של כל עם במדינתו.

במסגרת הסדר השלום יש מקום להסדרים מוסכמים לגבי העיר ירושלים כולה, שיבטיחו שיתוף פעולה בין שני חלקיה בתחום המוניציפלי, וכן גישה חופשית למקומות הקדושים לדתות השונות, מעבר חופשי בין שני חלקי העיר וכיו"ב.

10. הסדר השלום מחייב את פירוק כל ההתנחלויות בשטחים הכבושים. שלום ישראלי-ערבי כולל יפתח את הדרך להסכמים נוספים, מתוך רצון חופשי, בין מדינת ישראל לבין המדינה הפלסטינית העצמאית ומדינות ערביות אחרות בנושאים שונים, לרבות כלכליים, שיש בהם אינטרס משותף. נוכח המישקע רב-השנים של מלחמות ואי-אמון, יהיו מועילות ערובות בינלאומיות להבטחת קיומם של הסדרי השלום, בחסות האו"ם, בהשתתפות ברה"מ, ארה"ב ומדינות נוספות. כדי לכוון שלום כולל, צודק ויציב, יש לכנס ועידה בינלאומית לשלום במזרח-התיכון בחסות האו"ם, בהשתתפות ישראל, אש"ף, המדינות הערביות המערבות, וכן חמש החברות הקבועות של מועצת הבטחון. מפלגתנו רואה בהשגת שלום ישראלי-ערבי כולל, צודק ויציב, שבמרכזו שלום ישראלי-פלסטיני — יעד אסטרטגי.

האיום על החירויות הדמוקרטיות

הכיבוש הנמשך מאז 1967 וההקצנה הימנית-הגזענית גרמו לכירסום גובר בחירויות הדמוקרטיות ולאיום מחריף על עצם קיומם של סדרי שלטון דמוקרטיים. יותר ויותר נזרקות לחלל הציבורי קריאות ל"עשיית סדר במדינה" ול"שלטון חזק", וגוברת העוינות למוסדות הדמוקרטיים, וקודם-כל — לכנסת ולמפלגות.

23 שנות הכיבוש גרמו להסלמה מסוכנת בתופעות הגזעניות: התקפות פיסיות נגד ערבים באשר הם ערבים גרמו לקורבנות בנפש. גישות גזעניות רווחות במשטרה, בצבא ובמוסדות ממלכתיים. מחקרים מצביעים על התחזקות הלכי הרוח הגזעניים בקרב הנוער היהודי. החוק נגד הסתה גזענית, אין בו תשובה של ממש לנגע זה, והוא אף אינו מופעל.

הממשלה פועלת בשיטתיות להחלשת האיגודים המקצועיים וההסתדרות ומתערבת ישירות במשא-ומתן על הסכמי תוספת-יוקר ושכר. כוחות משטרה נשלחו לא אחת לתקוף פועלים שובתים, שהתבצרו במפעלים במאבקם נגד פיטוריהם. בתי הדין לעבודה משמשים שוט קבוע בידי המעבידים, המנסים למנוע מאבקים לגיטימיים, לרבות שביתות ועיצומים.

הממשלה פוגעת בשיטתיות בחופש העתונות באמצעות צנזורה צבאית ופוליטית, באמצעות מניעת כיסוי אירועים בשטחים הכבושים ובעריכת חיפושים במערכות עתונים. סגירת היומון "אל-איתחאד" לשבוע ימים והפסקת הופעתו של העתון "דרך הניצוץ" היו ביטויים חמורים של פגיעה בחופש העתונות.

הגנת החירויות הדמוקרטיות, לרבות חופש הביטוי והעתונות; ההתנגדות לשינוי שיטת הבחירות הקיימת ולהנהגת בחירות אזוריות ומשטר נשי-אותי; המאבק להגנת חופש המאבק האיגוד-מקצועי, לרבות חופש השביתה — כל אלה חיוניים להצלחת המערכה נגד הגזענות ונגד סכנת הפאשיזם.

במערכות הבחירות

בבחירות לכנסת ה-12 (נובמבר 1988) קיבלה חד"ש 84,032 קולות לעומת 69,815 קולות בבחירות לכנסת ה-11 (1984) — תוספת של 20.4% במספר הקולות. יחד עם זאת, עקב שיעור ההצבעה הגבוה, שיעור מצביעי חד"ש בקרב כלל הבוחרים עלה רק מ-3.4% ל-3.7%. שיעור זה היה מקנה לחד"ש מנדט חמישי, לולא חוק באדר-עופר האנטי-דמוקרטי.

בתנאים המורכבים ששררו ב-1988 ועקב התחרות הקשה עם רשימות אחרות (מפם, שהתמודדה בנפרד מהמערך; תמיכת התנועה האיסלמית ברשימה המתקדמת ובמפלגה הערבית הדמוקרטית), מעריכה מק"י, כי תוספת של חמישית ביחס למספר הקולות שקיבלה ב-1984 היא הצלחה של חד"ש.

בבחירות לרשויות המקומיות (פברואר 1989) השיגה חד"ש את הראשות ב-5 מועצות מקומיות שלא היו קודם בראשותה, אך איבדה את הראשות ב-5 מועצות אחרות. בסך הכל השיגו חד"ש ובעלי בריתה נציגות ב-38 רשויות מקומיות, שבהן התקיימו בחירות, עם 114 נציגים, לעומת 32 רשויות עם 89 נציגים שהיו לחד"ש ב-1983. אך גידול זה אינו התמונה כולה.

באום אל-פחם היו לחד"ש ראש העיר ושלושה נציגים במועצה. גם בבחירות האחרונות קיבלנו שלושה נציגים, אך איבדנו את ראשות העירייה. הסיבה לכך: כל הסיעות, פרט לחד"ש, איבדו את ייצוגן במועצת העיר, ומועמד התנועה האיסלמית קיבל את קולות בוחריו. בעיר נצרת זכתה חד"ש, זו הפעם הרביעית, בראשות העיר וברוב מוחלט במועצת העיר. אך מועמדנו, תופיק זיאד, קיבל הפעם 57% מהקולות, וזאת לעומת 69% שקיבל בבחירות ב-1983.

מק"י מעריכה, כי תוצאות הבחירות לרשויות המקומיות עמדו בסימן השתתפותה בפעם הראשונה של התנועה האיסלמית בבחירות בישראל. חד"ש, אמנם, שמרה על כוחה, ומבחינה ארצית — אפילו הגדילה את ייצוגה במועצות המקומיות, אך אי-אפשר לראות בכך הצלחה.

תוצאות הבחירות לכנסת ה-12 ולרשויות המקומיות מחייבות את הקומוניסטים ואת בעלי בריתם בחד"ש לחזק את המסגרות של חד"ש, הארצית והמקומיות, ולהרחיב את הפעילות היומיומית השיטתית להגנת האינטרסים של התושבים.

בבחירות לוועידת ההסתדרות, לוועידת נעמת ולמועצות הפועלים (נובמבר 1989), התמודדה רשימה משותפת יהודית-ערבית למען עבודה, שוויון ושלום, בה השתתפו חד"ש, המתקדמת ומד"ע. בניגוד לבחירות לרשויות המקומיות,

שם דחק הליכוד את רגלי מפלגת העבודה מראשותן של כ-30 רשויות מקומיות, הרי בבחירות בהסתדרות נבלם הליכוד, וזאת למרות שמשקלו בהסתדרות גדל בכמה אחוזים. הליכוד לא השיג את ראשות מועצת הפועלים אפילו לא ביישוב אחד. מפלגת העבודה, למרות שותפותה בממשלת שמיר, שמרה על רוב בוועידת ההסתדרות (55%) ועל ראשות כל מועצות הפועלים. מפס, שהתמודדה, לראשונה מזה 20 שנה, ברשימה עצמאית בהסתדרות, השיגה 9% מהקולות, ואילו רצ - כ-4%.

לקראת הבחירות בהסתדרות, השקיעה חד"ש מאמצים להקמת רשימה שמאלית-יונית רחבה, שתכלול גם את רצ ומפס. לאחר ששתי מפלגות אלה סירבו לשתף פעולה ואילו הרשימה המתקדמת לשלום והמפלגה הדמוקרטית הערבית הודיעו על כוונתן להתמודד בבחירות בהסתדרות, פנתה אליהן חד"ש בהצעה להקים רשימה משותפת יהודית-ערבית. המשא-ומתן בין שלושת המרכיבים הוביל להקמתה של הרשימה המשותפת, שהתמודדה גם ב-18 מועצות פועלים. העובדה, שהמו"מ התמשך והרשימה הוקמה ממש ערב הבחירות, הוסיפה קושי לגיבוש עבודה משותפת בתנאים של גישות ושיטות פעולה שונות.

הקמת הרשימה היתה הזדמנות לבנות שיתוף-פעולה דמוקרטי יהודי-ערבי רחב יותר, אולם התוצאות היו מאכזבות: הרשימה המשותפת השיגה 36,182 קולות (4.5%) לעומת 33,629 קולות (4.2%) שהשיגה חד"ש לבדה בבחירות לוועידת ההסתדרות ב-1985.

בדרכה של הרשימה המשותפת עמדו מכשולים לא-מעטים. עם המכשולים הללו נימנים המערכה העויינת נגד הרשימה שניהלה התנועה האיסלמית, בתמיכת מפלגת העבודה; שיטות הלחץ וההפחדה שהפעילה העבודה במסגרת מוסדות ההסתדרות, וכן התעקשותה למנוע מ-75% מחברי ההסתדרות הערביים לבחור למועצות פועלים בישוביהם; והתחזקותן של גישות משפחתיות וחמוריות.

אולם לא-הצלחתנו הפעם היו גם סיבות סובייקטיביות, לרבות אי-התגייסות של חברים ואוהדים למערכת הבחירות והחולשה הנמשכת בפעילות מק"י וחד"ש בקרב הפועלים ובנושאים חברתיים יומיומיים. התגייסות השותפים במערכת הבחירות היתה חלקית בלבד, ואפילו במהלך המערכה היו ביניהם שהמשיכו לפעול נגד הרשימה המשותפת והתבטאו גלויות נגד העמדתו של בנימין גונן בראשות הרשימה.

למרות האכזבה מתוצאות הבחירות בהסתדרות ולמרות החיכוכים הקיימים בין המרכיבים, סבורה מק"י, כי בתנאים שהיו קיימים ערב הבחירות ובהתחשב בהלכי הרוח בקרב ציבור הבוחרים, עצם הקמתה של הרשימה המשותפת היה צעד חיובי. הקומוניסטים מצידם יפעלו גם הלאה במסירות במסגרת סיעות הרשימה המשותפת בהסתדרות, בנעמת ובמועצות הפועלים ויתרמו לשיתוף הפעולה במסגרתן.

6. המפלגה

מק"י נערכת לוועידתה ה-21 בתנאים חדשים בזירה הבינלאומית, בישראל ובשטחים הכבושים.

בתקופה שלאחר ועידתנו ה-20, זכתה מדיניותה של מק"י להצלחה משמעותית בנושא המרכזי של השלום. חוגים רבים שינו את עמדותיהם ולמעשה נוקטים עכשיו עמדה דומה לזו, שמפלגתנו דוגלת בה שנים רבות. מפם, רצ וחלק חשוב במפלגת העבודה, וכן תנועת שלום עכשיו ותנועות שלום ומחאה אחרות קוראים עכשיו בפירוש להכיר באש"ף כנציגותו של העם הפלסטיני ומצדדים בזכות ההגדרה העצמית של העם הערבי הפלסטיני. הסיסמה: "שתי מדינות לשני העמים", שנוסחה על-ידי המפלגה הקומוניסטית ועל-ידי חד"ש, הפכה עכשיו לסיסמתם של רבים.

גורמים שונים תרמו לתהליך זה: העמדות הריאליסטיות של אש"ף, שנקבעו במועצה הפלסטינית באלג'יר; מאבקו רב-הגבורה של העם הפלסטיני, כפי שבא לידי ביטוי באינתיפדה ובמדיניותם הנכונה של הנהגת האינתיפדה ושל אש"ף. מדיניות זו אינה מכוונת נגד עם ישראל ולא נגד מדינת ישראל. האינתיפדה היא נגד הכיבוש; זהו מאבק לשחרור לאומי, להקמת מדינה פלסטינית עצמאית בצד מדינת ישראל.

תרמו לתהליך זה ברה"מ ומדינות סוציאליסטיות אחרות, הפועלות בהתמדה לכינון שלום צודק במזרח-התיכון, המדינות הבלתי-מזדהות, מדינות במערב-אירופה וכל כוחות השלום בעולם.

יש לציין את תרומתה של מק"י לתהליך זה בדיאלוג שאנו מנהלים זה שנים עם אש"ף.

טבעי, שנוכח ההתפתחויות הסוערות בברה"מ ובמזרח-אירופה, הוויכוחים המתנהלים במפלגתנו עוסקים בעיקר בשאלות אידיאולוגיות ואירגוניות. הפרק „במערכה האידיאולוגית“ עוסק בנושא הרעיוני. בפרק „המפלגה“ נתייחס בעיקר לבעיות אירגוניות ולהיבטים שונים של המצב במפלגה ובעבודתה.

מק"י מתחדשת ומעמיקה את הדמוקרטיה המפלגתית הפנימית, כשהיא מודרכת על-ידי העקרונות של המארכסיזם-לניניזם. הצעת השינויים בתקנון, המוגשת לוועידה ה-21, התיקונים וההעידוכנים שנוספו לה בעקבות הדיון הכלל-מפלגתי ואלה שיתווספו לה במהלך הוועידה עצמה — מכוונים להשגת יעדים אלה. בהערכת הנסיון של מפלגתנו בעבר ובהווה, נעשית טעות יסודית מצד חברים מסויימים, אשר מנסים להעתיק מכנית את ההערכות של המפלגה הקומוניסטית של ברה"מ לגבי העבר וההווה בברה"מ ובארצות אחרות במזרח-אירופה — למפלגתנו הקומוניסטית ולא רצונו. ההיסטוריה של מפלגתנו וההיסטוריה של ישראל וכן תנאי עבודתנו ומאבקנו — שונים לגמרי.

בהצעת התקנון המחודש בולט המאמץ לדמוקרטיזציה נוספת של חיי המפלגה. עם זאת היו במפלגתנו גם קודם נורמות אירגוניות דמוקרטיות. לכן הנסיון ליצור הקבלה בין הנורמות האירגוניות במפלגתנו לבין אלה שהיו נהוגות בברה"מ ובארצות סוציאליסטיות אחרות עד לפרסטרויקה — כמוהו כהתעלמות מן המציאות.

במפלגה הקומוניסטית הסובייטית ובמפלגות קומוניסטיות אחרות במזרח-אירופה לא התקיימו בחירות חשאיות ולא הוצגו מועמדים אלטרנטיביים. במפלגתנו היו במשך כל השנים, מאז יציאתנו ללגליות בשנות ה-40, בחירות חשאיות, והבחירות למוסדות בכל הדרגים התנהלו על בסיס של ריבוי מועמדים. תמיד היתה שמורה לכל חבר הזכות להציע מועמדים נוספים, וזכות זו מומשה הלכה למעשה.

במפלגתנו היה תמיד פלורליזם של דעות. המציאות במק"י היא, שבכל המוסדות, כולל בוועידות המפלגה, ההחלטות התקבלו ומתקבלות בדרך כלל, ברוב, וישנם מתנגדים ונמנעים. אפילו תוכנית השלום של מפלגתנו, שאנו כה גאים בה, שהוחלט עליה בוועידתנו ה-18 ב-1976, לא נתקבלה פה אחד: בתום ויכוח לוחט, 21 הצביעו נגדה והיו גם כמה נמנעים.

מפלגתנו הקפידה לקיים ויכוחים חופשיים בכל הדרגים, מהתא היסודי ועד לוועד המרכזי.

בצינינו את מסורתנו הדמוקרטית, אין כוונתנו לומר שאין מה לשנות, לחדש ולשפר בכיוון של פיתוח הדמוקרטיה בחיים המפלגתיים הפנימיים.

בהעריכנו את הדברים בעבר ובהווה בתחומים אלה, עלינו להבדיל בין המציאות הדמוקרטית במפלגה לבין התנהגות לא-סובלנית מצד חברים שאינם מוכנים להקשיב ולהתחשב בדעות אחרות. חברים אלה מפירים את הנורמות הדמוקרטיות של המפלגה. מצד שני, ישנם חברים, שכאשר הרוב אינו מקבל את דעתם הם זועקים: „אין דמוקרטיה במפלגה“. זוהי התנהגות אנטי-דמוקרטית. חשובים במיוחד הדוגמה האישית של חברי ההנהגה, ההקשבה ויחס של כבוד לחבר. במקביל, החבר צריך להתייחס בכבוד למוסדות הנבחרים של המפלגה.

קולקטיביות בהנהגה ואחריות אישית

אווירה של חופש ביטוי מלא, קולקטיביות בהנהגה בכל הדרגים, ובצידה אחריות אישית לתחום אחריותו של חבר או לתפקיד שהוטל עליו — הן יסודות חשובים מאוד של מסורת הדמוקרטיה הפנימית במפלגתנו.

יחד עם זאת היו חריגות מכך, ובמיוחד בתקופה האחרונה. הח' אמיל חביבי ניסה להעמיד את עצמו מעל למפלגה ולקולקטיב שהוא היה חבר בו. התנהגות אנטי-דמוקרטית זו גרמה לשיבושים בעבודת הלשכה הפוליטית. הוא המשיך בפעילותו ובכתיבתו נגד המפלגה. דיבוריו הרמים על הפרסטרויקה

אינם אלא כיסוי לפעילותו האנטי-דמוקרטית בתוך המפלגה ולפעילותו האנטי-מפלגתית מחוצה לה.

מנסיון זה ומנסיונות דומים בעבר עלינו להסיק מסקנות ברורות: אין להשלים עם תופעה, כאשר חבר בהנהגה מנסה להכתיב את רצונו לקולקטיב תוך שימוש באיומים (לגייס את חברי המפלגה ואת הציבור נגד מדיניות המפלגה והנהגתה).

בין השאלות האירגוניות הפנים-מפלגתיות, נודעת חשיבות רבה לשאלת היחס בין הלשכה הפוליטית והמזכירות לבין הוועד המרכזי, וכן ליחס בין הוועד המרכזי לבין חברי המפלגה.

בסכמה את לקחי המשבר במפלגה ב-1965, ציינה ועידתנו ה-16 (1969), כי אחת החולשות היתה, "בהסתגרות הלשכה הפוליטית מהוועד המרכזי, בהסתגרות הוועד המרכזי מהקאדר". המסקנה הראשונה מכך היתה, כי הוועד המרכזי הוא אשר חייב להיות המנהל האמיתי של ענייניה הפוליטיים והאירגוניים של המפלגה בין ועידה לוועידה, הלכה למעשה. והמסקנה השנייה — יש להרחיב ולהעמיק את הדמוקרטיה המפלגתית הפנימית.

אשר ליחס בין הלשכה הפוליטית והמזכירות לבין הוועד המרכזי — הדברים תוקנו במידה רבה. בנושאים חשובים חדשים, הוועד המרכזי הוא הדן והמחליט. המצב העובדתי במפלגתנו הוא, שלא תמיד מקבל הוועד המרכזי את הצעות הלשכה הפוליטית והמזכירות, ושאלות רבות מוכרעות על-ידיו לאחר ויכוח וברוב קולות.

עם זאת, מוסדות הוועד המרכזי (הלשכה הפוליטית והמזכירות) והוועד המרכזי עצמו עסקו פחות מדי בשאלות אירגוניות פנימיות (לגבי מחוזות, מחלקות, מערכות עתונים, פעילות חברי מק"י באירגונים דמוקרטיים וכו'). בשנים האחרונות השתפר הקשר בין הוועד המרכזי לבין פעילי המפלגה. אולם גם בתחום זה יש מה לשנות ולחדש. בהצעת השינויים בתקנון מוצעות נורמות נוספות, אשר צריכות להבטיח את הקשר, הלכה למעשה, ולהרחיב את הדמוקרטיה המפלגתית הפנימית.

אחד השינויים החשובים הדרושים בתחום זה הוא מסירת מידע במהירות המירבית. על מוסדות המפלגה המרכזיים לשתף את ועדי המחוזות וועדי הסניפים ואת כלל חברי המפלגה במידע על התרחשויות חדשות, על החלטות שמתקבלות, ובדרך כלל — גם על הצעות אלטרנטיביות שהיו. במקביל, חייב לזרום במהירות המירבית למוסדות המרכזיים של המפלגה מידע על דעות, יוזמות וביקורת מצד פעילי המפלגה ומוסדותיה.

לפי התקנון המחודש יהיו סמכויות רבות יותר לוועדי המחוזות ולוועדי הסניפים.

שינוי חשוב בחיי המפלגה מבטאת ההצעה, הכלולה בתקנון המחודש, להקים מועצת מפלגה, שתתכנס לפחות פעם בשנה ושצריה ייבחרו בסניפים פעם בשנתיים. למועצת המפלגה, האמורה להחליף את הכינוס הארצי, נמסרו סמכויות חשובות, ובכללן — הסמכות להחליט על כינוסה של ועידה שלא מן-המניין והסמכות לדון ולהחליט בנושא הרשימות לכנסת ולוועידות ההס-

תדרות ונעמת, וכן לקבל דו"ח מהוועד המרכזי, לדון בו ולהחליט.
בתקנון המוצע מובטחות גם אפשרויות נוספות לקיום ויכוחים בכתב,
למטרה זו, כבר החל בהופעתו עלון פנימי.

יחד עם זאת, פלורליזם של דעות וויכוח חופשי אינם צריכים להפוך
לאנרכיה. אנרכיה מובילה להתפוררות, לחוסר יכולת לפעול כראוי ואף לפעול
בכלל. מכאן הצורך בשמירת העיקרון של הצנטרליזם הדמוקרטי. משמעות
הדבר — דיונים דמוקרטיים וחופשיים, אך לאחר קבלת החלטות על-ידי הרוב,
הן מחייבות את כל מוסדות המפלגה וחבריה.

הדמוקרטיה פירושה, שהחלטות הרוב מחייבות את המיעוט, והחלטות
מוסד גבוה יותר מחייבות מוסד נמוך יותר, תוך מתן אוטונומיה וסמכויות
רחבות מאוד למוסדות נמוכים יותר ליזום ולפעול באופן עצמאי בתחומם,
בהתאם למדיניות הכללית של המפלגה.

הדמוקרטיה המפלגתית הפנימית חייבת למנוע הקמת סיעות במפלגה,
סיעה גורמת למחויבות פנימית של חברי הסיעה כלפי עצמה ולגיוסם לקידום
המטרות הסיעתיות ולא הכלל-מפלגתיות. לכן קיום סיעות משמעו — פגיעה
חמורה באחדות הפעולה, וצעד העלול להוביל להתפוררות ואפילו לפילוג.
הנסיון של מק"י ושל מפלגות-אחיות אחרות, לרבות של המפלגה הקומו-
ניסטית הסובייטית, מראה, כי סיעתיות היא צעד לחיסול האחדות של המפלגה,
השגיאות שנעשו במקב"מ ובמפלגות קומוניסטיות אחרות נבעו לא מהעיקרון
של הצנטרליזם הדמוקרטי אלא מסילופו, בגלל אי-הערכת החשיבות העקרו-
נית הנודעת לדמוקרטיה, לחופש הויכוח ולפלורליזם של דעות. העקרון הנכון —
צנטרליזם דמוקרטי — הפך אצלן לצנטרליזם בירוקרטי.

מסקנתנו ברורה: אנו שוללים את הצנטרליזם הבירוקרטי, אך שומרים
על הצנטרליזם הדמוקרטי כתנאי לאחדות פעולתה של מפלגה מהפכנית.
תפקידנו — להרחיב ולהעמיק את הדמוקרטיה במסגרת העקרון החיוני הזה.

- בוועידתנו ה-20 קבענו, כי המשימות המרכזיות של מפלגתנו הן:
1. חיזוק העבודה האידיאולוגית בתוך המפלגה והרחבת המערכה להפצת
האידיאולוגיה של המפלגה בקרב הציבור.
 2. פיתוח עבודתנו בקרב מעמד הפועלים וכלל העובדים.
 3. חיזוק האירגון המפלגתי על יסודות הצנטרליזם הדמוקרטי.

על העבודה האידיאולוגית של המפלגה

עבודה לא מעטה הושקעה בתחום העבודה האידיאולוגית במפלגה. בשני-
תיים הראשונות לאחר הוועידה ה-20 נערכו קורסים ארציים חשובים, וכן
קורסים מחוזיים. לאחר-מכן עסקו הדיונים הרעיוניים בעיקר בתמורות בברה"מ
ובהשלכותיהן. בנושא זה פורסם חומר מתורגם רב ומאמרים עצמאיים של

חברי מפלגתנו, דיווחים על הדיונים בנושא זה בוועד המרכזי ועוד. רוב החומר הזה פורסם ב"ערכים" וב"א-דארב". כן התקיימו הרצאות רבות ודיונים. נערכו גם חוגי לימוד ביוזמה מחוזית ומקומית. עם זאת, אין אנו מרוצים מעבודתנו בשנים האחרונות בתחום זה. המאבק האידיאולוגי חשוב היום במיוחד, הן משום המבוכה הרעיונית שאחזה בחלקים במפלגה, והן בגלל התקפתם של יריבינו ואויבינו על האידיאולוגיה הסוציאליסטית, על המארקסיזם-לניניזם. מוצדקת הביקורת על החולשות של עבודת המפלגה בתחום הרעיוני בשנים האחרונות, שאין להן הצדקה אובייקטיבית. חייב לבוא שינוי מהותי בתחום זה. הדבר תלוי אך ורק בנו, בגורם הסובייקטיבי. עלינו לפעול הן על-ידי הפצת רעיונות הסוציאליזם המדעי המתחדשים והן על-ידי מחקר בתחום המארקסיזם-לניניזם ויישומו בתנאי החברה הישראלית בתימינו. השקפת עולמנו הרעיונית היא הנשק החשוב ביותר במאבקנו לעתיד טוב יותר. עם כל הקשיים הבלתי-רגילים, שהם כיום מנת חלקן של המפלגות הקומוניסטיות, ושל מפלגתנו בכלל זה — צופים אנו באופטימיות לעתיד. אנו בתקופת מעבר היסטורית. אך יהיו הקשיים אשר יהיו — אין תחליף לאידיאולוגיה המארקסיסטית-לנינית. אין אלטרנטיבה אחרת לעתיד האנושות מאשר הסוציאליזם. תפקידנו — לפעול להפצת רעיון הסוציאליזם המשוחרר מעיוותים, הדמוקרטי, ההומני.

על פעילותנו בקרב מעמד הפועלים וכלל העובדים

בתקופה שבין שתי ועידותינו עלתה קרננו בהסתדרות ובקרב העובדים, אך הדבר הושג בעיקר הודות לפעילותם של חברים מעטים. יש לציין גם כמה סניפים וחברים, אשר השקיעו ומשקיעים מאמצים רבים בפעילותם בקרב העובדים והמובטלים ובהדרכת מאבקים של העובדים. על פעילותם זו הם זוכים להערכה גדולה. אמנם, פעילות זו אינה מוצאת, בדרך כלל, ביטוי בתוצאות הבחירות, אך אין בכך להפחית מחשיבותה הגדולה. עם זאת, עדיין לא חל המיפנה המיוחל בפעילותנו האיגוד-מקצועית במקומות העבודה ובהסתדרות. יש לנו חברים ואוהדים לא-מעטים במקומות עבודה, בוועדי עובדים, במועצות פועלים ובאיגודים מקצועיים. היינו יכולים ליזום הרבה יותר, לפעול הרבה יותר, אך הדבר לא נעשה. וכאן הסיבות הן סובייקטיביות בהחלט.

כיצד להביא לשינוי מצב זה? כיצד נמצא את ההזדמנויות האובייקטיביות, המאפשרות לנו להיות מעורים יותר במאבקי העובדים והמובטלים וליזום פעולות ומאבקים? הדבר תלוי באופן מכריע בהחלטות הקונקרטיות ובביצוען. יש לנו מספר לא קטן של חברים ואוהדים בקרב שכבות שונות של עובדים: מורים, רופאים, אחיות, מהנדסים, עורכי-דין ואחרים. רק בנו תלוי, אם פוטנציאל זה יופעל בשיטתיות, במאורגן, הן בפעולה איגוד-מקצועית והן

בפעולה פוליטית. הפעילות המאורגנת בקרב המורים הוכיחה את עצמה. חדי"ש חזקה את כוחה בבחירות לוועידת הסתדרות המורים והיא מוציאה רבעון בערבית המיועד למורים. פעילות דומה צריכה להתנהל גם בקרב המורים היהודים, וגם בקרב בעלי מקצועות אחרים.

יש לנו חברים ואוהדים העובדים במפעלי תעשייה ומלאכה. למרות זאת, לא הפעלנו אקטיבים מקצועיים משותפים למפעלים מספר או באזורים תעשייתיים, כאשר לא ניתן לפעול במסגרת מפעל אחד בלבד.

עלינו לשנן ולהדגיש לעצמנו: אין אנו יכולים להתרכז רק בעבודתנו הפוליטית. עבודה זו היא החשובה ביותר, ובלעדיה לא היתה לנו ההשפעה שהשגנו, אך לא על הפוליטיקה בלבד יחיה האדם. חייב לחול מיפנה בעבודתנו בקרב העובדים, ועבודה זו היא גם איגוד-מקצועית וגם פוליטית. אין אנו מתעלמים מהקשיים האובייקטיביים, אך אין הם מצדיקים את העובדה, שפעילות זאת אינה עדיין של כלל סניפי המפלגה ואף לא של כלל חבריה, העובדים במקומות עבודה שונים.

הטענה, כי מוטלים עלינו תפקידים רבים מאוד, אינה מצדיקה את חולשתנו בתחום זה. עלינו לקבוע סדר עדיפויות. עבודתנו בקרב ציבור העובדים, יחד עם עבודתנו האידיאולוגית והפוליטית — היא תפקיד ראשון במעלה, שבו תלויה במידה רבה הצלחתנו גם בתחומים האחרים.

על האירגון במפלגה

החברות: בין שתי ועידותינו, ה-20 וה-21, גדל מספר חברי המפלגה נטו ב-12%.

עתונות: בין שתי הוועידות גדלה הפצת ביטאון המפלגה בשפה הערבית, היומון „אל-איתחאד“, ב-28%. הפצת „זו הדרך“, ביטאון המפלגה בשפה העברית, ירדה ב-7%.

בוועידתנו ה-20 ציינו את היסודות הנכונים של האירגון המפלגתי, המושי-תנים על העקרון של הצנטרליזם הדמוקרטי. ב-בזמן הצבענו על החולשות האירגוניות של מפלגתנו. מנינו כמה סיבות לכך וביניהן — הפער בין מאמצינו הפוליטיים הגדולים לבין אי-השגת השינוי החיובי במדיניות הישראלית השלטת. ציינו כבר בוועידתנו ה-20, כי מציאות זו מחלישה חברים מסויימים. נתגלו תופעות של חוסר משמעת, של הפרת הקולקטיביות בהנהגת המפלגה בדרגים השונים, של אי-ביצוע באורח לויאלי של החלטות שנתקבלו בדרך דמוקרטית. ציינו, כי התופעות הללו אינן מאפיינות את כלל המפלגה, שהיא בריאה גם מבחינה אירגונית. אך אם לא ניפעל למניעתן, הן עלולות להחליש את המפלגה, את עבודתה הרעיונית והפוליטית, את מאבקה המעמדיים והציבוריים הכלליים, וכן להפריע לקליטתם של חברים חדשים.

האם נעלמו התופעות השליליות הנ"ל? לצערנו, לא זו בלבד שהן לא נעלמו אלא גם החמירו. אנו נתקלים בחוסר-אחריות מצד חברים מסויימים,

אשר במקום להשתלב בוויכוח רעיוני ואירגוני ענייני דמוקרטי, עוסקים בהת-ארגנויות חשאיות וגלויות, אשר נוגדות כליל את הנורמות הדמוקרטיות של המפלגה. מפלגתנו צריכה להיאבק בתופעות אלה. ביצור אירגון המפלגה עם הרחבת הדמוקרטיה בחיי המפלגה — זהו תנאי להצלחת עבודתה ומאבקה בכל התחומים. המפלגה הקומוניסטית הישראלית היתה ותהיה מפלגה מהפכנית.

המפלגה והחזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון

החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון היא עתה בת 13. בסיכום כולל אפשר לקבוע, כי חד"ש הוכיחה את עצמה כגורם פוליטי בעל חשיבות בישראל. חד"ש כוללת בתוכה כוחות שלום, דמוקרטיה ושוויון, יהודים וערבים. חד"ש תרמה תרומה משמעותית למאבקים המתקדמים בישראל והצליחה ללכד כוחות נוספים במאבקים רבים.

על מק"י, שהיתה היוזמת להקמת חד"ש והיא המרכיב המרכזי בה, מוטלת אחריות מיוחדת להצלחתה. בוועידתנו ה-20 סיכמנו את היחס בין מק"י לחד"ש במסקנות הבאות:

„אין מפלגתנו הקומוניסטית מחליטה במקום החזית או מבצעת במקום החזית. מפלגתנו פועלת בחזית בדרכי שכנוע, תוך הקשבה והתחשבות בגופים ובאישים השותפים בחזית, הכל במסגרת המצע של החזית. לפעול נכון בחזית משמעות הדבר להבטיח שהחזית תפעל באורח דמוקרטי ביותר, שתקויים שותפת-אמת בין כל מרכיביה, תוך הבטחת הפעילות והיעילה ויכולת ביצוע מוצלח...“.

זאת ועוד: „מוסדות המפלגה צריכים להדריך את חברי המפלגה בפעולתם בחזית. חברי המפלגה בחזיתות המקומיות צריכים לדאוג לכך, שמקסימום בלתי-מפלגתיים יפעלו בחזיתות המקומיות ושהם ינהלו פעילות שיטתית למען תושבי המקום ולמטרות הפוליטיות והחברתיות הכלליות של החזית הדמוקרטית לשלום ולשוויון“ (ספר הוועידה ה-20 של מק"י, עמ' 62—63). דברים אלה נכונים גם עכשיו.

אנו פעלנו בדרך כלל בהתאם למסקנות אלה, וכאשר עמדת המפלגה לא זכתה לתמיכה רחבה במועצת החזית — התחשבנו ברצון החזית והסכמנו לבטל את הצעתנו לשינויים בסיעה בכנסת. מצד שני — שגינו, כאשר למרות מורת הרוח של שותפינו בחזית ושל חלק גדול של חברינו ושל דעת הקהל התומכת בנו, הוצב בפעם הרביעית צירלי ביטון כמועמד ברשימה לכנסת. המסקנה מנסיון זה היא, שעלינו להקשיב יותר לדעת שותפינו בחזית. אמנם כל ההחלטות נתקבלו במסגרת החזית, אך צריך להתחשב יותר בדעות אחרות. על הפרק עומדים עתה חיזוקה הדמוקרטי של החזית, הקמת סניפים חדשים והרחבת שורותיה. מפלגתנו תעשה כל שביכולתה, כדי לתרום למימוש המשימות הללו.

הנשים, חברות המפלגה

למרות הפוטנציאל של נשים הפעילות במסגרות שלום ובארגוני נשים שונים, לא חל בשנים האחרונות גידול במשקל הנשים, חברות המפלגה. נשים וביניהן צעירות רבות, פעילות במסגרות של תנד"י ושל חד"ש ובועדים לסולידריות עם הנשים הפלסטיניות בשטחים הכבושים, בקרב הפועלות ועובדות שכירות אחרות, בתחום קידום החינוך ובשירותי הרווחה — ובכל זאת, מעטות מהן מצטרפות לשורות המפלגה.

התנאים האובייקטיביים וגישות מסורתיות מקשים על הצטרפות נשים למפלגה. אך זו אינה התמונה כולה. ישנם ארגוני מפלגה שאינם מעניקים תשומת-לב מספקת לחברות ולאזהדות, לקשייהן בעבודה, בחברה ובמשפחה. אירגוני המפלגה ומוסדותיה צריכים לעשות מאמץ מיוחד לצירוף נשים למפלגה וליצירת תנאים לקליטתן.

קשרי חוץ

בשנים שבין ועידה לוועידה התמידה מק"י בטיפוח קשריה עם המפלגה הקומוניסטית של ברה"מ ועם מפלגות קומוניסטיות ופועליות אחרות, ובמיוחד עם המפלגה הקומוניסטית הפלסטינית, עם תנועות לשחרור לאומי, כוחות שלום ומפלגות שמאל ברחבי העולם.

בשנים אלה חידשה מק"י את קשריה עם המפלגה הקומוניסטית של סין ועם ברית הקומוניסטים היוגוסלביים.

נציגי מק"י השתתפו בכינוסים בינלאומיים שונים, לרבות הכינוס השלישי של המפלגות הקומוניסטיות והפועליות של ארצות הים התיכון, המזרח-התיכון והמפרץ, שנערך ב-1987, ובמערכת הביטאון „בעיות השלום והסוציאליזם“.

ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי

בנק"י היא ארגון נוער יהודי-ערבי, המודרך רעיונית ופוליטית על-ידי המפלגה. בנק"י מחנכת את חבריה לפעילות למען השלום והידידות בין העמים, למען הדמוקרטיה והשוויון, למען האינטרסים של הנוער העובד והלומד. בעבו' דתה החינוכית ובמאבקים היומיומיים, שכם אל שכם עם חברי המפלגה, מכשירה בנק"י את חבריה להצטרפות למפלגה הקומוניסטית הישראלית. בנק"י פועלת על-פי תקנונה, בתאום עם מוסדות המפלגה בדרגים השונים.

בנק"י פועלת בקרב הנוער העובד והלומד ומהווה גורם חשוב בקרב הנוער הערבי. „אל-ראד“, ביטאון בנק"י בשפה הערבית, ממלא תפקיד חשוב בקידום פעילותה. יחד עם זאת, קיימות בפעילות בנק"י חולשות, ובמיוחד בפעילותה בקרב הנוער היהודי.

כדי להתגבר על החולשה בפעילות בקרב הנוער היהודי, על בנק"י להקדיש תשומת לב רבה יותר לתחום זה וליצור את המסגרות והכלים המתאימים. גם בפעילות בקרב הנוער הערבי נחוצים חדשנות וכלים נוספים. חשוב שפעילות בנק"י בקרב הנוער תתנהל בצורות ובסגנון המתאימים לנוער, לרוחו ולצרכיו.

סיכום

הוועד המרכזי, בהגישו את החומר על עבודת המפלגה, לא ניתח את כל שטחי פעולתה. הוא העדיף להתרכז בכמה נושאים מרכזיים. אחרי הוועידה נדון בשטחים חשובים כמו: מחלקות הוועד המרכזי, ביטאוני המפלגה, עבודת חברי המפלגה באירגונים דמוקרטיים, עבודתנו באוניברסיטאות, חברינו הסטודנטים הלומדים בחו"ל, העבודה המוניציפלית ועוד.

על מפלגתנו מוטלת אחריות היסטורית. היא הוכיחה לעמינו, שהיא היתה זו שסללה את הדרך לשינויים החיוביים בגישותיו של הציבור הישראלי לשאלה הגורלית ביותר, שאלת המאבק נגד הכיבוש ולשלום צודק. מק"י היא הכוח המרכזי והעקבי הפועל לאחדות רחבה ביותר במערכה להוצאת עמינו מהמבוי הסתום, ממעגל המלחמות, מהמשבר הכל צדדי – הפוליטי, הכלכלי-חברתי והמוסרי.

דרכנו הפוליטית והרעיונית, התורמת לעניין הכללי של השלום, העצמאות הלאומית, הדמוקרטיה והסוציאליזם – היא מקור כוחנו והתלהבותנו המהפכנית, על אף הכל ולמרות הכל.

על אף הקשיים הבלתי-רגילים, בהם אנו נתקלים היום, אנו נושאים ברמה את דגלנו, דגל השלום, העצמאות הלאומית, הדמוקרטיה, שוויון-הזכויות, הקידמה החברתית והסוציאליזם.

דו"ח ועדת הביקורת המרכזית לוועידה ה-21

הגיש החבר וולף ארליך

חברים,

יש לי הכבוד למסור לוועידת המפלגה ה-21 את הדיווח שבין של ועדת הביקורת המרכזית.

1. הרכב הוועדה

בתקופה שבין הוועידה ה-20 לוועידה ה-21, התעוררו קשיים בשאלת הרכבה הפרסונלי של הוועדה. בוועידה ה-20 נבחרו לוועדת הביקורת המרכזית 7 חברים: וולף ארליך, כמאל גטאס, מרים גלילי, מונעם ג'רג'ורה, רמזי כורי, תופיק כנאענה ואברהם לבנבראון.

הרכב זה היה לא מוצלח מלכתחילה, כפי שהתברר למעשה. החבר אברהם לבנבראון דרש מייד להשתחרר מהוועדה. שאלה זו נפתרה, כאשר הוועד המרכזי החליט, בהתאם לבקשת הוועדה, לשחרר את חבר הוועד המרכזי, שלום שמואל, שהיה חבר ועדת הביקורת המרכזית עד לוועידה ה-20, מהוועד המרכזי. לפיכך שיחררה ועדת הביקורת המרכזית את החבר אברהם לבנבראון מחברותו וצירפה את החבר שלום שמואל להרכבה.

באביב 1989 ביקש החבר מונעם ג'רג'ורה לשחררו מחברותו בוועדה בגלל מצבו הבריאותי. הוועדה קיבלה את בקשתו.

ביוני 1989 נפטר החבר רמזי כורי, שהיה סגן יו"ר ועדת הביקורת המרכזית. מותו היה אבידה אישית כבדה מאוד. הוא החליש גם באופן משמעותי את עבודת הוועדה. החבר רמזי כורי היה מנהיג מוכשר של ועדת הביקורת המרכזית ושל המפלגה הקומוניסטית בכלל. הוא מילא תפקידים חשובים ופיתח יוזמות רבות. הפגישות הסדירות והמתוכננות בין סגן היו"ר ובין יו"ר הוועדה היוו חוליה חשובה במבנה הוועדה ובמהלכן הוכנו באופן יסודי מושבי מליאת הוועדה.

לאחר מותו של החבר רמזי כורי בחרה הוועדה את החבר תופיק כנאענה

למזכיר וקבעה, כי הוא ישתתף, במקום החבר רמזי כורי, בישיבות מזכירות הוועד המרכזי.

במשך חודשים ארוכים ביקשה החברה מרים גלילי לשחררה מחברות בוועדה, היות שלא יכלה למלא את חובתה ולייצג את הקו הארגוני של הוועד המרכזי בקאדר. בדצמבר 1989 נענתה הוועדה לבקשתה לשחררה מהוועדה. כל השחרורים נעשו בלב כואב. כתוצאה מכל השינויים האלה הצטמצם הרכב הוועדה לארבעה חברים: (כמאל גטאס, שמואל שלום, תופיק כנאענה, וולף ארליך).

הוועדה דנה על צירוף חברים נוספים להרכבה. אולם בהתייעצות עם מוסד הוועד המרכזי, שקיימו לפי התקנון, היתה הלשכה הפוליטית בדעה, כי לפני ועידת המפלגה אין לצרף חברים נוספים למוסדות המרכזיים. ואם כי לפי התקנון הקיים (סעיף 81) אין לוועד המרכזי זכות וטו, החליטה הוועדה להתחשב בהתנגדות זו ולא לצרף חברים נוספים.

נסיון השנים האחרונות מוכיח, כי הכרחי לבחור לוועדה 7, ואפילו טוב יותר 9 חברים, שלפי כישוריהם, נכונותם ומצב בריאותם, יכולים להבטיח שהוועדה תוכל למלא את תפקידה במשך כל הקדנציה.

גם לפי התקנון שהיה בתוקף עד לוועידה ה-21, היתה קיימת הפרדה ברורה של ועדת הביקורת המרכזית מהוועד המרכזי (שני המוסדות נבחרים בוועידת המפלגה). סמכויותיה היו רחבות, אם כי לא מספיקות. השינויים שהוצעו לתקנון המחודש מרחיבים את סמכויותיה והם קובעים במפורט, כי הוועדה רשאית ליזום בירורים בתחום סמכותה וכי החלטותיה מחייבות את כל מוסדות המפלגה וחבריה (סעיפים 73—74).

2. השמירה על פעילות המפלגה לפי התקנון

לפי תקנון המפלגה, התפקיד העיקרי של ועדת הביקורת המרכזית הוא לדאוג לכך שמוסדות המפלגה, ארגוניה וחבריה יפעלו בהתאם לתקנון, יקפידו במיוחד על כללי הדמוקרטיה הפנים-מפלגתית ועל המשמעת המפלגתית. גם הצעת התקנון המחודש מאמצת (בסעיף 71) הגדרה זו. הוועדה יכולה למלא תפקיד זה באמצעים שונים: הערות לחברים מנהיגים, השפעתה על חברים וכן בירורים רשמיים עם חברים, שלכאורה אינם ממלאים את חובותיהם לפי התקנון.

אתן דוגמא להערות לחברים מנהיגים: בהתאם לסעיף 69 פסקה 2 של התקנון, הלשכה הפוליטית והמזכירות חייבות לכלול בסעיף מיוחד בסדר-היום דיווח למושבי מליאת הוועד המרכזי לא רק על פעילותן, אלא גם על ביצוע החלטות המושב הקודם. זמן רב לא נכלל בסדר-היום סעיף מיוחד זה. נציג ועדתנו בלשכה העיר על המחדל ודאג לתיקונו. ועדת הביקורת המרכזית יכולה עכשיו לדווח לוועידה, כי הסעיף „ביקורת הביצוע” מופיע כעת באופן קבוע בסדר-יומה של ישיבת המליאה.

ועדת הביקורת המרכזית אינה רואה בבירורים ובעונשים את השיטה הראשית לשיפור עבודת המפלגה, אם כי לפעמים היא נחוצה. דוגמא אחת: הוועד המרכזי פנה לוועדת הביקורת המרכזית בבקשה לברר את המכתב המשותף של שישה חברי מערכת „אל-איתחאד“ ואת הפסקת העבודה על ידי כמה מהם.

בבירור עם השישה קבעה ועדת הביקורת המרכזית את העקרון, שאינו חדש, שלפיו יש לחבר הזכות לבטא במסגרת המפלגה את דעתו בכל שאלה, וכן זכותו למתוח ביקורת על כל מוסד מפלגתי בהתאם לצנטרליזם הדמוקרטי, כדי לקדם את עניין המפלגה. אך אין לקבוצת חברים זכות לבטא את דעתם בהצהרה משותפת או בפטיציה. הצהרה משותפת או פטיציה — פירושה פעולה סיעתית, המהווה פגיעה במשמעת המפלגתית, הן לפי התקנון הקיים (סעיף 28 ד') והן לפי הצעת התקנון המחודש (סעיף 48 ג').

ועדת הביקורת המרכזית הבדילה בין שלושת חברי המערכת שחתמו על המכתב המשותף ושלא הפסיקו את עבודתם במערכת בכלל או רק ליום אחד, לבין אלה ששבתו עשרה ימים. לפי הבדל זה נקבעו צעדים שונים.

השלושה ששבתו עשרה ימים הצדיקו את המעשה בכך שהם הצהירו פומבית שהם מתפטרים מעבודתם במערכת, ולכן העדרותם מהעבודה לא היתה שביתה מאורגנת במפעל מפלגתי. הוועדה לא קיבלה טיעון זה. חבר העובד במפלגה או במפעל מפלגתי אינו רשאי להתפטר. הוא יכול לבקש להשתחרר מהעבודה. כל זמן שהמוסד המוסמך אינו משחררו, הוא נחשב בגדר עובד וחייב למלא את עבודתו כמיטב יכולתו.

אין שום ספק, כי חברים מסויימים פוגעים באופן חד-משמעי במשמעת המפלגתית. יש לזכור, כי חברים מסויימים מפרסמים מאמרים בעתונות זרה ומופיעים באמצעי התקשורת האלקטרוניים נגד המפלגה. ישנם חברים העובדים במערכת העתון „אל-ערבי“ ומנצלים כתב-עת זה לא למאבק נגד הכיבוש ונגד מדיניות הממשלה, אלא למאבק נגד המפלגה ונגד הנהגתה שנבחרה בוועידה ה-20.

ישנם חברים המפיצים עצומה. עצם הפצתה — מבלי להיכנס לתוכנה — עומדת, כפי שנאמר לעיל, בניגוד לתקנון ועויינת למפלגה.

בפעם הראשונה מאז הפילוג במפלגה ב-1965 מורגשת פעילות סיעתית במפלגתנו. ישנם חברים המתארגנים ומקבלים החלטות איך לתאם את הופעותיהם ואת הצעותיהם. החברים מודעים או היו צריכים להיות מודעים, כי פעילות זו פוגעת במפלגה, באחדותה ובכושר פעילותה. ועדת הביקורת המרכזית מוקיעה בחריפות פעילות סיעתית זו, והיא — כמו הוועד המרכזי — בדעה, כי יהיה זה מעניינה של המפלגה אם הוועידה ה-21 תגיב בצורה הולמת על התנהגות החברים הללו.

3. עבודת הוועדה

א. ביקורת חשבונות

בעת תקופת הדו"ח עמדה באופן קבוע שאלת ביקורת החשבונות על סדר יומה של הוועדה. במחוזות ובסניפים נבדקו החשבונות בעזרת ועדות הביקורת המחוזיות, כבשנים קודמות, והמצב היה משביע רצון. לאחר הוועידה ה-20 לקח על עצמו החבר רמזי כורי את הטיפול בעניין בדיקת החשבונות. הוא הקים צוות שהורכב מרואי חשבונות, מנהלי חשבונות מקצועיים ומומחים אחרים, כולם חברי מפלגה, שהיו מוכנים לסייע בבדיקת החשבונות. במיוחד אורגנה בדיקה שיטתית של חשבונות הוועד המרכזי. דווח לוועדה, כי פעולת הנהלת החשבונות משביעת רצון.

ב. ישיבות

ועדת הביקורת המרכזית יכולה לדווח לוועידת המפלגה, כי בתקופת הדו"ח התכנסו מוסדות המפלגה — הוועד המרכזי, ועדי המחוזות והסניפים — במועדים לפי התקנון.

פחות דיוק היה במועד הכינוסים הארציים, שבהתאם לתקנון הקיים צריכים להיערך לפחות אחת לשנה. בשנת 1989 כונס הכינוס הארצי.

הוועידות המחוזיות התקיימו בדיוקנות אחת לשנתיים. ועידת מחוז חיפה, שהיתה צריכה להיערך במאי 1989, נדחתה והתקיימה בסוף אפריל 1990. אך זו לא היתה פגיעה בתקנון, כיוון שהוועד המרכזי נתן את הסכמתו לפי סעיף 83 של התקנון.

בעלת ישיבות מיוחדת היא השאלה של ישיבותיהם ופעילותם של התאים הבסיסיים.

יש סניפים לא מועטים שבהם התאים אינם מתכנסים באופן סדיר. יש מקרים שחבר תא אינו בא לישיבות התא ללא סיבה סבירה ואף ללא הודעה מוקדמת, ואין מקדישים תשומת לב כראוי לכך.

מבלי להכנס כאן לשאלת פעילות התא וארגון ישיבותיו, יהיה זה תפקיד חשוב של ועדי המחוזות וועדי הסניפים לתקן את המחדל הזה.

4. המכתב למוסדות הוועד המרכזי

לאחר הרבע הראשון של תקופת הקדנציה בין שתי הוועידות דנה ועדת הביקורת המרכזית על המצב הארגוני במפלגה וסיכמה את מסקנותיה במכתב, שנשלח ב-1.2.1987 אל הלשכה הפוליטית לידי מזכ"ל המפלגה, ואל מזכירות הוועד המרכזי לידי סגן המזכ"ל.

ועדת הביקורת המרכזית קובעת בצער, שמכתב זה אף פעם לא הובא לידיעת הלשכה הפוליטית או המזכירות.

ועדת הביקורת המרכזית מבקרת את עצמה על כך שהיא לא הביאה את המכתב למליאת הוועד המרכזי ולחברים. על כל פנים הוועדה מוסרת בזה את הקביעות המשמעותיות של המכתב לוועידת המפלגה:

„ועדת הביקורת המרכזית דנה במושבה מיום 21.1.87 בנושא התפתחות המפלגה שנה לאחר הוועידה ה-20.

ועדת הביקורת המרכזית סבורה, כי המפלגה היא בריאה באופן יסודי ומלוכדת מבחינה רעיונית-מדינית. היא ממלאת תפקידים רבים ומבצעת פעולות רבות, אך עדיין עומדות בעינן החולשות שעליהן התריעה הוועידה.

השאלות המרכזיות שהוועידה ה-20 העמידה בפני המפלגה ומוסדותיה קיימות גם היום, אם כי יש התקדמות ראשונית. צריך לחזק את החינוך הפוליטי-רעיוני בתוך המפלגה ולהרחיב את המאבק האידיאולוגי נגד האוייבים והיריבים. יש לחזק את עבודתנו בקרב מעמד הפועלים ולחזק את הארגון המפלגתי על יסוד הצנטרליזם הדמוקרטי.

סיכומי מכתב זה נוגעים במיוחד לשתי חוליות מכריעות בחיי המפלגה: הארגון הבסיסי – התא, והמוסד העליון – הוועד המרכזי. המכתב מציין חולשות בעבודת התאים ובפעולותיהם. המכתב מדגיש את העובדה שאינה מוטלת בספק, כי פעילותו והדרכתו של הוועד המרכזי משפיעות השפעה מכרעת על חיי המפלגה כולה. הפיסקה הבאה נראית היום אקטואלית במיוחד:

„הוועד המרכזי כקולקטיב, וכל אחד מחבריו חייבים לתרום להעמקה נוספת של הדמוקרטיה הפנים-מפלגתית. לא די בכך שבדרך כלל שומרים על זכויות החבר, אלא יש ליצור בכל ארגון מפלגתי אווירה המעודדת את החברים להשתמש בזכויותיהם, להופעה גלויה, לביקורת ולביקורת עצמית קונסטרוקטיבית וקונקרטי, אווירה משוחררת מבוססות, אווירה של קולקטיביות בעבודה, של אובייקטיביות כלפי החברים ושל יחסים אנושיים.

במכתב זה היו פסקות, הכוללות התייחסות מוחשית לשאלות חשובות בארגון המפלגה. הנה כמה דוגמאות:

„לדעת ועדת הביקורת המרכזית יש צורך להחזיר למפלגה את רוח ההתנדבות של חברי המפלגה, שבמלים אחרות אינה אלא הפעלת החברים למילוי תפקידיהם כקומוניסטים.

„הבטחת הרמה הנאותה בתחום זה תלויה במידה לא קטנה בהעלאת איכות הלימוד הרעיוני-מדיני והחינוך הקומוניסטי של הקאדר המפלגתי. יש להיאבק לכך, שקומוניסט לא ישאל את עצמו: מה תתן לי המפלגה, אלא מה אני יכול לתת למפלגה.

החברים חייבים לראות בפעולתם המפלגתית עניין של גאווה קומוניסטית, כי הם הם המגינים האמיתיים על העניינים היומיומיים וההיסטוריים של שני העמים בארץ, והם הם הפועלים למימוש המטרות המעמדיות, הפטריוטיות והאנושיות של מפלגתנו.

ובאשר למעמד החברה במפלגה נאמר במכתב:
„מעמד החברה נידון בוועידות השונות של המפלגה והועמד תחת שבט הביקורת בוועידה האחרונה של המפלגה.

לדעתנו יש להדגיש כלפי כל המחוזות וכלפי הקאדר כולו את הצורך לעשות מאמץ מיוחד כדי לצרף נשים ונערות לשורות המפלגה ולבנק"י. יש לטפל במיוחד להעלאת תודעתן של החברות החדשות ולפעול לכך שהחברות — בנוסף לפעולות המיוחדות של חלק מהן בין הנשים — יהיו מעורבות בעבודת המפלגה כולה.

חייבים להיאבק נגד ההתנשאות הגברית של כמה חברים.
בנוגע לחשיבות הדוגמא האישית בעבודה המפלגתית נאמר במכתב:
„הדוגמא האישית ממלאת תפקיד מכריע בחינוך הקומוניסטי. זה נכון לגבי כל הדרגים — ממזכיר התא ועד לחבר מוסד מרכזי. ככל שהמוסד בו נמצא החבר גבוה יותר, כן גדולה יותר אחריותו. בהתנהגותו, ביחסו האנושי לחבר, ביושרו, ברצינותו, בצניעותו, בפתיחותו, באובייקטיביות שהוא מחנך את סביבתו — בכל אלה הוא מעלה את מעמד המוסד שעמו הוא נמנה.“
על דרכים לייעול העבודה נאמר במכתב:

„יעילות העבודה תלויה במידה רבה בסגנון העבודה. מוסדות המפלגה המרכזיים, המחוזיים והסניפיים רכשו נסיון. בדיקה נוספת מפעם לפעם עשויה, לדעת ועדת הביקורת המרכזית, לתרום לכך שהמפלגה כולה תפעל בהתאם לסגנון העבודה הלניני.

בין הייתר יש, לדעת ועדת הביקורת המרכזית, להסב תשומת לב מיוחדת:

להכנת הישיבות;

למחשבה קונקרטית בעניין סולם העדיפויות;

לקבלת החלטות וסיכומים ברורים;

להטלת אחריות אישית ברורה לביצוע כל החלטה;

לטיפול בקאדר ולהעלאתו.

ולבסוף מספר הערות נוספות על עבודתו של הוועד המרכזי:

„אנו מזכירים את ההחלטות הקודמות, כי הלשכה הפוליטית או מזכירות הוועד המרכזי יקבלו דו"חות על פעילות המחלקות בצורה המתוכננת לפחות אחת לשנה.

הוועד המרכזי כקולקטיב וכל אחד מחבריו ומועמדיו חייבים לתרום להעלאת המשמעת המפלגתית ולכיבוד הנורמות הלניניות בחיי המפלגה.
הנסיון מוכיח:

(א) דרושה מידה גבוהה של עירנות רעיונית, פוליטית וארגונית-מפלגתית, כולל עירנות כלפי סטיות לאומניות;

(ב) אסור לדחות בירורים עם חברים בכל הדרגים, יש צורך לטפל בזמן ובמהירות;

(ג) יש צורך לסכם מקרים בעייתיים באופן ברור.
ועדת הביקורת המרכזית מבקשת את סליחת הוועידה על אורך הציטוטים.

היא עשתה זאת לא כדי להוכיח שהיא היתה ערה לבעיות והסבה את תשומת ליבם של מוסדות הוועד המרכזי אליהן, אלא כיוון שבעיות אלה קיימות גם במאי 1990 והטיפול בהן הוא אקטואלי גם היום.

5. היחסים בין ועדת הביקורת המרכזית לבין הוועד המרכזי

היחסים בין שני המוסדות היו תקינים במשך תקופת הדו"ח. ועדת הביקורת אינה מוסמכת לקבוע האם הוועד המרכזי מחליט החלטות רעיוניות ופוליטיות נכונות, או האם הוא מנהל את המאבק הרעיוני על-פי המארכסיזם-לניניזם ובאופן חזק ומשכנע. אך בכל זאת דעתה של ועדת הביקורת המרכזית היא שהוועד המרכזי קבע את הקו הרעיוני-פוליטי היטב ונכון.

ועדת הביקורת סבורה שכדי לחזק את התיאום בין שני המוסדות המרכזיים ולמנוע שיבושים אפשריים, יש לקבוע לפי הצורך פגישות בין הוועדה לבין הלשכה הפוליטית (או מזכירות הוועד המרכזי) לשם הבהרת עניינים. גם בתקופה זו שמרה ועדת הביקורת המרכזית על העקרון שקבעה אחרי הוועידה ה-17 של המפלגה, שהיא ורק היא מחליטה על פעילותם ועל עיסוקם של חבריה. הוועד המרכזי ומוסדותיו מכירים בדרך כלל בעקרון זה.

6. על העבודה הפנימית של ועדת הביקורת המרכזית

העבודה בתוך ועדת הביקורת המרכזית התנהלה באווירה טובה. כאשר התעוררו חילוקי דעות לגיטימיים פעלו החברים באופן ענייני של שכנוע הדדי ונכונות להשתכנע. עבודת הוועדה היתה תמיד קולקטיבית. כל ההחלטות התקבלו במושב הוועדה לאחר דיון ממצה.

ועדת הביקורת המרכזית עמדה בקשר מתמיד עם ועדות הביקורת המחוזיות, שנבחרו בכל המחוזות למעט דרום-נגב וירושלים — וזימנה אותן בערך פעם בשנה למפגש הארצי. נציגיה השתתפו באופן קבוע בישיבות הוועדות המחוזיות. מובן מאליו שהקשר היה קרוב במיוחד עם המחוזות של נצרת ועכו, שבהם חברי ועדת הביקורת המרכזית הינם יושבי ראש של הוועדות המחוזיות. השתייכות אישית זו אינה נראית לנו כפסולה, אך אינה צריכה ליהפך למצב שגרתי.

ועדת הביקורת המרכזית היתה גם בקשר מתמיד עם ועדי המחוזות. חבריה השתתפו בישיבותיהם של הוועדים ושל מזכירותיהם, אם כי ההשתתפות צומצמה בחודשים האחרונים, עקב השינויים והצמצום בהרכב הוועדה. לוועדת הביקורת המרכזית ולחבריה היה גם מגע עם חברות וחברים לא מעטים, במיוחד בקרב הדור הצעיר.

אפשר לסכם, שהוועדה היתה מעורבת בחיי המפלגה במידה רבה גם בתקופה האחרונה, הקשה בחיי המפלגה, אם כי מעורבות כזאת אף פעם אינה מגיעה למידה האופטימלית.

7. על מטרות הסוציאליזם

ועדת הביקורת המרכזית מאמצת את סיכום הוועד המרכזי בדיון וחשבון שלו לוועידה, כי למרות כל הקשיים והנסיגות של התנועה הקומוניסטית הבינ-לאומית, נשארת הפרספקטיבה הסוציאליסטית בתוקף לטווח ארוך. תורת המארקסיזם-לניניזם נשארת נכונה כלפי חוקיותה של ההתפתחות ההיסטורית. החברה האנושית מתפתחת לצורות ולתצורות גבוהות יותר, אם כי לא באופן חד-קווי ונטול סתירות. גם היום נשארת בתוקף קביעת התייעצות המפלגות הקומוניסטיות והפועליות משנת 1969, שאופי התקופה הוא המעבר מקפיטליזם לסוציאליזם, אם כי הסוציאליזם לא יהיה לפי הדגם הבירוקרטי-הפיקודי הקודם.

נשארת בתוקף הקביעה המארקסיסטית, שסתירות החברה הקפיטליסטית, ובמיוחד הסתירה בין הצורה החברתית של הייצור ובין הניכוס הפרטי של פירות הייצור, גורמות לכך שחברה זו לא תוכל לאורך ימים להחזיק מעמד ותתחסל. נשארת בתוקפה הקביעה המארקסיסטית, כי בשום ארץ קפיטליסטית לא יהיו הפועלים מוכנים לאורך ימים להיות מנוצלים ומדוכאים וכי בסופו של דבר מעמד הפועלים ימלא את תפקידו ההיסטורי המהפכני ויהיה היוצר של חברה חדשה, טובה יותר מאשר הקפיטליזם.

כן, חברים, עקרונות המארקסיזם-לניניזם נשארים בתוקף, וזה דורש גם עכשיו וגם להבא מפלגה מארקסיסטית-לנינית, קומוניסטית ומהפכנית, וכן גם ארגון המפלגה התואם את תוכנה המהפכני. מכאן גם הצורך לחזק את המפלגה בכל המובנים, כולל הארגון. ועדת הביקורת המרכזית רואה בצורך זה את הקו המדריך של עבודתה עכשיו ובעתיד.

8. הצנטרליזם הדמוקרטי

ישנם חברים שמסיקים מסקנות בלתי-נכונות ממאורעות סתיו 1989 בארצות הסוציאליסטיות. הם מסיקים, כי מותר להפר את המשמעת המפלגתית ולהקים סיעות במפלגה.

יש הטוענים, כי עלינו לנטוש את העקרון של הצנטרליזם הדמוקרטי. בהצעות שהגיעו לוועדת התקנון של הוועד המרכזי היו כאלה שדרשו להוציא אותו מהתקנון ומהארגון המפלגתי בכלל.

בהצעת הדיון וחשבון של הוועד המרכזי לוועידה כתוב: „אנו שוללים את הצנטרליזם הבירוקרטי, אך שומרים על הצנטרליזם הדמוקרטי כתנאי לאחדות פעולתה של מפלגה מהפכנית“. לדעת ועדת הביקורת המרכזית זה נכון, אך יש להסביר יותר את הנושא, להרחיב את הדיבור על תולדותיו, על אופיו ועל תפקידיו של הצנטרליזם הדמוקרטי.

הצנטרליזם הדמוקרטי עומד לאחרונה במרכז הדיונים והוויכוחים סביב

המבנה של המפלגה, הן מבחינה בינלאומית והן בישראל. כמה מפלגות החליטו לוותר על עקרון הצנטרליזם הדמוקרטי או לפחות על שם העקרון. לדעת ועדת הביקורת המרכזית הצנטרליזם הדמוקרטי הוא מרכיב בלתי-נפרד של מבנה מפלגה קומוניסטית, מארקסיסטית-לנינית מהפכנית. מפלגתנו חייבת לשמור על העקרון, אם היא אינה רוצה לפגוע באידיאולוגיה ובמטרה הסוציאליסטית שלה. הוועדה רושמת לפנייה בסיפוק גדול שהצעת התקנון המחודש מאשרת את הערכתנו.

אין הצנטרליזם הדמוקרטי, כפי שטען מאמר בעתונות הסובייטית שכמה מחברי מפלגתנו אימצו את טעונו, מין המצאה של סטלין בניגוד ללנין. יש רק צורך — נוסף למקורות שכבר צוטטו בעתונות המפלגה — לקרוא את יצירתו של לנין, "צעד אחד קדימה, שני צעדים אחורה", (ובמיוחד את פרק ח', "הוויכוחים על הצנטרליזם"). לנין מתקיף כאן את המנהיגים של המנשביקים המדברים על "היפרטרופיה (העלאה יתר על המידה) של הצנטרליזם" והמאשימים את לנין ב"צנטרליזם עצום", המוסר, בביכול, לארגוני המפלגה רק זכות אחת ויחידה: "לסור למשמעתו ללא התנגדות להוראות מלמעלה". לנין עונה חד וחלק: "היות והמפלגה היא שלמות אחידה, יש להבטיח לה את הפיקוח על הוועדים המקומיים". (כל הציטוטים מלנין: כל כתבי, הוצ' 5 (רוסית), כ' 8, עמ' 234 והלאה). ובפרק אחר מסכם לנין: "האחדות בשאלות הפרוגרמה ובשאלות הטקטיקה היא תנאי הכרחי, אך עדיין בלתי-מספיק לאחדות המפלגה, לצנטר-ליזציה של העבודה המפלגתית. לזה יש צורך בתנאי נוסף והוא: אחדות ארגונית."

ובהמשך כותב לנין בוויכוח עם המנשביקים: "לא לפרולטריון, אלא לאינטלקטואלים אחדים חסר החינוך העצמי ברוח הארגון והמשמעת, ברוח העוינות והבוז כלפי הפראזה האנרכיסטית."

מי שימשיך לקרוא ירגיש את כל הלעג הלניני כלפי "האנרכיסט האציל": "הארגון המפלגתי נראה לו (לאנרכיסט האציל) כ'בית חרושת' ענקי. הוא רואה בכפיפות הפרט לשלם והמיעוט לרוב כ'שעבוד'... חלוקת העבודה תחת הדרכת מוסד מרכזי גורמת אצלו לצווחה טרגית-קומית על הפיכת בני האדם ליגלגלים ולברגים."

בהתאם לעקרון הצנטרליזם הדמוקרטי בנה לנין מאוחר יותר את המפלגה הבולשביקית לפני הגעתה לשלטון ואחריה.

אולם הצנטרליזם הדמוקרטי גם אינו המצאתו של לנין. בשלושת העקרונות הארגוניים שקבעו מארקס ואנגלס בשנת 1847 עבור ברית הקומוניסטים — ז"א לאב טיפוס של מפלגה קומוניסטית — היה הצנטרליזם הדמוקרטי, ומאוחר יותר קבעו אותו גם לאיגוד הפועלים הבינלאומי (האינטרנציונל הראשון).

הצנטרליזם הבירוקרטי אינו מסוגל לשרת באופן הולם את ארגונו החבר-תיים של מעמד הפועלים ומאוחר יותר את מדינת מעמד הפועלים. כאשר

מנסים להחדיר צנטרליזם בירוקרטי אל תוך ארגון פרולטרי או שלטון פרולטרי, אזי נכנס יסוד זר מבחינה מעמדית, המעוות את אופיו.

אולם היינו עדים לכך שבברית-המועצות ובארצות סוציאליסטיות אחרות הצנטרליזם הבירוקרטי במדינה ובמפלגה עיוות את דגם הסוציאליזם הקיים. מודל זה התפתח בניגוד להכרח ההיסטורי שבאופיו ובשליחותו של מעמד הפועלים כיוצר החברה החדשה, בניגוד ליחסי הייצור הסוציאליסטיים. הם דרשו צורה גבוהה יותר של הצנטרליזם, את הצנטרליזם הדמוקרטי.

הצנטרליזם הדמוקרטי — כאידיאל התיאורטי שלו — מאחד את שיתוף הפעולה המירבי של חברי המפלגה, לפני המהפכה ואחריה, בקבלת החלטות המפלגה עם עקרון של משמעת גבוהה בביצוע החלטות. לפי העקרון של הצנטרליזם הדמוקרטי, כל חבר מחוייב לבצע את החלטות המפלגה, בין אם אותו חבר כפרט תמך בקבלת ההחלטה או לא.

הצנטרליזם הדמוקרטי מהווה אחדות דיאלקטית של סתירות: ככל שמעורבותם והשתתפותם של החברים בקביעת דעת המפלגה גדולות יותר, כן הופכת כמובנת מאליה בעיני החבר משמעות השתתפותו בביצוע החלטות המפלגה. במובן זה, ועדת הביקורת המרכזית בדעה, כי אין זה נכון להעמיד צנטרליזם ודמוקרטיה זה מול זה ולהקים בנין מחשבתי שלפיו צמצום יסוד הצנטרליזם משמעו הרחבת הדמוקרטיה ולהיפך. באותה רוח שוללת הוועדה רעיון שהעלה אחד החברים ולפיו „עלינו לחזק את הדמוקרטיה הפנים-מפלגתית ולשוות לה שינויים נגד הצנטרליזם“.

צנטרליזם ודמוקרטיה משלימים ומבססים הדדית זה את זה. תפקידיהם המהפכניים של מעמד הפועלים ושל המפלגה המארקסיסטית-לנינית דורשים תכנון אחיד, כפי שהם דורשים בחירתם של מוסדות המפלגה ומסירת דין וחשבון של מוסדות אלה.

דעת ועדת הביקורת המרכזית היא שגם במפלגתנו יש מה לשפר בתחום המימוש של עקרון הצנטרליזם הדמוקרטי. אמנם בהצעת דו"ח הוועד המרכזי לוועידה הוכח שהיתה במפלגתנו דמוקרטיה פנים-מפלגתית, וזאת ברמה גבוהה יותר מאשר במפלגות הפוליטיות האחרות בארץ, וכן בהשוואה עם המפלגות האחרות בארצות הסוציאליסטיות. העובדות הן נכונות. מוסדות המפלגה נבחרו בבחירות חשאיות. היחס בין המוסדות היה בהתאם לנורמות. כל מוסדות המפלגה מילאו את חובתם לדווח למוסד שבחר בהם. חברי המפלגה השתמשו בזכויותיהם, המעוגנות בתקנון, לבטא את דעתם באופן חופשי בארגונים המפלגתיים, ואף מוסד גבוה יותר לא ניסה למנוע זאת מהם.

למרות זאת, גם במפלגתנו לא פעלה הדמוקרטיה הפנים-מפלגתית במלואה והיו לפעמים תופעות של צנטרליזם בירוקרטי. לכן התחזקה הביקורת בקרב חברים מתוך רצון להשפיע באופן יותר משמעותי על החלטות המפלגה. הקשרים בין מוסדות המפלגה הגבוהים לאלה הנמוכים יותר תיפקדו לא פעם באופן

לקוי. הם אמנם העבירו את ההדרכה של המוסדות הגבוהים למטה, אך העלו את עמדותיהם, את שאיפותיהם ואת ביקורתם של המוסדות הנמוכים יותר רק באופן חלקי, ולעתים קרובות באיחור. יש לפעול בהתמדה בכיוון דו-סטרי. תפקיד המפלגה עכשיו הוא לבסס באופן מלא את הצנטרליזם הדמוקרטי באחדותו ובשלמותו. זהו אחד התפקידים המרכזיים של הוועידה ה-21.

חברי ועדתנו עסקו באופן פעיל בהצעות השינויים בתקנון המפלגה ופעלו יחד עם חברי הוועד המרכזי לחיזוקו של הצנטרליזם הדמוקרטי, לשמירה על עקרונותיה הרעיוניים והפוליטיים של המפלגה. אשליה לחשוב שסעיפי התקנון הם כל יכולים. יש צורך בדאגה מתמדת של הנהגת המפלגה והקאדר, כדי לממש באופן נכון את העקרון. אולם שינויים בתקנון בכיוון של העמקת הדמוקרטיה הפנים-מפלגתית יסייעו לזה. הרחבת אפשרויות הביטוי של כל חבר, ההצעה להקמת מועצת המפלגה, תוך מתן סמכויות לזה, והוצאת עלון פנימי, שבו גם חברי המוסדות המרכזיים יוכלו לבטא את עמדתם באופן חופשי — כל אלה יתרמו תרומה חשובה לכך. ועדת הביקורת המרכזית פונה לוועידה לאשר את הדין-וחשבון שלה, כמו זה של הוועד המרכזי, וכן את ההצעה לשינויים בתקנון המפלגה, ולבחור במוסדות חדשים, שיבטיחו הן את המשכיות היסודות הרעיוניים, הפוליטיים והארגוניים של המפלגה הקומוניסטית הישראלית והן את הרחבת הדמוקרטיה במפלגה; לבחור בקומוניסטים אמיתיים, חברות וחברים, מנוסים וצעירים, למען עתידם המאושר של שני עמי הארץ ושל ישראל כולה, בעד הסוציאליזם, בעד ביטול ניצול אדם בידי אדם ודיכוי עם בידי עם.

אנו יוצאים מהוועידה מאוחדים ומחוזקים, מוכנים להתמודד עם כל האתגרים

נאום הסיכום

נשא החבר מאיר וילנר

חברים, כשאנו באים לסכם את הוועידה ה-21, עלינו לזכור באילו תנאים הכנו אותה.

בשנה האחרונה חלו התפתחויות חדשות בברה"מ, בה התחילה לפני 5 שנים הפרסטרואיקה, אשר המפלגה שלנו קיבלה אותה בהתלהבות. אנו תמכנו בתוכנית שמטרתה להביא יותר סוציאליזם, לבצע מהפכה בתוך מהפכה, כדי לחולל שינוי איכותי לטובה במסגרת המשטר הסוציאליסטי. התלהבנו מהתוכנית הכלכלית שהוצגה בוועידה ה-27, אשר קבעה שעד סוף המאה הזאת תהיה ברה"מ הארץ המפותחת ביותר מבחינה מדעית-טכנית ותכפיל את הפוטנציאל הכלכלי שלה. המטרות האלה — מטרות הפרסטרואיקה — נשארות נכונות גם היום. אנחנו תמכנו ותומכים בהן. אבל הדברים לא התפתחו כפי שחשבו, מסיבות שונות, שחלק מהן הערכנו בדו"ח לוועידה ה-21.

הנושא האידיאולוגי במרכז הדיונים

אנו הכנו את הוועידה שעה שבברה"מ מתחולל משבר כלכלי ופוליטי, והורעו היחסים בין הלאומים. רפובליקות מסוימות רוצות לפרוש מהברית הסובייטית. הדבר נעשה חמור עוד יותר, כי מדובר לא רק בעצם הפרישה, אלא בפרישה על בסיס של נטישת המשטר הסוציאליסטי. דוגמה בולטת היא הממשלה האנטי-קומוניסטית שקמה בליטא, בהנהגת התנועה הלאומנית סאיודיס.

עם זאת יש לראות, כי הפרסטרופיקה השיגה הישגים חשובים: הדמוקרטי-זציה, הפתיחות וכן הצלחות בזירה הבינלאומית.

הוועידה הוכנה בחודשים, שבמהלכם התחוללו שינויים מרחיקי-לכת בארצות סוציאליסטיות לשעבר במזרח-אירופה. בהתחלה היו אשליה שנומדות להתחולל תמורות דמוקרטיות בכיוון של יותר סוציאליזם, של סוציאליזם יותר דמוקרטי. אך התברר שלא כך התפתחו הדברים. בשורת ארצות במזרח-אירופה כמו ממשלות, שלא רק שהן אינן סוציאליסטיות, אלא שהן אפילו אנטי-קומוניסטיות. בארצות מסוימות מפטרים קומוניסטים מהעבודה, ויש איו-מים עליהם. בצ'כוסלובקיה הרימו ראש כוחות פאשיסטיים, הדורשים להוציא את המפלגה הקומוניסטית אל מחוץ לחוק.

הקמת ממשלות קפיטליסטיות בשורת ארצות מזרח-אירופה והמשבר הכל-כלי והפוליטי בבר"מ עוררו בעיות קשות במפלגות קומוניסטיות רבות. אצל חברים רבים בקירבן השתררו מבוכה רעיונית, ולעתים גם מבוכה פוליטית. המפלגה שלנו מבורכת בזה, שבשאלות הפוליטיות תומכים כל החברים בלב שלם בקו של המפלגה. זוהי הצלחה בלתי רגילה. משום כך, כנראה, הופנה עיקר תשומת-הלב בוועידה למה שקורה בארצות הסוציאליסטיות ולשאלות ארגוניות. משום כך הכנו את הוועידה, כפי שראיתם בדו"ח — לא בצורה שיגרתית. הפרק האידיאולוגי הוצב הפעם בראש הדו"ח לוועידה. הוא תפס גם את המקום המרכזי בדיוני הוועידה. אני מניח, שגם אחרי הוועידה הנושא הזה ימשיך להעסיק אותנו. אבל מה שברור לכולם הוא, שאנחנו דנים מתוך המטרות היסודיות שלנו: השלום והסוציאליזם. את זאת לא נשנה לעולם. בלעדי זאת אין מפלגה קומוניסטית ואין גם מפלגה מהפכנית של תנועת הפועלים בימינו.

הדיונים לקראת הוועידה התנהלו בשלבים שונים. אין זה מקרה שעניין התקנון — זאת אומרת הבעיות הארגוניות של המפלגה, או במלים אחרות, בעיית הדמוקרטיזציה הנוספת במפלגה — תפס מקום גדול מאוד בצד הוויכוחים האידיאולוגיים. אלה היו שני המוקדים של הוועידה ה-21: הנושא האידיאולוגי והנושא האירגוני.

כיצד להעריך את הוועידה? הוועידה היתה הצלחה גדולה, קודם כל מבחינה זאת שהיא היתה מפגן כוח של המפלגה. אלה שדיברו, כתבו ושדרו, שהקומוניזם מת, ושבמסגרתו גם מק"י גוססת — התברר כבר בפתיחת הוועידה וכן בכל מהלכה ועד לסיומה.

חברים, לא אוכל להתייחס לכל הנושאים שהועלו בדיון. נצטרך להעביר לוועד המרכזי הבא הצעות קונקרטיות שהועלו בוועידה, וצריך יהיה לחשוב כיצד לבצע אותן.

בהערכה כוללת ברצוני לומר, שהדיון הראה שהרוב המכריע של צירי הוועידה, זאת אומרת, של חברי המפלגה הקומוניסטית הישראלית, תומך בדו"ח של הוועד המרכזי מבחינה אידיאולוגית, אירגונית ופוליטית. הרוב המכריע תומך בדמוקרטיזציה על בסיס הצנטרליזם הדמוקרטי, כפי שנוסח בדו"ח ובתקנון. הכנסנו תיקונים רבים לתקנון ולדו"ח לפני הוועידה. כמה מהם הוכנסו ביוזמת

הוועד המרכזי, וביניהם דברים חשובים מאוד, ואחרים בעיקבות הצעות שהועלו על-ידי חברים במהלך הדיונים לקראת הוועידה. תיקונים הוכנסו גם במהלך הוועידה עצמה.

לקראת הוועידה וגם במהלכה הושמעו גם דעות קיצוניות, לפעמים הפוכות. אבל זה היה רק בשוליים. אין אנו מקבלים דעות המתנגדות לעצם רעיון הפרסטרופיקה. אין אנו מקבלים גם דעות, שבדגל הפרסטרופיקה רוצים לחסל את כל היסודות האידיאולוגיים שלנו, ובעצם לחסל את המפלגה הקומוניסטית.

כקומוניסטים עלינו לדחות גם גישות כאלה.

המארקסיזם-לניניזם בתקופתנו

יש הטוענים, כי לדגול היום במארקסיזם-לניניזם זה דוגמטיות. המציאות היא, שישנם אנשים בעלי גישה דוגמטית למארקסיזם-לניניזם. אך המארקסיזם-לניניזם אינו דוגמטי כלל וכלל. לפי יסודותיו והמתודה שלו הוא מדע חי, יוצר, מתפתח ומתחדש.

יש האומרים: מארקס התיישן, אנגלס התיישן וגם לנין התיישן. מה הנכון? מארקס ואנגלס, אילו היו חיים היום, היו כותבים דברים רבים אחרת. אבל אם אנו מדברים על היסודות, על מה שקוראים מארקסיזם-לניניזם — היסודות נשארים בתוקפם. מי שמדבר על הצורך בתיאוריה חדשה — שולל בעצם את היסודות. על בסיס התיאוריה היסודית עלינו לשנות דברים — או כאלה שהתיישנו, שהתאימו לתקופה אחרת ולתנאים אחרים, או כאלה שלא התאמתו. לנין היה מארקסיסט, אך הוא חידש דברים חשובים. האם הוא קיבל בתקופתו כל דבר, כפי שכתב מארקס? לא. מארקס ואנגלס אמרו שהמהפכה הסוציאליסטית תתחולל קודם כל בארצות הקפיטליסטיות המפותחות ביותר, ואילו לנין, בתנאים של האימפריאליזם (מארקס ואנגלס כבר לא חיו בתקופה הזו), ראה שהעולם כולו בשל לשינויים סוציאליסטיים וש אפשר לבצע את המהפכה בחוליה החלשה ביותר של השרשרת האימפריאליסטית, וזה הוכח כנכון.

האם משמעות הדבר שלנין טען, כי מארקס לא צדק? אין זה כך. לנין אמר, שהוא משתמש ביסודות התיאוריה והמתודיקה של מארקס ואנגלס כדי לנתח את החדש. הוא שינה מסקנות, שהיו נכונות פעם, והגיע בתנאים החדשים למסקנות חדשות. אבל בין זה לבין שלילת היסודות התיאורטיים של הסוציאליזם המדעי ודרישה לתיאוריה חדשה — המרחק רב מאוד.

חברים, בודדים אומנם, הגישו בוועידה תיקונים והציעו למחוק את המונח 'מארקסיזם-לניניזם' או לפחות את המונח 'לניניזם'...

שואלים: מדוע לציין רק את מארקס, אנגלס ולנין, הרי היו עוד הוגי דעות חשובים. אני מסכים, שאישים כרוזה לוקסמבורג ואנטוניו גראמשי היו הוגי דעות חשובים, ואני יכול למנות עוד כמה. אולם עם כל הכבוד וההערצה לכל מי שתרים למאבק המהפכני ולפיתוח התיאוריה של הסוציאליזם, יש לזכור

שמארקס ואנגלס הם אלה שיצרו את עצם היסודות התיאורטיים של הסוציאליזם המדעי, ולנין היה זה שפיתח את היסודות הללו והתאימם לתקופת האימפ-ריאליזם והמהפכה הסוציאליסטית.

תרומתו הכבירה של לנין לפיתוח התיאוריה המארקסיסטית ועמידתו בראש המהפכה הסוציאליסטית המנצחת הראשונה בתולדות האנושות — הן שהציבו את אישיותו בהיסטוריה בצידם של מארקס ואנגלס, יוצרי הסוציאליזם המדעי, ומכאן המונח מארקסיזם-לניניזם.

ההבדל היסודי בין קפיטליזם לסוציאליזם

חברים מסויימים רוצים לטשטש את היסודות האידיאולוגיים של הסוציאליזם המדעי, ויש גם כאלה האומרים: סוציאליזם זה לא מדע. ופה בוועידה שמענו, שסוציאליזם זה הרחבת הדמוקרטיה. עוד קצת דמוקרטיה וזה סוציאליזם...

חברים, לא רק שאין לזה כל ביסוס מדעי, אלא שאין בזה גם הגיון. סוציאליזם הוא קודם כל ביטול הניצול המעמדי. רוצים ליצור תיאוריה, שסוציאליזם זה הבדל בכמות הדמוקרטיה לגבי הקפיטליזם. זאת תיאוריה לא-מעמדית, המתעלמת מהבסיס המעמדי של כל התפתחות האנושות.

דמוקרטיה חיונית לסוציאליזם, אבל מעבר מקפיטליזם לסוציאליזם זה קודם כל ביטול היסודות המעמדיים של השלטון, ביטול הבעלות הפרטית על אמצעי הייצור העיקריים ומעבר לבעלות חברתית עליהם. כל זמן שיש מיליארדרים, כל זמן שיש חברות רב-לאומיות המנצלות מיליונים ואף מיליארדים של פועלים בעולם — אין דמוקרטיה אמיתית. דמוקרטיה אמיתית היא לא רק פוליטית, אלא גם חברתית-כלכלית.

מדברים עכשיו הרבה על הבעיות שהיו וישנן בברה"מ ובארצות סוציאליסטיות אחרות. אבל מעט מאוד מדברים על פגעי הקפיטליזם, וזה מטעה. כדאי לקרוא עתונים בורגניים ולראות מה שהם עצמם אומרים על הקפיטליזם. הנה מה שמפרסם עתון „הארץ" (23.2.90) במאמר על ארה"ב:

אחוז אחד מכלל האוכלוסיה במדינה שולט על מחצית העושר. בשעה שיש גידול אדיר במספר המיליארדרים, מגיע מספר חסרי הבית הלנים ברחובות ל-3 מיליון. 20% מכלל התושבים הם אנאלפאבטים תפקודיים. אולי הם יודעים קרוא וכתוב, אך אינם מבינים מה הם קוראים.

ועוד נאמר במאמר:

ארה"ב היא אחת משתי המדינות היחידות מקרב האומות המתועשות, שאינה מבטיחה טיפול רפואי — גם אם לא בחינם — לכל תושביה.

זה ממאפייני הקפיטליזם: בקצה האחד עושר מופלג, ובקצה השני — דלות ובורות.

כמה חברים טענו, שההנהגה מתחמקת מוויכוח על נושאים רעיוניים. במקום לומר ביושר וללא התחמקות: אני לא מסכים, החבר אומר: ההנהגה מתחמקת. הלא מה שעשינו לקראת הוועידה ובוועידה זה במידה רבה מאוד ויכוח רעיוני וקביעת עמדות רעיוניות. הנושא הרעיוני היה נושא מרכזי לא רק בדו"ח של הוועד המרכזי שפורסם לקראת הוועידה. הוא עמד גם במרכז הפירסומים והוויכוחים במפלגה במשך זמן רב. המדובר בסיכומים של הוועד המרכזי, שהתייחסו לבעיות אידיאולוגיות רבות המעסיקות עכשיו את כל התנועה הקומוניסטית. אנו נמשיך לנהל את המערכה הרעיונית ונגן על המרקסיזם-לניניזם.

לא נהפוך לסוציאל-דמוקרטים

יש מי שנותן לנו דוגמאות של מפלגות קומוניסטיות אחרות: מצטט חצי משפט ממפלגה אחת ורבע משפט ממפלגה אחרת, ואומר: המפלגה ההיא וההיא וההיא — איתי... חברים, זה לא רציני. הדבר החשוב ביותר הוא לדון באופן עצמאי בכל השאלות.

איננו חייבים להעתיק מאלה המשנים את השם והופכים למפלגה סוציאל-דמוקרטית, או מאלה שמקבלים לא רק את מארקס, אנגלס ולנין, אלא גם, למשל, את אדוארד ברנשטיין. לדעתי, אי-אפשר לקבל גם את מארקס, אנגלס ולנין וגם את אדוארד ברנשטיין. זה מדבר על מהפכה סוציאליסטית וזה מדבר רק על רפורמות במסגרת הקפיטליזם. אלה הם שני דברים שונים לגמרי.

בדיון הועלה גם נושא פילוסופי: נאמר על-ידי אחת המתווכחות, כי, אין אמת אחת". הבה נבחן נושא זה. נניח, לדוגמה, שיהיו שלוש דעות: אחת האומרת, שכדור הארץ מסתובב סביב השמש; השנייה — שהשמש מסתובבת סביב כדור הארץ; והשלישית — נאמר דתית — האומרת שמישהו למעלה מסובב את כדור הארץ או את השמש. יש כאן דעות שונות, אך רק אחת מהן היא האמת, היא הנכונה.

גם בתחום החברתי והפוליטי יש אמת אחת בזמן מסויים ובתנאים מסויים-מים. למשל: היום, כשאנחנו מדברים על שתי מדינות לשני עמים — זאת היא האמת, זהו הנכון. אבל לא ניסחנו כך בזמן המנדט הבריטי. אז תבענו לסלק את השלטון הזר ולבטל את המנדט. אז לא אמרנו שתי מדינות לשני עמים, כי לא היו אז שני עמים בארץ, אלא עם אחד ומיעוט לאומי. לכן, בתנאים ההם העמדה ההיא היתה נכונה.

דוגמאות אלה אינן באות לומר, שאלה הקובעים מה נכון, מהי האמת, אינם יכולים לטעות. הפרקטיקה היא המוכיחה, מה היה נכון ומה לא היה נכון. אך בכל מקרה, ומה שלא יתברר — תהיה דעה אחת נכונה (גם אם תהיה אחרת מזו שנקבעה) לגבי אותו נושא באותה התקופה. לא יהיו שתי אמיתות — הן זאת שהוכחה כנכונה והן זאת שהוכחה כשגויה.

מפלגה קומוניסטית צריכה להחליט באופן קולקטיבי מהי האמת, מה הנכון ומה לא נכון. לא יתכן שלא נגיד מה אנחנו חושבים לנכון ומה אנו חושבים ללא נכון. אין לקבל את העצה האומרת: „אל נחליט בשאלות רעיוניות“. אם לא נחליט, לא נרע מה אנו רוצים, למה אנו שואפים, ובכלל מדוע אנו קיימים כמפלגה קומוניסטית. הלא אם הבעיה היא רק להיאבק נגד הכיבוש, למען שתי מדינות לשני עמים, לשם כך אין צורך במפלגה קומוניסטית דווקא. למפלגה הקומוניסטית יש מטרה יסודית: שינוי עצם המשטר החברתי מקפיטליסטי לסוציאליסטי. השגת השלום היא המטרה הפוליטית היום, המטרה האסטרטגית, כפי שהגדרנו. זהו שלב שהשגתו תיצור תנאים טובים יותר למאבק למען עתיד שלא יהיה בו ניצול מעמדי, ניצול של אדם בידי אדם; שבו ישרור חופש אמיתי; שבו תהיה דמוקרטיה אמיתית, שהיא לא רק פוליטית אלא גם כלכלית-חברתית. אך הייחודיות של מפלגתנו כמפלגה קומוניסטית אינה מתבטאת רק במטרה הסופית של שינוי המשטר לסוציאליסטי. כקומוניסטים, אנו רואים טוב יותר את הנולד, עקביים יותר במאבק להגנת האינטרסים של העובדים ובמאבק לשלום ולדמוקרטיה.

ואשר לדמוקרטיה במק"י. מתי עובדים נכון? כשקיימת דמוקרטיה במפלגה וקולקטיביות בהנהגה. המפלגה שלנו היא דמוקרטית זה עשרות שנים, וההנהגה היא קולקטיבית הלכה למעשה. הוועידה ה-21 העלתה את מק"י לשלב גבוה יותר בתחום הדמוקרטיה והפתיחות.

אחד הצירים היה יוצא דופן כשאמר, שהתקנון המחודש, שהוועידה אישרה אותו כמעט פה אחד, הוא תקנון... סטליניסטי. זוהי האשמת שווא והסתה לשמה. יש לי הפתעה בשביל אותו חבר: גם בזמן סטלין, התקנון של מפלגתנו לא היה סטליניסטי. הוא היה שונה מהתקנון של המפלגה הסובייטית. אני רוצה להודות לח' בן-תורין על כך שהוא היפנה את תשומת הלב לתקנון של מק"י משנות ה-50 הראשונות. התקנון ההוא מוכיח, כי גם אז היו במפלגתנו בחירות חשאיות ודמוקרטיות, קולקטיביות בהנהגה וכיו"ב. בתקנון של מקב"מ לא היו אז סעיפים כאלה. במשך השנים פיתחנו עוד יותר את הדמוקרטיה, ובוועידה ה-21 העלינו אותה על שלב חדש, גבוה יותר.

על הצנטרליזם הדמוקרטי

אחד החברים טען: האם יש לרוב מונופול על האמת? דיבורים כאלה משמעותם, למעשה, ערעור על זכותו של הרוב להחליט מה נכון ומה לא נכון. הרי זה חייב להיקבע על-ידי הרוב ולא על-ידי המיעוט, לא על ידי דיקטטור ולא על-ידי מתנשא כלשהו.

האם הרוב יכול לטעות? יכול לטעות. אבל מכאן ועד לזלזול בהחלטות הרוב — הדרך ארוכה. משמעות הדבר להחדיר מבוכה ואף אנרכיה. כמובן, אין חובה להסכים עם ההכרעה הדמוקרטית של הרוב, אך יש חובה לחבר מפלגה ולמוסד מפלגתי לפעול בהתאם.

עניין זה קשור בנושא הצנטרליזם הדמוקרטי. בדו"ח אמרנו שאנו נגד צנטרליזם בירוקרטי אך בעד צנטרליזם דמוקרטי. בדיון בוועידה אמרה אחת החברות, שהיא נגד המושג צנטרליזם דמוקרטי. אם הבנתי אותה נכון, כוונתה שאל לנו להשתמש במושג זה, כיוון שהוא עוות בברה"מ ובארצות סוציאליסטיות אחרות.

לפי הגיון זה צריך גם להפסיק להשתמש במושג סוציאליזם ולהפסיק להניף את הדגל האדום. זאת, כיוון שהיו מי שעיוותו גם את אלה. בקמבודיה, למשל, ביצע החמר רוז' ג'נוסייד בעם שלו, תוך נפנוף בדגל האדום. ואילו בגרמניה קרא היטלר למפלגתו בשם נציונל-סוציאליסטית. אך כלום משום כך לא נדבר יותר על סוציאליזם ולא נישא את הדגל האדום? כך גם לגבי הצנטרליזם הדמוקרטי. אם נעשו עיוותים בשמו, האם משום כך העקרון אינו נכון?

ישנם חברים שיש להם ביקורת צודקת. גם בדיוני הוועידה הושמעה ביקורת רבה, וביקורת רבה צודקת. יש הרבה דברים שצריך לתקן ולשפר במפלגה שלנו. חלקם צויין בדו"ח ויש דברים נוספים. אבל אסור להשליך את התינוק עם מי האמבט. אסור לנו לתת לפורר את המפלגה.

בהקשר זה ברצוני להתייחס לשאלת הסיעתיות. בהרצאת הדו"ח בפתיחת הוועידה הבאתי חומר בנושא זה, כדי להוכיח שסיעתיות עלולה להוליך להתפוררות ואף לפילוג המפלגה. נכון הוא, שבהיסטוריה של מפלגות שונות היו מקרים שהיו סיעות, אך זה קרה בזמן שהמפלגות היו במצב של פילוג. כך היה למעשה גם בפרק זמן מסוים בימיו של לנין, אך לנין הופיע בצורה הנחרצת ביותר נגד הקמת סיעות במפלגה.

לחברים במפלגה יכולות להיות דעות שונות. זה מה שאנו קוראים פלורליזם של דעות. אין חבר פסול משום שהוא דוגל בדעה שצריך לאפשר הקמת סיעות במפלגה. אולם מהרגע שהוא עושה זאת בפועל, הוא מפר את יסודות אירגונה של המפלגה, את הדמוקרטיה המפלגתית-הפנימית. אם חבר מקים מחתרת או פרקציה (סיעה), כי אז אין לו מקום במפלגה.

חשבתי לתומי שמיספר חברים, אשר נטלו חלק פעיל בהתארגנות סיעתית, יופיעו בפני הוועידה ויעשו ביקורת עצמית. זה היה מוסיף להם כבוד והערכה. מה גם שלפני הוועידה רובם הבטיחו, שלא יוסיפו לפעול בדרך זו. מאחר שהיתה זו התארגנות ארצית שכללה הפצת חומר בכל הארץ, מצער הדבר, שאיש מהם לא עשה ביקורת עצמית בפני הוועידה.

בוועידה נתגלה באופן הבהיר ביותר, כי מדובר בקבוצה שולית, שהמוני חברי המפלגה בכל הארץ ביקרו נחרצות את פעילותה.

חברים, אי-אפשר לעבור לסדר-היום על הכרוז שהופץ לבאי הוועידה בצורת 'תזכיר' בחתימתם של תאי הסטודנטים הקומוניסטים. זו הוועידה ה-13 ברציפות, בה אני משתתף, ואני יכול להעיד, שמעולם

לא חולק בכניסה לאולם הוועידה על-ידי חברי מפלגה כרוז נגד המפלגה ונגד הוועידה.

זה לא רק מעשה אנטי-מפלגתי מובהק, אלא גם מעשה המבוסס על רמאות ושקרים. בכרוז מועלית טענה, שההנהגה אינה רוצה לשתף סטודנטים כצירים בוועידה. והרי בוועידה משתתפים צירים רבים שהם סטודנטים בארץ ובחו"ל. הסטודנטים בארץ נבחרים בסניפים שלהם, כמו כל הצירים. הבחירות אינן מתקיימות לפי סטודנטים, מורים, רופאים וכו'. הבחירות הן לפי סניפים. כל סטודנט שייך לסניף והסטודנטים השתתפו בבחירות בסניפים וגם נבחרו. המפלגה אינה יכולה להקים איזו שהיא מסגרת עילית מחוץ לסניפים — לא של סטודנטים, לא של פרופסורים ולא של אף אחד אחר.

יש עניין חמור נוסף בכרוז. מחבריו מונים את תאי הסטודנטים של חיפה, תל-אביב, באר-שבע וירושלים, שהכרוז כאילו הוצא בשמם. ומה מתברר? לא דוברים ולא יער. תאי הסטודנטים כלל לא דנו בהוצאת הכרוז שהוצא בשמם. זו, איפוא, רמאות מובהקת. ואלה האחראים למעשה מירמה זה הם הצעקנים, המבקרים החריפים ביותר, התובעים צדק ויושר מכל העולם. לאלה אני אומר: קומוניסט חייב להיות קודם-כל אדם ישר ומוסרי.

בדו"ח של הוועד המרכזי לוועידה היה קטע על מאבקנו לאחדות פעולה של כל כוחות השלום והדמוקרטיה ללא הבדל אידיאולוגיה ועל היחס שלנו לציונות. אחד החברים אמר: טוב שהוציאו את הקביעה, שאין ציונות פרוגרסיבית. טעות בידו. לא הוצאנו דבר, פשוט לא נכנסנו לפרטים. יש ציונים שיש להם עמדות פרוגרסיביות בשאלות שונות, כמו בנושא השלום. בהרצאה על הדו"ח לוועידה צוין הדבר. ולמרות זאת מה ההבדל? יש לנו אידיאולוגיה, שנקודת המוצא שלה היא מעמדית. ואילו בהשקפה הציונית נקודת המוצא היא לאומנית, מה שהביא ומביא למסקנות לאומניות גם בדברים קונקרטיים. יחד עם זאת אנו מדגישים את חתירתנו לשיתוף-פעולה בלי הבדל אידיאולוגיה בכל נושא מוסכם.

אותו חבר אמר גם, שהחברים הוותיקים אינם יכולים להוסיף להיות „מורי הלכה“, אלא רק הצעירים. זוהי גישה מסוכנת. אנו בעד המשכיות והתחדשות. בוועד המרכזי יהיו חברים ותיקים וחברים חדשים (לפחות שליש). אני רוצה לומר, שכל התפיסה של העמדת צעירים מול ותיקים היא מופרכת מיסודה. יש צעירים שהם זקנים, ויש ותיקים שהם צעירים במחשבה. נכון הוא שצריך לקדם צעירים. אך מי שמציע לזרוק את הוותיקים, מציע בעצם לנטוש את הדרך ההיסטורית המפוארת שלנו, את השקפת עולמנו היסודית, ואת זה לא ניתן בשום פנים ואופן.

לא נרתענו גם כששחינו יחידים נגד הזרם

ההיסטוריה של הארץ הזאת ושל המפלגה שלנו היא היסטוריה מיוחדת. שנים רבות המפלגה היתה במחתרת. אמנם לא זה הוא הקובע היום. הקובע הוא ששחינו, ובמיוחד ברחוב היהודי, כפי שאומרים — נגד הזרם.

ונזכיר עוד את מה שאירע ב־1965. חלק מההנהגה ומהקאדר עבר אז לעמדות לאומניות. טענו ש"החברים הערבים משתלטים על המפלגה", כפי שכיום יש בשוליים אצלנו הטוענים ש"לא צריך לתת לחברים היהודים להשתלט". הפלגנים סברו, שעל־ידי עמדות לאומניות יסחפו אחריהם את ההמונים היהודים. בהדרדרותם הם הגיעו עד לתמיכה במלחמה התוקפנית ב־1967, שאנו סובלים ממנה עד היום. אנו הצבענו יחידים נגד המלחמה. גם בהתנגדותנו למלחמה התוקפנית ב־1956 היינו מבודדים. כמו כן היינו היחידים שהופענו, מן הרגע הראשון, בעקביות נגד מלחמת לבנון ב־1982.

עמדותינו אלה התקבלו, כמובן, בהסכמה כללית בציבור הערבי, אך אחרת לגמרי בציבור היהודי, שהאמין ברובו המכריע לגירסה הרשמית בנוגע למלחמות התוקפניות (בעיקר ב־1956 וב־1967). ויש דוגמאות נוספות: למשל, כאשר ארץ סוציאליסטית סיפקה נשק לארץ ערבית או לאש"ף — שיבחו זאת בעולם הערבי, אך רוב היהודים התייחסו לזה אחרת לגמרי. אנו עובדים, איפוא, בארץ אחת, אך בתנאים שונים בשני הסקטורים.

כשאנו בוחנים את הקשיים בעבודתנו בציבור היהודי, יש להביא בחשבון היבט נוסף.

במשבר ב־1965 איבדנו חברים רבים. חלק מהם הלך למפלגות ציוניות — מפם והעבודה. חלק אחר נטש את החיים הפוליטיים. חלק שלישי חזר למפלגה ונתקבל כשווה־זכויות לכל דבר. היו ביניהם שנבחרו גם לוועד המרכזי. אך רוב אלה שעזבו לא חזרו לשורותינו. המפלגה איבדה אז חלק לא קטן של דור הביניים, וזה מורגש היום בעבודתנו בציבור היהודי.

לעובדה שאת עיקרי המדיניות שלנו בנושא המרכזי של השלום מאמצים כעת מפם, ר"צ ולא מעטים במפלגת העבודה — יש השפעה בכיוונים שונים. מצד אחד, עלתה היוקרה של מק"י ושל חד"ש. מצד שני, אלה שראו בנו קודם את לוחמי השלום הרציניים הריאליסטים היחידים, עכשיו, אם משום שהם ציונים, או משום שהם חולקים עלינו בנושאים אידיאולוגיים אחרים — הם מעבירים את תמיכתם מאיתנו לאלה שאימצו את עמדותינו.

נוסף לסיבות יסודיות אלה, יש אלמנט נוסף המקשה על התרחבותנו במקומות מסויימים. בסניפים אחדים יוצרים חברים מיספר אווירה, המפריעה להצטרפותם של חברים חדשים למפלגה ולקליטתם. איני אומר שזה הגורם העיקרי, אבל יש גם אלמנט כזה. במספר סניפים אין בית חם. בכמה סניפים, חברים מסויימים מנהלים מסע נגד דרכה של המפלגה ונגד הנהגתה.

הוועידה ה־21 הוכיחה, כאמור, כי הדעה הכללית במפלגה היא אחרת. ברוב עצום הביעה הוועידה תמיכה בדרכה של המפלגה ובהנהגתה.

על פעילותנו בקרב העובדים

נושא חשוב מאוד, שלא נדון מספיק בוועידה, הוא פעילות המפלגה בקרב הפועלים וכלל העובדים. למרות שהיו הישגים מסויימים, זוהי עדיין חולשה של המפלגה. אך כיצד יבוא השינוי, אם חברים שנבחרו לאיגודים מקצועיים אינם באים אפילו לוועידה של האיגוד המקצועי? לא מעט חברים איבדו את הגישה המעמדית הפרולטרית.

יש לנו נסיון בתחום זה, והוא מוכיח, שכמעט כל חבר, גם אם הוא אינו פועל, יכול להיות פעיל בקרב העובדים, בתנאי שיש לו גישה מעמדית. בתחום זה יש לי גם נסיון אישי. כשהייתי סטודנט באוניברסיטת ירושלים, הייתי באותו זמן בין האחראים על העבודה האיגוד-מקצועית בסניף המפלגה. בחצי השנה הראשונה לא הבנתי הרבה. אך צברתי נסיון והפכתי למומחה. חברי ועדי עובדים, כמעט מכל המפעלים הגדולים בעיר, היו באים לסניף להתייעץ, ואנו היינו הולכים אליהם.

לצערנו, יש בינינו אחדים המפגינים התנשאות לגבי העובדים. יש כאלה המכריזים: „אני אינטלקטואל” או „אני אינטלקטואלית”. חברים, יש להבדיל בין השכלה לבין אינטליגנציה. יכול להיות אדם שסיים שתי אוניברסיטאות וקיבל 4 תארים, שאין לו שום אינטליגנציה. ויכול להיות פועל בבית-חרושת, שהוא אדם אינטליגנטי מאוד וחכם. באחת: התנשאות אינה מראה על אינטלי-גנציה יתירה.

הדרישות שהושמעו בוועידה בנושא העבודה האיגוד-מקצועית הן צודקות בהחלט: יש ללמד קבוצות חברים את הנושאים האיגוד-מקצועיים. יש לדון בתא המפלגה על מקומות העבודה, בהם עובדים החברים. נכון שצריך להתחדש, אך לעתים חשוב גם „להתיישן”, כלומר לחדש נסיון ומסורת פעולה מעמדית שהוכיחה את עצמה. יש דברים שהיו מצויינים בעבר ושהוזנחו. במשך שנים רבות היה נהוג בתא מפלגתי, שחבר שעבד במקום עבודה היה מוסר דו"ח בתא שלו, מתייעץ עם החברים איך לפעול מבחינה איגוד-מקצועית ומבחינה פוליטית במפעל. ברוב המקרים של התאים לא נוהגים כך עכשיו. הבה נחזיר לכלל המפלגה את התחושה, שהיא קודם כל מפלגת מעמד הפועלים וכלל העובדים, את התחושה המעמדית.

במשך שנים רבות היתה המפלגה פעילה מאוד בשכונות, בקרב בני עדות המזרח ובעיירות העוני. המפלגה חייבת להקים צוות לריכוז הפעולה בתחום חשוב זה.

בתכנון פעולתנו לעתיד עלינו להחליט, מה אנו יכולים לעשות ומה איננו יכולים לעשות. לאחרונה רוב הזמן הוקדש למעשה לוויכוחים. בל נהפוך את המפלגה למועדון של ויכוחים.

חברים, אל נאבד את הראש. אנחנו לא יודעים את התשובות לכל הדברים. דברים רבים נזילים, ולא ידוע אפילו מה יקרה עד סוף השנה הזאת. אך אין זה מצדיק הזנחת הפעילות והמאבקים החשובים שאותם אנו מנהלים. אחרי הוועידה עלינו להפשיל את השרוולים ולעבוד במרץ.

המצב הפוליטי באוכלוסיה הערבית

בבחירות האחרונות לכנסת הצביעו כ-40% מהאוכלוסיה הערבית למפלגות ציוניות שונות, אולם חד"ש נשארה הכוח המרכזי באוכלוסיה הערבית. קיבלנו 33-34 אחוז וזהו הישג חשוב בנסיבות הקיימות. אני דוחה את הטענה, שהתנועה האיסלמית התחזקה באשמת מק"י. אם זה ההגיון, כי אז התחזקותה בירדן היא באשמת המפלגה הקומוניסטית הירדנית, והתחזקותה בגדה וברצועה — באשמת המפלגה הקומוניסטית הפלסטינית... וכן הלאה. במקום לעשות ניתוח רציני של מה שקורה בעולם הערבי, ולא רק בעולם הערבי, מנצלים חברים מסויימים כל דבר, כדי לתקוף את הנהגת המפלגה.

כאשר נבחן מה שקורה היום באוכלוסיה הערבית בישראל נראה, כי קיימות מיספר סיבות המסייעות להתחזקות של התנועה האיסלמית. כאן משפיעים, בין השאר, מצב של אפליה לאומית מתמשכת, כיבוש מתמשך של הגדה המערבית ורצועת עזה, וכן בעיות סוציאליות קשות. קיימת השפעה חזקה מבחוץ מצד התנועה הפונדמנטליסטית. בדו"ח לוועידה התייחסנו לנושא זה והצבענו על דרכי פעולה.

אי-אפשר להתעלם מכך, שלתנועה האיסלמית יש ממון רב. מנהיגיה מגישים עזרה לתושבים, ולא רק בונים מסגדים. בזה לא נוכל להתחרות איתם. אין לנו האמצעים שיש להם. אבל אנו יכולים להוכיח, שאנחנו נאבקים טוב יותר מכולם למען האינטרסים היסודיים והיומיומיים של התושבים המוסלמים, ושל כלל האוכלוסיה הערבית, וזה כולל גם את המאבק על נכסי הוואקה. אך בו בזמן עלינו לפעול יותר בקרב העובדים, העניים והמובטלים ולגייסם למאבק. טוענים גם, שחוגים ערביים מסויימים אינם מצביעים עבורנו, כיוון שאנו לא בשלטון ומשום שלדעתם לנצח לא נהיה בשלטון. בהקשר זה אני רוצה לומר קודם כל, שאנו לא החלטנו בשום ועידה שלנצח לא נשתתף בשלטון. אפילו עכשיו אנו אומרים: אם תהיה ממשלת שלום — אדרכא, נתמוך. ברור שלא נהיה שותפים לשלטון הרוצח פלסטינים בשטחים הכבושים ומונע שלום, המנהל מדיניות של אפליית האוכלוסיה הערבית בישראל וכו'. אנו נהיה נגד השלטון הזה.

יש גם להביא בחשבון שקיימות שכבות חברתיות מסויימות, שחלק מהן רוצה „להסתדר" ולהשיג טובות הנאה מהשלטון המדכא והמפלגה.

בדיון הועלתה שאלת החברות במפלגה. כואב היה לשמוע חברות שהופיעו ואמרו: „אנו מרגישות את עצמנו מופלות במפלגה". אני לא מתכוון, שזה כואב מפני שהן אמרו כך. זה כואב מפני שיש מצב, שנותן לחברות הרגשה כזאת. זוהי ביקורת קשה מאוד. ויש מה לבקר, חברים. יש לפעמים שאומרים: למה מציעים חברה? מפני שהיא אשה? אני לא בעד זה שיציעו חברה רק מפני שהיא אשה, כי זה מלאכותי. אבל בתנאים שווים, יש להעדיף את החברה.

עמדתנו בנושא ההגירה

כמה מלים על עניין ההגירה של יהודים מבר"מ. בדיון הושמעו דעות שונות. יש מי שאמר, שעמדתנו בנושא זה נקבעת מתוך שיקול של... קיום יחסים טובים עם מפם ור"צ. מי שאומר זאת אינו מכיר את מפלגתנו. אנחנו בארץ הזאת, כפי שהוזכר קודם, עמדנו בתקופות שונות בעימותים עם כל המפלגות. שחינו נגד הזרם, גם כשאסרו את הקומוניסטים ורדפו אותם. עמדת המפלגה אינה נקבעת לפי נוחיות אופורטוניסטית.

לגופו של עניין, זו שאלה מסובכת מאוד. המצב בבר"מ ידוע. יוצאים לא רק יהודים. יוצאים גם גרמנים רבים וגם בני עמים אחרים. ברה"מ דוגלת בחופש ההגירה. אבל גם כלפי ברה"מ יש לנו טענות: צריכים להבטיח בבר"מ את הבטחון של בני כל המיעוטים, ובכלל זה היהודים. הלא קרו שם דברים איומים לגבי מיעוטים אחרים דווקא. זה מנוצל לתעמולה בין היהודים: הנה תראו מה שקרה באזרביג'אן, מה שקרה בארמניה וכו'. למה אתם מחכים? ברור שיש תעמולה, אבל יש גם פחד אמיתי מפעילותם של אירגונים לאומניים ואנטישמיים.

היהודים שיוצאים עכשיו מבר"מ באים לישראל, ברובם המכריע, לא ממניעים ציוניים. הלא לפני הגל הזה של ההגירה רק 3—5 אחוזים מהיהודים שיצאו מבר"מ באו לישראל. הייתר כלל לא רצו לבוא לכאן. הם נסעו לארה"ב ולמקומות אחרים. גם עכשיו זה היה קורה, אולם ארה"ב סגרה את השערים דווקא בתקופה זו, ויש להיאבק נגד הסגירה.

ברור שזכויות כמו זכות ההגירה והזכות לתנועה חופשית, אינן צריכות לבוא על חשבוננו של עם אחר, של העם הפלסטיני. לכן יש לרכז את המאמצים במאבק נגד ישובם של העולים בשטחים הכבושים. ברה"מ הזהירה את ממשלת ישראל בעניין זה. כמו-כן היא תובעת מהאמריקאים להפסיק לסגור את שערי ארה"ב בפני מהגרים יהודים.

נוסף על כך אנו אומרים, כי אסור שההגירה לישראל תבוא על חשבון האוכלוסיה הערבית בישראל, על חשבון תושבי שכונות ועיירות העוני, על חשבון הפועלים והמובטלים בישראל — היהודים והערבים, ועל חשבונם של רבים המתקשים יותר ויותר להבטיח לעצמם מקום מגורים.

נגד הרבקת תוויות

כולם מסכימים שלא צריך להדביק תוויות לבעלי דעות אחרות. המדיניות של המפלגה היא נגד הרבקת תוויות. אם חבר מדביק תווית לחבר שהוא בעמדה אחרת, צריך להעיר לו ולבקר אותו. קורה שמישהו מדביק תווית, אך זה לא האופייני. גם בעבר זה לא היה אופייני. אולם בל נהיה חד-צדדיים. בדיונים לקראת הוועידה קרה שכלפי חבר, המסכים עם עמדת המפלגה, נאמר על-ידי חבר שני: „אתה סטליניסט"... חברה סיפרה בוועידה, כי בדיון

שהשתתפה בו, אמרו לחבר המסכים עם עמדת המפלגה: „אתה שמרן ואנו מודרניים“. חברים, זוהי הדבקת תוויות מכוערת. אין פה שמרנים. יש פה מהפכנים. אך קורה שמי שאינו מהפכן ונוטש את היסודות האידיאולוגיים של הקומוניזם קורא למהפכן שמרן. כן, אנו בעד הסוציאליזם ונגד השחרת ההיסטוריה של הסוציאליזם. אפשר למתוח ביקורת על השגיאות, העיוותים והפשעים של סטלין ובה בעת להגן על ההישגים הגדולים של הסוציאליזם ועל העקרונות של מפלגה קומוניסטית.

הוכח שהסוציאליזם, למרות השגיאות, השיג הישגים עצומים. לולא הסוציאליזם, מדינות רבות שהיום הן עצמאיות, היו נותרות קולוניות; בהרבה ארצות היה שורר משטר פאשיסטי; ורבים מההישגים הסוציאליים שהשיגו העובדים בעולם המערבי המפותח — לא היו קיימים.

חברים, אל נשכח בלהט המאורעות המסעירים אותנו, שבארצות „העולם השלישי“ מתים עד היום מיליונים רבים — רובם ילדים — מרעב וממחלות. אין זה מקרה שברה"מ הסוציאליסטית היא זו הלוחמת לפירוק נשק, כדי שמאות מיליארדי הדולרים המוצאים למטרות צבאיות יוצאו למטרות חיוניות: לעבודה למובטלים ולהקצאת שירותים חברתיים נאותים לכל, ולטובת עמי ארצות אסיה, אפריקה ואמריקה הלטינית, החיים עדיין בתנאים איומים. הסוציאליזם נאבק למען כל אלה. ואילו הקפיטליזם הוא האשם במצב הנורא הקיים.

רשימה ערבית — את מי זה משרת?

ברצוני לסכם בנושא החשוב של האחדות היהודית-ערבית של המפלגה. בזמן האחרון התפרסמה הצעה של קומוניסטים או קומוניסטים לשעבר, הקוראת להקים רשימה ערבית לבחירות, בעצם מפלגה ערבית. מי שעולה על פסים כאלה, פוגע בצפור הנפש לא רק של הקומוניסטים, אלא גם של כל אדם מתקדם. זאת תהיה התכחשות לכל מה שיקר לנו. בכך ייגרם נזק לאוכלוסיה הערבית בישראל. דווקא המדכאים והמפלים מעוניינים בבידודה של האוכלוסיה סיה הערבית ובפירוד בין יהודים לערבים. גישה כזאת מסכה נזק לעניין הפלסטיני. בתנאים של ישראל, רק מאבק משותף של האוכלוסיה הערבית והכוחות הדמוקרטיים היהודים יכול להצליח. כל גישה הפוכה תגרום נזק בל יסוער.

העניין הלאומי הוא עניין רגיש. צריך לדעת לטפל בו בעדינות גם בתוך המפלגה. כאמור, אנחנו עובדים בארץ אחת, אך בתנאים שונים. ישנם לחצים של נציונליזם יהודי ולחצים של נציונליזם ערבי. לפעמים פה נוח כך ושם נוח אחרת. אבל אנחנו צריכים למצוא את הדרך המשותפת לא לפי מה שנוח, אלא לפי מה שנכון. הצלחנו בזה מ-1965 ועד היום.

הוועידה ה-21 הפגינה את איתנות אחדותה של מק"י. בימינו אנו אחת המפלגות המאוחדות ביותר בתנועה הקומוניסטית. עם כל הבעיות שיש לנו בפנים, ואני לא מזלזל בהן, ככלל, כמפלגה, אחדותנו איתנה. הוועידה ה-21 תרמה תרומה חשובה להבהרת הנושאים האידיאולוגיים.

החומר האידיאולוגי של הוועידה ה-21 הוא נשק חשוב מאוד למפלגה שלנו, ואני סבור, מבלי לעבור את גבול הצניעות, שהוועידה שלנו תתרום תרומה צנועה גם לתנועה הקומוניסטית הבינלאומית בשאלות הרעיוניות. יש מפלגות קומוניסטיות רבות, שלהן עמדות זהות או דומות למפלגה שלנו, אלה שלא נטשו את היסודות ומתחדשות בלי לאבד את המהות. קיבלנו הרבה ברכות לוועידתנו ה-21 ממפלגות קומוניסטיות, ובכלל זה מהמפלגה האחת הפלסטינית, ואנו מודים להן על כך. חשובה הברכה שקיבלנו מיו"ר ארגון השחרור הפלסטיני ונשיא המדינה הפלסטינית, יאסר ערפאת. זוהי ברכה לא רק למק"י אלא גם לעם בישראל, שאש"ף מושיט לו יד לשלום.

סימנים נוספים להצלחת מדיניותנו

קיבלנו ברכות מגורמים חשובים בישראל, וגם זה מאותות הזמן ומסימני הצלחת מדיניות השלום של מק"י ושל חד"ש. קיבלנו ברכה ממפלגת העבודה בחתימת המזכ"ל, ח"כ מיכה חריש. זהו חידוש חשוב, המראה כי במפלגת העבודה מתרבים אלה החשים את התקופה החדשה ואת המציאות הפוליטית החדשה. בירך את הוועידה מעל בימתה ח"כ חוסיין פארס בשם מפם. ברצוני לציין גם את התוכן של הברכה: אנו צריכים עכשיו — נוכח הסכנה של ממשלה ימנית-ניצית בשותפות עם כוחות פאשיסטים וטרנספריסטיים — להיאבק יחד. ברכה דומה קיבלנו מצעירי מפם.

קיבלנו ברכה מנשיא המדינה חיים הרצוג (הוא שהה בחו"ל בזמן הוועידה), שבירך גם את הוועידה הקודמת של מק"י. שמענו מעל במת הוועידה את הברכה היפה של ראש עיריית חיפה, אריה גוראל. הוועידה קיבלה ברכה ממזכ"ל ההסתדרות, ח"כ ישראל קיסר, וברכות רבות אחרות. אנו מודים לכל המברכים מהארץ ומחו"ל. אנו רואים בברכות מהמפלגות הקומוניסטיות ביטוי של סולידריות עם המפלגה הקומוניסטית הישראלית, עם מאבקה ועם דרכה. ובברכות מישראל אנו רואים ביטוי לכך, שבחוגים נוספים קיימת התפתחות בכיוון המדיניות הנכונה והריאליסטית בנושא המרכזי של השלום.

בהקשר זה אני רוצה לציין דברים חשובים שקרו ממש בימי הוועידה, אשר יכולים רק לשמח את לבנו. כנס האינטרנציונל הסוציאליסטי בקהיר החליט פה אחד לקבל את אש"ף כמשקיף בארגון. המשלחת הישראלית, שהורכבה משתי מפלגות — העבודה ומפם, לא הצביעה נגד. נציגי מפם תמכו בהצעה, ונציגי מפלגת העבודה לא התנגדו. זהו דבר חדש.

אבל זה אינו הדבר היחיד. האינטרנציונל הסוציאליסטי הכיר לראשונה בזכות ההגדרה העצמית של העם הפלסטיני, שאחד מביטוייה האפשריים הוא הקמת מדינה פלסטינית. הצעה זו התקבלה פה אחד. גם כאן מפם תמכה ומפלגת העבודה לא הצביעה נגד. התפתחויות אלו הן סימנים נוספים המראים, עד כמה הופכת היום המדי-

ניות העקרונית שלנו בשאלות היסוד של אזורנו לנחלתם של גורמים נוספים חשובים ביותר בארץ ובעולם.

★

חברים, עלינו להיות גאים במפלגה שלנו. הבה נעשה הכל כדי שהמפלגה הזאת, המפלגה הקומוניסטית הישראלית, תישאר תמיד מהפכנית, תשכלל ותפתח את דרכה, ותגביר את השפעתה בציבור.

אני בטוח, שהוועידה ה-21 תסייע מאוד להתפתחות המפלגה. אין זה אומר שפתרנו את כל הבעיות. נשארו עוד נושאים שיש לדון בהם ומופיעות בעיות חדשות. אין אנו יודעים מה יקרה במקומות חשובים ביותר לנו, ומה יהיו ההשלכות.

אבל, יש לנו מפלגה קומוניסטית שצברה נסיון מהפכני רב, עם אירגון דמוקרטי, המסוגלת להתמודד במערכה האידיאולוגית והפוליטית של ימינו, ועם המוני חברים מסורים, הנאמנים לאידאלים שלנו.

אנו יוצאים מהוועידה ה-21 מאוחדים ומחוזקים, מוכנים להתמודד עם כל האתגרים שיעמדו בפנינו.

דין-וחשבון ועדת המנדטים

שליש מהצירים השתתפו לראשונה בוועידה ארצית

בוועידה ה-21 השתתפו 458 צירים בעלי דעה מכרעת ועוד 35 צירים בדעה
מייעצת. החברות היו 12% מצירי הוועידה.

הרכב הצירים היה כדלקמן:

גיל ■		ותק מפלגתי ■	
עד 30	19%	עד 5 שנים	10%
31 עד 40	33%	6—10 שנים	20%
41 עד 60	30%	11—20 שנה	38%
61 ומעלה	18%	21—30 שנה	13%
		31 שנה ומעלה	19%
מעמד בעבודה ■		השתתפות בוועידות מפלגה ■	
שכירים	58%	ועידה ראשונה	36%
עצמאים	23%	שתי ועידות	15%
סטודנטים	17%	3—5 ועידות	27%
עקרות-בית	2%	6 ועידות ויותר	22%
השכלה ■			
על-תיכונית	34%		
תיכונית	29%		
עממית	23%		
לא צוין	14%		

וולף ארליך, יו"ר ועדת
הביקורת המרכזית, מגיש את
דו"ח הוועדה

אורחים בוועידה: ראש עיריית חיפה, אריה גוראל (במרכז התמונה)
ויו"ר ועד ראשי הרשויות המקומיות הערביות, איברהים נימר חוסיין

מראה כללי של אולם הוועידה בשפיים בעת הדיונים

סיסמת הוועידה על רקע הדשא שממול לאולם הוועידה

תקנון המפלגה הקומוניסטית הישראלית

(אושר בוועידה ה-21, 24.5.1990)

פרק א'

שם המפלגה, מטרותיה ויסודותיה

1. שם המפלגה : המפלגה הקומוניסטית הישראלית.
2. המפלגה הקומוניסטית הישראלית היא מפלגה מהפכנית של מעמד הפועלים, של כלל העובדים והשכבות העממיות בישראל.
3. המפלגה הקומוניסטית הישראלית היא מפלגה פטריוטית ואינטרנציונליסטית ; המפלגה נאבקת למען העניינים האמיתיים של ישראל לטובת אזרחיה, יהודים וערבים.
4. המפלגה נאבקת לשלום ישראלי-ערבי צודק, כולל ויציב, שבמרכזו שלום ישראלי-פלסטיני על בסיס של שתי מדינות לשני העמים.
5. המפלגה נאבקת להבטחת עצמאותה המדינית והכלכלית של ישראל ; להשתלבותה באיזור ; למדיניות חוץ של אי-הזדהות ; להפסקת התלות של ישראל במעצמות האימפריאליסטיות ובמונופולים הזרים ; לידידות עם ברית-המועצות, עם המדינות הסוציאליסטיות ועם כל המדינות שוחרות השלום.
6. המפלגה נאבקת למען ענייני העובדים וזכויותיהם ולהעלאת רמת חייהם ; לפיתוח הארץ לטובת כל תושביה היהודיים והערביים ללא אפליה ; המפלגה נאבקת בכל תופעה של גזענות ולאומנות ; להגנת זכויות האדם ; להגנת החירויות הדמוקרטיות ובסכנת הפאשיזם ; לשוויון זכויות אזרחי ולאומי של האוכלוסיה הערבית בישראל ולאחווה עמים יהודית-ערבית ; לשוויון-זכויות עדתי ; לשוויון זכויות האשה בכל התחומים ; להגנת זכויות הנוער ; להפרדת הדת מהמדינה, להבטחת חופש המצפון, לביטול כל צורות הכפייה הדתית, להבטחת חופש הפולחן לכל הדתות ללא אפליה ולהבטחת זכותו של כל אדם לבחור באופן חופשי באורח חיים חילוני או דתי.
7. (א) למען תוכל המפלגה למלא את משימותיה עליה לחזק את מעורבותה במעמד הפועלים וכלל העובדים, וכן בכלל הציבור, לעקוב מקרוב אחרי התמורות בהלכי הרוח בקרבם, ללמוד מנסיונם, להדריך את

- מערכותיהם ולפעול להרחבת שורותיה. (ב) המפלגה חותרת לשיתוף-פעולה רחב עם מפלגות פוליטיות, חוגים ואישים על בסיס מוסכמים.
8. המפלגה הקומוניסטית הישראלית מושתתת על רעיונות הסוציאליזם המדעי — המארקסיזם-לניניזם, המשקפים את המציאות בהתפתחותה ומנחים את המאבק לשינויה. המפלגה מפתחת ומיישמת באורח יוצר את הרעיונות הללו בהתאם לתקופתנו ולתנאים המיוחדים של ישראל.
9. מטרת המפלגה היא כינון חברה סוציאליסטית בישראל. הסוציאליזם הוא שלב היסטורי חדש בהתפתחות האנושות. משמעו שלטון מעמד הפועלים וכלל העובדים בעיר ובכפר ובעלי בריתם; בעלות חברתית על אמצעי הייצור העיקריים, ביטול הניצול המעמדי — ניצול האדם בידי אדם; איכות חיים גבוהה והעלאת רמת החיים החומרית והתרבותית; עקירת האפליה הלאומית והעדתית; שוויון זכויות האשה בחברה, בעבודה ובמשפחה; חירות האדם והתפתחותו החופשית והכלל-צדדית. הסוציאליזם הוא חברה המתפתחת באופן דינמי ומתחדשת בהתמדה ואינו סדר חברתי מוגמר וסטאטי; הסוציאליזם הוא חברה שבמרכזה האדם, בה ישרו פלורליזם של דעות ודמוקרטיה עמוקה הלכה-למעשה בכל תחומי החיים.
10. המפלגה פועלת למען חשיבה פוליטית חדשה, שתאפשר התמודדות עם הבעיות הדחופות הניצבות בפני האנושות, עמי האיזור וישראל. המפלגה נאבקת למניעת שואה של מלחמה גרעינית, העלולה לסכן את קיומו של המין האנושי; לחיסול הנשק הגרעיני, הכימי והביולוגי ולמניעת הפצתו; לחתימת ישראל על האמנה הבינלאומית לאיסור הפצתו של הנשק הגרעיני; להגנת השלום ולדו-קיום בשלום בין מדינות בעלות משטרים חברתיים שונים. המפלגה נאבקת למניעת הרס הסביבה ולמען שיתוף-פעולה בינלאומי לפתרון הבעיות האקולוגיות.
11. המפלגה הקומוניסטית הישראלית היא מפלגה עצמאית בתנועה הקומוניסטית והפועלית בעולם. היא מטפחת יחסי אחווה עם מפלגות קומוניסטיות ופועליות, עושה למען שיתוף פעולה ויחסי ידידות עם מפלגות סוציאליסטיות וסוציאלי-דמוקרטיות, עם כוחות שלום ודמוקרטיות, עם תנועות אנטי-אימפריאליסטיות לשחרור לאומי, עם תנועות להגנת הסביבה ועם תנועות פועלים בעולם, וסולידרית עם מאבקייהם הצודקים.
12. המצטרף לשורות המפלגה הקומוניסטית הישראלית בוחר בדרך שמש-מעה התייצבות במאבק המעמדי לצד העובדים, ובמאבק לשלום ול-ערכי הסוציאליזם.
- חברי המפלגה מאוגדים בתוכה מרצונם החופשי, מתוך הסכמה עם עקרונותיה ונכונות לפעול ליישומם.
- המפלגה פועלת לשמירה על אחדותה — תנאי להצלחת מאבקה.
- המפלגה מחנכת את הקומוניסטים להגשים בחייהם ובפעילותם ערכים

הומניים, אחריות ואומץ, עקרוניות והתחדשות, צניעות ויושר, ומסירות לענייני העובדים והעם.

13. המבנה הארגוני של המפלגה נובע מהאופי המהפכני של המפלגה ומושתת על העקרונות הלניניים של צנטרליזם-דמוקרטי, הממזג את הצנטרליזם עם דמוקרטיה רחבה, את חופש הדיון עם חובת ביצוע ההחלטות, את הקולקטיביות בעבודה עם האחריות האישית.

14. התקנון הוא חוקת המפלגה. הוא קובע את מטרותיה ויסודותיה של המפלגה, את הכללים של חייה הפנימיים, את זכויותיהם וחובותיהם של חבריה ואת סדרי פעילותם של ארגוניה ומוסדותיה.

הסמכות לפרש את התקנון בין ועידה לוועידה נתונה בידי הוועד המרכזי וועדת הביקורת המרכזית בישיבה משותפת שבה תהיה זכות הצבעה לחברי שני המוסדות. כמו-כן יהיו שני מוסדות אלה מוסמכים לדון ולהחליט יחד על הצעות לשינויים בתקנון.

הוועד המרכזי מוסמך לקבוע, בהתייעצות עם ועדת הביקורת המרכזית, תקנות לניהול מועצת המפלגה, ועידות מחוז, אסיפות סניף ומוסדות מפלגתיים אחרים, והכל כפוף להוראות תקנון המפלגה. כל חבר וכל מוסד חייבים לכבד את התקנון ולפעול על-פיו.

פרק ב'

החברות במפלגה

15. כל אדם בישראל מגיל 18 ומעלה, המקבל את היסודות האידיאולוגיים והפוליטיים של המפלגה ועושה להגשמתם, השומר על יישום התקנון, הפעיל באחד מארגוני המפלגה והמשלם מס חבר — הוא חבר המפלגה.

16. חבר מפלגה יטול חלק פעיל בחייה הפוליטיים של המפלגה וישתתף באופן סדיר בפעילות ארגונו המפלגתי ובישיבותיו. החבר ישתתף בעיצוב מדיניות המפלגה:

(א) בהשתתפות בדיונים בארגונים ובמוסדות בהם הוא חבר; (ב) בזכות לבחור במישרין, או באמצעות צירים, את מוסדות המפלגה ולעמוד לבחירה בעצמו אליהם; (ג) בזכות לפנות בכל שאלה או הצעה, באמצעות ארגונו המפלגתי או במישרין, למוסד מפלגתי גבוה יותר, עד לוועד המרכזי ומוסדותיו. המוסד חייב להתייחס לפניה תוך חודשיים.

17. זכותו של חבר להביע באופן חופשי את דעתו ולהגן עליה בכל נושא העומד לדיון, בכל מסגרת מפלגתית שהוא שותף בה וכן בפרסום בעלון המפלגה. חובתו של חבר היא לפעול לביצוע החלטות ארגונו המפלגתי ומוסדות מפלגתיים גבוהים יותר. חבר מוסד המופיע מטעם המוסד במסגרת מפלגתית נמוכה יותר, ייצג את סיכומי המוסד שלו והחלטותיו וכן את אלה של מוסדות גבוהים יותר. חבר הוועד המרכזי או חבר

ועדת הביקורת המרכזית החולק על עמדת המוסד שלו, יעשה זאת במסגרת הוועידה, במועצת המפלגה, בפרסום בכתב בעלון המפלגה וכן במסגרת אחרת עליה החליט המוסד.

18. חבר מפלגה יהיה מעורב בענייני הציבור בקרבו הוא נמצא, ובמיוחד בענייני העובדים, ייאבק למען האינטרסים והזכויות שלהם; יסביר בציבור את מדיניות המפלגה ורעיונותיה ויפעל להגשמתם; יפעל להרחבת שורות המפלגה.

19. זכותו של חבר למתוח, במסגרת המפלגה, ביקורת חברית על כל חבר או מוסד במפלגה, במטרה לקדם את עניין המפלגה. חובתו לפתח ביקורת וביקורת עצמית, לחשוף שגיאות וליקויים בעבודת ארגונו המפלגתי ולפעול לתיקונם, להתריע על שגיאות וליקויים בעבודת המפלגה בפני מוסדות המפלגה עד לוועד המרכזי ועד לוועידת המפלגה.

20. חבר מפלגה חייב לשמור על אחדות המפלגה, לקיים את המשמעת המפלגתית, לגלות עירנות ולהגן על המפלגה, עקרונותיה ומדיניותה.

21. חבר מפלגה יעשה להרחבת השכלתו הפוליטית ולהעמקתה וילמד באורח יוצר את רעיונות המארכסיזם-לניניזם, תוך מיזוג התיאוריה והפעילות.

22. כל חבר וחברה חייב/ת בהתנהגות חברתית מתקדמת, ובמיוחד בכל הנוגע ליחס לאשה. חובתם של כל החברים, גברים ונשים, לפעול ליצירת אווירה שתאפשר ותקדם שחרור מלא של האשה, לרבות בחלוקת העבודה במפלגה ובמוסדותיה, בעבודה ובכלל, באופן שיאפשר לה להגשים את עצמה כאדם שווה.

23. חבר מפלגה ישלם מס חבר, וישתתף במגבית המפלגה, ישמור על רכוש המפלגה ועל פנקס החבר. חבר אשר לא שילם את מס החבר שלו במשך תקופה של שלושה חודשים ומעלה אינו רשאי לבחור ולהיבחר למוסדות המפלגה.

24. זכותו של חבר להשמיע דברו בישיבת ארגונו המפלגתי או בפני מוסד מפלגתי גבוה יותר, העומד לקבל החלטה על פעולתו או התנהגותו. המוסד הגבוה יותר רשאי להסמיך נציגות מקרב חבריו לשמוע את דברי החבר.

25. חבר המחליף את מקום עבודתו או את מקום מגוריו, יודיע על כך לארגונו המפלגתי. ועד הסניף ידון עם החבר בהשלכות השינוי, ואם מתחייבת מכך העברה לסניף אחר, יודיע על כך מיידי לסניף שהחבר עובר אליו ולמוסדות המפלגתיים הגבוהים יותר.

ההצטרפות למפלגה

26. הרוצה להצטרף למפלגה, יפנה אישית בבקשת הצטרפות אל התא המפלגתי, אל ועד הסניף או אל ועד המחוז, בהתאם למקום עבודתו או מגוריו. לבקשה יש לצרף המלצה של שני חברי מפלגה המכירים אישית את מגיש הבקשה כאדם הראוי להצטרף למפלגה. חברי הוועד המרכזי וחברי ועדת הביקורת המרכזית נמנעים מהמלצה על קבלת חבר למפלגה.
27. חברי ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי מתקבלים למפלגה באמצעות ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי ובהמלצת מוסדותיו.
28. התא המפלגתי יחליט על קבלת המועמד או דחיית בקשתו. החלטת התא טעונה אישור ועד הסניף ויש להביאה לידיעת ועד המחוז והוועד המרכזי. במקרה של הצטרפות למפלגה ביישוב שאין בו ארגון מפלגתי ובמקרים מיוחדים אחרים, רשאי ועד המחוז להחליט בעצמו על קבלת המועמד.
29. המצטרף למפלגה עובר תחילה תקופת מועמדות. מטרתה של המועמדות להכשיר את המצטרף מבחינה רעיונית, פוליטית וארגונית לחברות במפלגה. לאחר אישור הבקשה על-ידי ועד הסניף, מצורף המועמד אל אחד מתאי המפלגה. התא המפלגתי חייב להקדיש תשומת-לב מיוחדת להכשרת המועמד ולקליטתו בחיי המפלגה.
30. למועמד יש החובות והזכויות של חבר המפלגה, למעט זכות ההצבעה והזכות לבחור ולהיבחר למוסדות המפלגה. במקרים יוצאים מן הכלל רשאי המוסד המפלגתי הגבוה יותר להעניק זכויות אלו למועמד.
31. תקופת המועמדות נמשכת ששה חודשים. המועמדות נחשבת החל בתאריך ההחלטה על קבלת המועמד. עם תום תקופת המועמדות חייב התא המפלגתי, שהמועמד מאורגן בו, לדון ולהחליט, אם להמליץ על חברותו במפלגה או על הארכת תקופת מועמדותו, או על הפסקת מועמדותו למפלגה. על התא המפלגתי לדון בנפרד על העברתו של מועמד לחברות. אין להאריך את תקופת המועמדות מעבר לשנה אחת. המלצת התא המפלגתי מובאת לוועד הסניף להחלטה. החלטת ועד הסניף מובאת לידיעת ועד המחוז והוועד המרכזי. לאחר אישור ועד הסניף, נחשבת החברות במפלגה החל בתאריך ההחלטה על קבלתו כמועמד במפלגה. תאריך זה הוא הקובע לעניין ותק החברות במפלגה.
32. מי שהוצא מהמפלגה ורוצה להתקבל מחדש, יכול להתקבל רק באישור הוועד המרכזי. מי שבוטלה חברותו ורוצה להתקבל מחדש, בקשתו תידון בוועד הסניף והיא טעונה גם אישור של ועד המחוז.
33. הוועד המרכזי מנפיק פנקסי חבר והם רכוש המפלגה.

המבנה הארגוני של המפלגה

34. המבנה הארגוני של המפלגה מושתת על עקרון הצנטרליזם הדמוקרטי. הדמוקרטיה המפלגתית-הפנימית והמשמעת הכרחיות לקיום כושר הפעולה של המפלגה ולאחדותה. ההקפדה עליהן היא חובת כל חבר וכל מוסד במפלגה, ללא יוצא מן הכלל.
35. כל מוסד מפלגתי נבחר בבחירות חשאיות ואישיות בהתאם לתקנון. בבחירות למוסדות המפלגה רשאי כל חבר או לפי העניין, כל ציר, להציע מועמדים ולהביע בצורה חברית את דעתו המנומקת בעד או נגד כל חבר מבין המועמדים המוצעים:
 - (א) ועידת המפלגה בוחרת בוועד מרכזי ובוועדת ביקורת מרכזית;
 - (ב) ועידת המחוז בוחרת בוועד מחוז ובוועדת ביקורת מחוזית;
 - (ג) האסיפה הכללית של הסניף בוחרת בוועד הסניף.
 - (ד) התא המפלגתי בוחר במזכיר התא ובדרך כלל במזכירות.
36. הסניף מורכב מתאים. כל הסניפים במרחב טריטוריאלי מסויים מהווים מחוז. הארגון המפלגתי המקיף שטח נרחב יותר, גבוה יותר לגבי ארגון המקיף חלק מהשטח הזה.
37. כארגונו המפלגתי של החבר נחשב הארגון הגבוה ביותר מבין הארגונים אשר החבר נמנה עמם. בפעילותו כחבר מוסד נמוך יותר, יהיה החבר אחראי גם בפני מוסד זה. חבר מוסד רשאי להשתתף בישיבת ארגון או מוסד נמוך יותר.
38. כל מוסד מפלגתי חייב לפעול כקולקטיב, תוך הקפדה על אחריות אישית. אם מתעוררים חילוקי דעות בארגון או במוסד מפלגתי, ייעשה לפני ההצבעה מאמץ מירבי כדי להגיע להסכמה.
39. כל מוסד מפלגתי חייב למסור במועדים קבועים דו"ח על פעולותיו ודיוניו לארגון אשר בו וכן למוסד גבוה יותר, לפי בקשת מוסד זה.
40. ביקורת וביקורת עצמית הן חלק בלתי נפרד מהדמוקרטיה המפלגתית-הפנימית.
41. הדמוקרטיה המפלגתית-הפנימית מחייבת:
 - (א) אווירה חופשית וחברית בדיונים במסגרת המפלגה;
 - (ב) עידוד החברים למעורבות פעילה בחיי המפלגה;
 - (ג) קיום קשר סדיר ודו-סיטרי בין המוסדות הגבוהים והנמוכים יותר;
 - (ד) התייחסות של כל מוסד מפלגתי להצעות, ליוזמות ולפניות של חברים.
42. זכותו של ארגון מפלגתי לקיים דיון בשאלות מדיניות כלליות ובנושאים אחרים ולהעביר את תוכן דיוניו, סיכומיו והצעותיו למוסד גבוה יותר, החייב לדון ולהשיב לפונה.
43. כל ארגון מפלגתי עצמאי בפעולותיו המקומיות, הצריכות להתנהל

בהתאם למדיניות הכללית של המפלגה ולהחלטות של מוסדות המפלגה הגבוהים יותר.

44. מוסד גבוה יותר העומד להטיל תפקיד על חבר בארגון או במוסד נמוך יותר, חייב להתייעץ מראש עם החבר ועם הארגון או המוסד הנוגע בדבר.

45. בבחירת מוסדות המפלגה ובקביעת תפקידים יש לפעול להתחדשות בדרך של תחלופה.

46. הוועד המרכזי יפרסם עלון פנימי, בו יוכל כל חבר מפלגה לבטא את דעתו בשאלות רעיוניות, פוליטיות או ארגוניות. העלון יפורסם, בעברית ובערבית, בתדירות של אחת לשלושה חודשים, לכל הפחות.

47. (א) ההחלטות מתקבלות ברוב רגיל, אם אין קביעה אחרת בתקנון ; (ב) החלטותיו של מוסד מפלגתי מחייבות את כל חבריו ואת כל חברי הארגון שבראשו עומד המוסד.

(ג) החלטותיו של מוסד מפלגתי גבוה יותר מחייבות את כל הארגונים והמוסדות הנמוכים יותר ואת החברים בהם.

(ד) זכותו של כל מוסד או ארגון נמוך יותר לערער על החלטה בפני המוסד שקיבל אותה ולאחר מכן בפני מוסד גבוה יותר. המוסד שבפניו ערערו ידון בערעור ויודיע החלטתו המנומקת למערער. ערעור אינו מפחית מחובת הביצוע של ההחלטה.

(ה) חובתו של מוסד המסכם שהחלטה מהותית שלו היתה שגויה, לדווח במהירות על סיכום זה למוסד או לארגון שבחר בו, למוסדות הנמוכים ממנו ולמוסד שמעליו.

48. המעשים הבאים נחשבים להפרת המשמעת המחייבת במפלגה : (א) אי-קיום הוראה מהוראות התקנון, או אי ביצוע החלטה מפלגתית כמשמעותה בסעיף 47. (ב) פגיעה באחדות המפלגה, בעקרונות הדמוקרטיה המפלגתית-הפנימית או בזכויות חבר המפלגה. (ג) פעילות סיעתית, שמשמעותה התארגנות קבוצתית על בסיס שונה מזה הקבוע בתקנון. (ד) נקיטת מעשה עויין או גילוי עמדה עוינת למפלגה. (ה) שימוש לרעה בתפקיד מפלגתי או ציבורי, או התנהגות הפוגעת בשמה הטוב של המפלגה.

49. (א) הארגון המפלגתי של החבר, או במקרים מיוחדים, מוסד גבוה יותר, מוסמך לברר מקרים של הפרת המשמעת. חובתו להזמין את החבר לבירור בטרם יקבל החלטה. הזמן החבר פעמיים ולא הופיע לבירור ללא סיבה סבירה, רשאי הארגון המפלגתי או המוסד המפלגתי לקיים את הבירור בהעדרו ולקבל החלטה. (ב) המסגרת המבררת מחליטה בעניין הפרת המשמעת ומנמקת את החלטתה בפני החבר ובפני ארגונו המפלגתי. (ג) המסגרת המבררת מוסמכת לנקוט באחד מהצעדים המשמעתיים הבאים :

(1) אזהרה ; (2) הורדה מתפקיד מפלגתי או מתפקיד ציבורי בשליחות

המפלגה ; (3) הורדה למועמדות ; (4) ביטול חברות ; (5) הוצאה מה- מפלגה.

(ד) צעד משמעותי לפי סעיף ג' (5) (2) טעון אישור מוסד גבוה יותר, למעט אם הוא ננקט כלפי חברי הוועד המרכזי וועדת הביקורת המרכזית.

(ה) זכותו של חבר שכלפיו ננקט צעד משמעותי לערער בפני מוסד גבוה יותר ובהדרגה עד לוועד המרכזי. במקרה של הוצאה מהמפלגה זכות העירעור היא עד ועידת המפלגה.

50. (א) החלטה על הוצאה מהמפלגה תיעשה רק במקרה חמור במיוחד.

היא דורשת רוב של שני-שלישים במסגרת המבררת.

(ב) על ביטול חברות ועל הוצאה מהמפלגה יש למסור מייד, בצירוף הנמקה ודברי הגנתו של החבר, למוסד המפלגתי הגבוה יותר לשם אישורה.

(ג) מייד עם קבלת ההחלטה מושעית חברותו של החבר, והוא חייב להחזיר את פנקס החבר.

(ד) לאחר אישור הוצאתו של החבר או ביטול חברותו, יש להודיע על כך באסיפה הכללית הקרובה של הסניף ולוועד המרכזי.

(ה) ההחלטה בדבר הוצאת חבר או ביטול חברותו, אם לא אושרה על ידי המוסד המפלגתי הגבוה יותר, חוזרת לדיון מחודש בארגון או במוסד הראשון. במקרה שהארגון או המוסד הזה עומד על החלטתו הקודמת, נמסר העניין להכרעה במוסד מפלגתי גבוה יותר מן השניים.

(ו) מוסד מפלגתי שהחליט על הוצאת חבר, רשאי, באישור הוועד המרכזי, לפרסם בפומבי את החלטתו.

51. הוועד המרכזי או ועד המחוז (באישור הוועד המרכזי) רשאי לזמן

לבירור ארגון או מוסד מפלגתי (בתחום הכפוף לו), שפגע פגיעה חמורה בעקרונות המפלגה או שהפר את הוראות תקנון המפלגה, ומוסמך לאחר מכן לנקוט באמצעים מתאימים, לרבות פיזורו של ארגון או מוסד זה. צעד כזה ייכלל בהתאם בדו"ח הוועד המרכזי לוועידת המפלגה או בדו"ח ועד המחוז לוועידת המחוז.

פרק ה'

ועידת המפלגה

52. ועידת המפלגה היא המוסד העליון של המפלגה ונערכת אחת לארבע שנים.

53. הוועד המרכזי קובע את מועד הוועידה. הוועד המרכזי רשאי לדחות את הוועידה לפרק זמן שאינו עולה על חצי שנה. הוועד המרכזי רשאי לדחות את הוועידה לפרק זמן העולה על חצי שנה, אך ורק בנסיבות

מיוחדות, וההחלטה על כך דורשת רוב של שני-שלישים מחברי הוועד המרכזי.

הוועד המרכזי ימסור למוסדות המפלגה ולארגוניה הודעה מנומקת על דחיית מושב הוועידה ויכלול אותה בדו"ח שלו לוועידה.

54. ועידה שלא-מן-המניין תכנס על-ידי הוועד המרכזי לפי יוזמתו הוא, לפי החלטת מועצת המפלגה, או לפי דרישתם של שני ועדי מחוזות לפחות, המאגדים לא פחות משליש מהמספר הכללי של חברי המפלגה. הבדיקה, אם מהווים המחוזות התובעים לכנס ועידה — שליש מהמספר הכללי של חברי המפלגה, נתונה לסמכותה של ועדת הביקורת המרכזית. במקרה שהוועד המרכזי אינו מכנס ועידה תוך חודשיים ימים, כפי שנתבע על-ידי מועצת המפלגה או ועדי המחוזות, זכאים מועצת המפלגה או ועדי המחוזות, הדורשים את עריכת הוועידה, להקים ועדה בעלת סמכויות של ועד מרכזי בכל העניינים הנוגעים בעריכת ועידת המפלגה.

55. הוועד המרכזי מפרסם, לפחות חודשיים לפני כינוס הוועידה, את סדר-יומה ואת החומר המוגש לדיון במפלגה לקראתה.

56. הוועד המרכזי קובע את אופן בחירת הצירים לוועידה ואת מודד הייצוג.

חברי הוועד המרכזי וחברי ועדת הביקורת המרכזית יהיו צירים בוועידה. הוועד המרכזי רשאי, במקרים מיוחדים, תוך התייעצות עם ועדי המחר זות וועדי הסניפים הנוגעים בדבר, להציע לוועידה לצרף כצירים מספר חברי מפלגה שלא יעלה על 5% מהמספר הכולל של הצירים. הוועד המרכזי יימנע מלהציע לוועידה לצרף כציר חבר שעמד לבחירה בסניפו ונכשל.

57. הוועד המרכזי היוצא מציע לוועידה את הצעת הרכב הוועד המרכזי הבא. ההצעה חייבת לכלול לפחות שליש חברים חדשים.

58. הוועידה בוחרת מבין ציריה בנשיאות, המנהלת את הוועידה, ובוועדות הוועידה.

59. בסמכות הוועידה :

(א) להחליט על סדר-יומה ; (ב) לדון ולהחליט על הדינים-וחשבונות של הוועד המרכזי ושל ועדת הביקורת המרכזית ; (ג) לדון ולהחליט על הפרוגרמה ועל התקנון של המפלגה. החלטה על שינויים בתקנון דורשת רוב של שני-שלישים מהצירים שהשתתפו בהצבעה, ובתנאי שתמכו בה לפחות מחצית מכלל הצירים בעלי זכות ההצבעה ; (ד) לדון ולהחליט על הקו הכללי של מדיניות המפלגה, על האסטרטגיה והטקטיקה שלה ; (ה) לבחור מבין ציריה בוועד המרכזי ובוועדת הביקורת המרכזית. אין לבחור בחבר לוועד המרכזי ולוועדת הביקורת המרכזית גם יחד.

60. הוועידה ומוסדותיה בלבד מוסמכים לדון על פעילותו והתנהגותו של ציר במהלך הוועידה, אלא אם כן מחליטה הוועידה אחרת.
61. החלטות הוועידה מחייבות את כל הארגונים והמוסדות המפלגתיים ואת כל חברי המפלגה.

פרק ו'

הוועד המרכזי

62. הוועד המרכזי הוא המוסד בעל הסמכות העליונה במפלגה בין ועידה לוועידה. הוא קובע את עמדת המפלגה בכל נושא חדש הנוגע למדיניות הכללית.
63. לוועד המרכזי יכול להיבחר חבר מפלגה בעל ותק של חמש שנים ומעלה.
64. (א) הוועד המרכזי מתכנס לפחות אחת לשלושה חודשים ; (ב) הוועד המרכזי קובע את סדרי עבודתו. בוחר מקרב חבריו בבחירות חשאיות את מוסדותיו ואת בעלי התפקידים בתוכו. מוסדות הוועד המרכזי מדווחים לו על ביצוע החלטותיו ועל עבודתם ; (ג) חבר הוועד המרכזי המכהן במשך שלוש קדנציות רצופות או יותר בתפקיד מרכזי, או באחד ממוסדות הוועד המרכזי, יוכל להיבחר לכל קדנציה נוספת במוסד או בתפקיד ברוב של לפחות 60% מהמצביעים בוועד המרכזי.
65. הוועד המרכזי :
- (א) מוציא לפועל את החלטות ועידת המפלגה ; (ב) קובע את מדיניות המפלגה ואת הטקטיקה שלה בהתאם להחלטות הוועידה ; (ג) דואג לקשר מתמיד ודו-סיטרי עם ועדי מחוזות המפלגה ומוסדות נמוכים יותר ; (ד) מדריך את פעולות המפלגה ומפקח על ביצוע התפקידים ומילוי החובות של ארגוני המפלגה ומוסדותיה ; (ה) מדריך את החינוך הרעיוני והפוליטי של חברי המפלגה ; (ו) מגיש למועצת המפלגה הצעה להרכב נציגי המפלגה בכנסת ובמוסדות ההסתדרות ונעמת. מדריך את שליחי המפלגה במוסדות אלה. נציג המפלגה בכנסת, לאחר שכיחן 2 קדנציות רצופות או 8 שנים, לפי התקופה הארוכה יותר, יוכל להיות מועמד לקדנציה נוספת, אם 60% לפחות של המצביעים בוועד המרכזי תמכו בהצגתו כמועמד. (ז) קובע את נציגי המפלגה בארגונים ציבוריים ארציים ומדריך אותם ; (ח) בוחר את המערכות של ביטאוני המפלגה ומדריך את עבודתן ; (ט) בוחר את מחלקותיו ; (י) מייצג מבחינה מרכזית את המפלגה כלפי חוץ ; (יא) קובע את לוח דרגות מס החבר ואת התקציב השנתי של המפלגה ומפקח על רכוש המפלגה.

66. הוועד המרכזי רשאי להוציא חבר מהרכבו או לצרף חבר להרכבו, לפי החלטה ברוב של שני-שלישים ממספר חבריו. מספר המצורפים בין ועידה לוועידה לא יעלה על חמישית ממספר חברי הוועד המרכזי שנבחרו לוועידה.

פרק ז'

ועדת הביקורת המרכזית

67. לוועדת הביקורת המרכזית יכול להיבחר חבר מפלגה בעל ותק של שש שנים ומעלה.
68. ועדת הביקורת המרכזית בוחרת מבין חבריה ביושב-ראש.
69. חברי ועדת הביקורת המרכזית רשאים להשתתף בישיבות מליאת הוועד המרכזי בזכות דעה מיעצת. יושב-ראש ועדת הביקורת המרכזית רשאי להשתתף בישיבות מוסדות הוועד המרכזי בזכות דעה מיעצת.
70. כל מוסדות המפלגה פתוחים בפני ועדת הביקורת המרכזית, כדי לאפשר לה לטפל בעניינים הקשורים בעבודתה בהתאם לתקנון.
71. ועדת הביקורת המרכזית מוסמכת לפקח על כך, שכל מוסדות המפלגה, ארגוניה וחבריה יפעלו בהתאם לתקנון, יקפידו על כללי הדמוקרטיה המפלגתית-הפנימית והמשמעת המפלגתית.
72. ועדת הביקורת המרכזית:
- (א) מדריכה את ועדות הביקורת המחוזיות; (ב) מבקרת את ניהול חשבונות המפלגה באמצעות צוות מיוחד שהיא מקימה לצורך זה.
73. רשאי לפנות לוועדת הביקורת המרכזית לצורך בירור עניינים שבסמכותה, כל מוסד, ארגון וחבר מפלגה, אוהד או כל אדם אחר. ועדת הביקורת תתייחס לפנייות תוך חודשיים.
- ועדת הביקורת המרכזית רשאית ליזום בירורים בתחום סמכותה ולקבל החלטות.
74. החלטות ועדת הביקורת המרכזית, בתחום סמכותה, מחייבות את כל מוסדות המפלגה וחבריה.
75. ועדת הביקורת המרכזית רשאית להוציא חבר מתוכה, על-פי החלטה ברוב של שני-שלישים ממספר חבריה. ועדת הביקורת המרכזית רשאית, בהתייעצות עם הוועד המרכזי, לצרף חבר חדש לוועדת הביקורת המרכזית, על-פי החלטה ברוב של שני-שלישים ממספר חבריה.

פרק ח'

מחוז המפלגה

76. מחוז המפלגה מורכב מכל הסניפים שבתחומו. הקמת מחוז ותחומיו נקבעים על-ידי הוועד המרכזי.
77. המוסד הגבוה ביותר במחוז הוא ועידת המחוז, המתקיימת אחת לשנתיים. ועד המחוז רשאי לדחות את מועד ועידת המחוז לפרק זמן שאינו עולה על שלושה חודשים. במקרים מיוחדים רשאי ועד המחוז, באישור הוועד המרכזי, לדחות את מועד ועידת המחוז לתקופה העולה על שלושה חודשים.
- ההחלטה על דחייה כזאת מצריכה רוב של שני-שלישים מחברי ועד המחוז.
- ועד המחוז ימסור לסניפי המפלגה במחוז הודעה מנומקת על הדחייה ויכלול אותה בדין-וחשבון שלו לוועידת המחוז.
78. הצירים לוועידת המחוז נבחרים באסיפות כלליות בסניפים. ועד המחוז קובע את מודד הייצוג.
- חברי ועד המחוז וחברי ועדת הביקורת המחוזית יהיו צירים בוועידת המחוז.
- ועד המחוז רשאי למנות כצירים חברי מפלגה במחוז במספר מוגבל, שלא יעלה על 10% ממספר הצירים הנבחרים לוועידה. מינוי כזה טעון אישור ועידת המחוז.
79. ועידת מחוז שלא-מן-המניין תכנס על-פי החלטת ועד המחוז באישור הוועד-המרכזי, או על-פי החלטת הוועד-המרכזי.
80. המועד, סדר היום והחומר המוגש לדיון לקראת ועידת המחוז, יפורסמו חודש אחד לפני כינוסה.
81. בסמכות ועידת המחוז:
- (א) לדון ולהחליט על הדינים-וחשבונות של ועד המחוז ושל ועדת הביקורת המחוזית; (ב) לדון ולהחליט על עבודת המפלגה במחוז; (ג) לבחור מבין ציריה בוועד המחוז ובוועדת הביקורת המחוזית. ציר לא יוכל להיבחר לוועד המחוז ולוועדת הביקורת המחוזית גם יחד.
82. ועידת המחוז ומוסדותיה הם המוסדות המחוזיים היחידים המוסמכים לדון בפעילותו ובהתנהגותו של ציר במהלך הוועידה, אלא אם-כן מחליט הוועידה אחרת.
83. לוועד המחוז יכול להיבחר חבר מפלגה בעל ותק של שנתיים ומעלה.
84. ועד המחוז הוא הסמכות הגבוהה ביותר במחוז בין שתי ועידות המחוז והחלטותיו מחייבות את כל חברי המפלגה וארגוניה במחוז.
- ועד המחוז מתכנס לפחות אחת לחודשיים.
85. ועד המחוז בוחר מתוכו בבחירות חשאיות את המזכיר ואת המזכירות; מזכירות המחוז מוציאה לפועל את החלטות ועד המחוז ומנהלת את

עבודת המפלגה במחוז בין שתי ישיבות ועד המחוז. בישיבת ועד המחוז מוסרת המזכירות דו"ח על ביצוע החלטות הישיבה הקודמת ועל פעילות המזכירות.

86. ועד המחוז : (א) מגשים את מדיניות המפלגה במחוז, בהתאם להחלטות ועידת המפלגה, הוועד המרכזי וועידת המחוז ; (ב) מדריך את פעולות המפלגה במחוז ומפקח על עבודת ועדי האזורים וועדי הסניפים ומסייע במילוי תפקידיהם ; מארגן את החינוך הרעיוני-פוליטי של החברים במחוז, מדריך את עבודת חברי המפלגה בתנועות ובארגונים הציבוריים שבמחוז.

87. ועד המחוז רשאי, ברוב של שני-שלישים מחבריו, להוציא חברים מהרכבו או לצרף להרכבו חברים נוספים. מספר החברים המצורפים בין ועידה לוועידה לא יעלה על רבע ממספר חברי ועד המחוז הנבחרים.

88. לוועדת ביקורת מחוזית יכול להיבחר חבר מפלגה בעל ותק של שלוש שנים ומעלה.

89. ועדת הביקורת המחוזית בוחרת מבין חבריה ביושב-ראש.

90. ועדת הביקורת המחוזית מוסמכת לפקח על כך, שמוסדות המפלגה, ארגוניה וחבריה במחוז יפעלו בהתאם לתקנון, יקפידו על כללי הדמוקרטיה המפלגתית-הפנימית ועל המשמעת המפלגתית.

91. ועדת הביקורת המחוזית דנה ומחליטה בשאלות בהתאם לסמכותה. החלטות ועדת הביקורת המחוזית בשאלות אלה מחייבות את כל מוסדות המחוז וחבריו הנוגעים בדבר.

92. ועדת הביקורת המחוזית רשאית, בהתייעצות עם ועד המחוז, לצרף להרכבה חברים נוספים, על פי החלטה ברוב של שני-שלישים ממספר חבריה. ועדת הביקורת המחוזית רשאית להוציא חבר מתוכה, על-פי החלטת רוב של שני-שלישים ממספר חבריה ובאישור ועדת הביקורת המרכזית.

93. על החלטות ועדת הביקורת המחוזית אפשר לערער בפני ועדת הביקורת המרכזית.

94. חברי ועדת הביקורת המחוזית רשאים להשתתף בישיבות ועד המחוז בדעה מייעצת. יו"ר ועדת הביקורת המחוזית רשאי להשתתף בישיבות מזכירות ועד המחוז בדעה מייעצת.

95. כל מוסדות המפלגה במחוז פתוחים בפני ועדת הביקורת המחוזית, כדי לאפשר לה לטפל בעניינים הקשורים בעבודתה בהתאם לתקנון.

96. ועד מחוז רשאי להקים, כארגון משנה שלו, ועד איזור לניהול עבודת המפלגה בחלק מסויים של שטח המחוז. ועד האיזור יורכב מחברים שנקבעו על-ידי ועד המחוז וכן ממזכירי הסניפים באיזור. מזכיר האיזור יבחר על-ידי ועד המחוז.

סניף המפלגה

97. ועד המחוז מחליט על הקמת סניף. הסניף מורכב מכל תאי המפלגה במקום.
98. אסיפה כללית של הסניף היא הסמכות העליונה בסניף ומתכנסת לפחות אחת לשלושה חודשים. ועד הסניף מחליט על מועד האסיפה ומציע לה סדר-יום.
99. לפחות אחת לשנה מתכנסת אסיפה כללית של הסניף במטרה לדון על הדין-וחשבון של ועד הסניף ולבחירת ועד הסניף. על אסיפה כללית זו מודיע ועד הסניף לחברי הסניף שבועיים לפחות לפני כינוסה.
100. לוועד הסניף יכול להיבחר חבר בעל ותק של שנה אחת לפחות.
101. ועד הסניף מנהל את פעילות הסניף בהתאם להחלטות האסיפה הכללית של הסניף ובהתאם להחלטות המוסדות הגבוהים יותר.
102. ועד הסניף מתכנס לישיבת מליאה לפחות אחת לשישה שבועות.
103. ועד הסניף בוחר בבחירות חשאיות מבין חבריו במזכיר, ובדרך כלל גם במזכירות. המזכירות מוסרת דו"ח בישיבת ועד הסניף על ביצוע החלטות הישיבה הקודמת ועל פעילות המזכירות.
104. ועד הסניף רשאי להוציא חברים מהרכבו או לצרף להרכבו חברים נוספים ברוב של שני-שלישים ממספר חבריו. הוצאה או צירוף טעונים אישור האסיפה הקרובה של הסניף. מספר החברים המצורפים במשך השנה לא יעלה על רבע מחברי ועד הסניף הנבחרים.
105. ועד הסניף :
- (א) מגשים את מדיניות המפלגה במקום. מתכנן את העבודה וקובע חלוקת תפקידים בקרב ועד הסניף ; (ב) מקים תאים חדשים ומדריך את עבודתם של תאי המפלגה ; (ג) מתכנן את עבודת הסניף וקובע חלוקת תפקידים בין חבריו ; (ד) מארגן את החינוך הפוליטי-רעיוני בסניף ; (ה) קובע, לאחר דיון באסיפת הסניף, את מועמדי המפלגה לרשות מקומית ולמועצת הפועלים במקום. הקביעה טעונה אישור ועד המחוז ; (ו) מדריך את פעילות חברי הסניף ברשות המקומית, במוסדות ההסתדרות המקומיים, בארגונים ציבוריים ובתחומים אחרים ; (ז) גובה מס חבר ; (ח) דואג למסירת ידיעות מקומיות לעתונות המפלגה ; (ט) מארגן את הפצת עתונות המפלגה ופירסומיה ; (י) מפתח יחסי רעות ומעודד עזרה הדדית בקרב החברים בסניף.

התא המפלגתי

106. התא המפלגתי הוא היחידה הארגונית הבסיסית של המפלגה.
107. ועד הסניף, או בהעדרו, מוסד גבוה יותר, מקים תא מפלגתי במקום שנמצאים בו לפחות שלושה חברים או מועמדים של המפלגה. ועד הסניף רשאי לשנות את הרכב התאים או לפרק תא, בהתאם לצורכי המפלגה.
108. תא מפלגתי מוקם בדרך כלל במקום עבודה, באיזור תעשייתי, בשטח מגורים של החברים או לפי מיגזר הפעילות שלהם. בעת הרכבת התאים, יש להעדיף תא במקום העבודה או באיזור תעשייתי על-פני תא בשטח המגורים.
109. תא במקום עבודה או באיזור תעשייתי יכול את כל החברים והמועמדים של המפלגה, העובדים או הפעילים באותו מקום. באין אפשרות להקים במקום תא, יקים ועד הסניף מסגרת מפלגתית קבועה אחרת (אקטיב) לחברים הללו, מעבר להשתייכותם הסניפית או המחוזית, בתאום עם הארגון המפלגתי שלהם.
110. תא בשטח מגורים יכול את החברים והמועמדים של המפלגה, הגרים או הפעילים באותו שטח מגורים, להוציא את החברים המאורגנים בתא במקום עבודתם, ואת החברים אשר ועד הסניף מחליט כך לגביהם. תא בשטח מגורים עוזר לחבריו להגביר את פעילותם הפוליטית והאיגוד-מקצועית במקומות עבודתם ומדריך אותם בהקמת אקטיב או תא מפלגתי במקום העבודה. תא בשטח מגורים פועל במקומות עבודה הנמצאים בתחומו, במטרה להקים בהם אקטיבים מפלגתיים.
111. התא המפלגתי:
- (א) יוזם ומארגן פעילות למען ענייני הציבור שבקרבו הוא פועל ומנהל פעילות והסברה רעיונית ופוליטית; (ב) מבטיח, כי חברי התא ישתתפו בפעילות התא; (ג) עוזר לחברי התא להרחיב את השכלתם הפוליטית ואת ידיעתם במארכסיזם-לניניזם וללמוד את תקנון המפלגה; (ד) עוזר לחברי התא במילוי תפקידיהם הציבוריים בפעילותם בארגונים ציבוריים, מקפיד שימסרו דו"ח על פעולותיהם, הן למפלגה והן לבוחריהם; (ה) מפיץ את עתונות המפלגה ופירסומיה ומוסר ידיעות לעתונות המפלגה; (ו) מפתח יחסי רעות ומעודד עזרה הדדית בקרב החברים.
112. התא המפלגתי בוחר במזכיר ובדרך כלל במזכירות. למרות האמור בסעיף 35, רשאי התא להחליט, בהסכמה כללית, על עריכת בחירות גלויות. התא חייב להתכנס באופן סדיר לפי החלטת ועד הסניף.

פרק י"א

מועצת המפלגה

113. חברי מועצת המפלגה נבחרים בסניפים אחת לשנתיים, לפי מודד ארצי הנקבע על-ידי הוועד המרכזי. סניף שמספר חבריו נופל מהמודד הארצי יבחר בחבר אחד למועצה. חברי הוועד המרכזי וחברי ועדת הביקורת המרכזית יהיו חברי המועצה.
114. הוועד המרכזי מכנס את המועצה לפחות אחת לשנה לדיון בנושאים רעיוניים, מדיניים וארגוניים, ומציע את סדר יומה. המועצה:
- (א) קובעת את סדר-יומו של המושב; (ב) דנה על הדין-וחשבון של הוועד המרכזי; (ג) מקבלת החלטות בנושאים שנידונו; (ד) מוסמכת להחליט על כינוס ועידת מפלגה שלא מן המניין. החליטה כך, יכנס הוועד המרכזי את הוועידה תוך חודשיים ימים.
115. הוועד המרכזי יביא לדיון ולהחלטת המועצה את הצעותיו בנושא הרשימות לכנסת ולוועידות ההסתדרות ונעמת.

פרק י"ב

המפלגה וברית הנוער הקומוניסטי הישראלי

116. ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי היא המשמרת הצעירה של המפלגה הקומוניסטית הישראלית ומודרכת על-ידיה רעיונית ופוליטית.
117. ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי פועלת לפי תקנונה, בצורות ובסגנון עבודה המתאימים לנוער.
118. הוועד המרכזי של המפלגה ומוסדותיה המחוזיים והמקומיים מדריכים את חברי המפלגה במוסדות המקבילים של ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי.
119. ועד הסניף של המפלגה, בתיאום עם מוסדות ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי, פועל להצטרפות חברי ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי לשורות המפלגה. ועד הסניף ומוסדות בנק"י במקום מחליטים יחד ובהתאם לצורכי בנק"י והמפלגה, אם ימשיך החבר המתקבל למפלגה לפעול בברית הנוער הקומוניסטי הישראלי.
120. מתן הדרכה מתמדת והגשת עזרה שיטתית לפעילות ברית הנוער הקומוניסטי הישראלי הם מתפקידיה החשובים ביותר של המפלגה.

החלטות הוועידה ה-21

(1) אישור הדין-וחשבון של הוועד המרכזי והסיכום

הוועידה ה-21 מאשרת את הדו"ח של הוועד המרכזי ואת נאום הסיכום, שהובאו על-ידי מאיר וילנר.

(2) אישור הדין-וחשבון של ועדת הביקורת המרכזית

הוועידה ה-21 מאשרת את דו"ח ועדת הביקורת המרכזית, שהובא על-ידי וולף ארליך.

(3) אישור הצעת התקנון

הוועידה ה-21 מאשרת את הצעת התקנון המחדש של המפלגה, עם השינויים שהוחלט עליהם בוועידה.

(4) לאחרות כל כוחות השלום והדמוקרטיה מול סכנת ממשלת הימין והמלחמה

המשבר הממשלתי החריף, הפוקד את ישראל, חשף את פשיטת הרגל המלאה של המדיניות הרשמית, המכשילה את כינון השלום הצודק והיציב באזורנו. האינתיפידה הפלסטינית רבת-הגבורה היא תגובת העם הפלסטיני לכיבוש הישראלי המתמשך, שהוא גם מקור משבר השלטון בישראל. תוכנית השלום הפלסטינית, המכירה בזכות קיומה של ישראל, מוכיחה כי אש"ף מושיט יד לשלום. התוכנית הראתה לכל החוגים הכנים בישראל ובעולם, כי הממשלה, הנתמכת ע"י הממשל האמריקאי, היא האחראית למצב הטרגי הקיים, עקב סירובה לפתוח בדיאלוג עם אש"ף, המוכר במישורים הפלסטיני, הערבי והבינלאומי כנציג הלגיטימי היחיד של העם הפלסטיני, ועקב התכחשותה לזכות ההגדרה העצמית של העם הפלסטיני. אנו מגנים את ההצהרות והתוכניות הממשלתיות ליישוב העולים מברית-המועצות בשטחים הכבושים, העורמות מכשולים נוספים בדרך לכינון שלום.

המערך, שישב בממשלה אחת עם הליכוד עד למאוס 90', היה שותף ללאווים של הממשלה ולדיכוי האכזרי בשטחים הכבושים. כעת, כשהמערך מחוץ לממשלה, עליו להשתחרר מהלאווים האלה, החוסמים את הדרך לשלום, ולפעול להקמת ממשלה שתדבר שלום עם אש"ף.

הוועידה מציינת, כי חוגים ישראליים, פוליטיים וציבוריים, רחבים יותר מבעבר, כבר הגיעו למסקנה, כי המדיניות הרישמית היא הרסנית לישראל ולעמה בהווה ובעתיד, היא אחראית למשבר הכלכלי המעמיק, לאבטלה המתפשטת, להחרפת האפליה הלאומית, לתופעות הגזענות, להטפה לטרנספר, לסכנת הפא-שיזם, לעירעור החירויות הדמוקרטיות, לאיום של מלחמה חדשה, אשר עלולה להמיט על אזורנו, לרבות על עם ישראל, הרס וקורבנות אפילו יותר מקוד-מותיה. טבח הפועלים הפלסטיניים בראשון-לציון היה הוכחה מזעזעת לתהום האיבה, אליה מידרדרת החברה הישראלית עקב מדיניות הכיבוש וההסתה לטרנספר.

השיפור במצב הבינלאומי בכיוון נירמול היחסים בין העמים והמדינות, פתרון הבעיות וכיבוי מוקדי המתיחות והמלחמות האזוריות באמצעות משא-ומתן — כל אלה מצביעים על הדרך היחידה גם לפתרון הבעיה המזרח-תיכונית.

המפלגה הקומוניסטית הישראלית מדגישה, כי אפשר וחיוני לצאת ממעגל הדמים, אשר נגרם עקב המשך הכיבוש הישראלי בשטחים שנכבשו מאז 1967, ועקב המשך ההתנחלויות וההטפה ל"ארץ ישראל השלמה". הגיעה העת להיכנס בשערי השלום הצודק, הפתוחים לרווחה בפני ישראל.

שנת 1990 יכולה ותייבת להיות שנת מיפנה, שנת שלום. התנאי לכך — שינוי המדיניות הישראלית. על כל כוחות השלום והריאליזם בישראל, יהיו ההבדלים הרעיוניים והמפלגתיים ביניהם אשר יהיו, לאחד את מאמציהם, כדי להגיע למטרה המיידית והיא — פתיחת דיאלוג ישראלי-פלסטיני רשמי. שאיפ-תנו היא, שדיאלוג זה יהיה הצעד הראשון בדרך לכינוס הוועידה הבינלאומית, שהיא המסגרת ההולמת ביותר לכינון השלום הצודק והיציב ולפתרון כל הבעיות הקשורות ביחסים בין שני העמים ובין שתי המדינות, ישראל ופלסטין. המערכה לשלום היא מערכה גורלית, הדורשת אומץ מהמנהיגים ומהעם וראיה ארוכת-טווח. עתיד ישראל ועמה יובטח בהבנה עם השכנים — המדינות הערביות, לרבות המדינה הפלסטינית.

המפלגה הקומוניסטית הישראלית מושיטה את ידה לשיתוף פעולה עם כל הכוחות הכנים והריאליסטיים, היהודיים והערביים, אשר בדאגתם לעניין השלום נאבקים להפסקת הכיבוש, הדיכוי ושפיכות הדמים; עם כל החרדים לעניין הדמוקרטיה; עם כל המעוניינים בשיגשוג כלכלי ובהעלאת רמת החיים של העובדים; עם המוני האוכלוסיה הערבית בישראל, שהם כוח דמוקרטי ושותר שלום.

קריאתנו זו מופנית לבעלי בריתנו בחד"ש, למפ"ם, לרצ, לחוגים היוניים במפלגת העבודה, לרשימה המתקדמת לשלום, למפלגה הדמוקרטית הערבית,

לשינוי, לחוגים דתים יוניים, לתנועת „שלום עכשיו“, לתנועות המחאה והשלום האחרות ולחוגים ולאישים שוחרי שלום נוספים.

- ★ יחד נעצור את ההידרדרות לאסון מלחמתי חדש!
- ★ יחד נבנה את גשר השלום וההבנה בין שני העמים, הישראלי והפלסטיני, ונבטיח לכולנו עתיד של שלום ובטחון!
- ★ יחד נשיג פתרון צודק, המושתת על בסיס העקרון של שתי מדינות לשני העמים, ישראל ופלסטין.

5) עבודה למובטלים!

הוועידה ה-21 של מק"י מטילה על הממשלה את האחריות למשבר הכלכלי המתמשך, לאבטלה המקיפה כבר כ-170 אלף איש (כ-10% מכוח העבודה), למשבר השירותים הציבוריים, להתעשרות שכבה צרה של בעלי הון ובעלי הכנסות גבוהות, ומאידך לשחיקת שכר ולגידול המצוקה בקרב העובדים.

האבטלה פוגעת בכל שכבות השכירים, לרבות בפועלים ובאקדמאים, בנשים ובחיילים משוחררים, אך במיוחד בפועלים הערביים, בנשים ובשכירים תושבי השכונות והעיירות. והגרוע מכל — מפעלים וחברות ממשיכים לפטר עובדים והממשלה אינה משקיעה מאמצים ליצירת מקומות עבודה חדשים. המעבידים והממשלה מנצלים את האבטלה כאמצעי לכפיית שחיקת שכר, להחלשת האיגודים המקצועיים ולהחנקת אי-שביעות הרצון הגוברת בציבור.

הוועידה ה-21 של מק"י, קוראת לוועדי העובדים, לאיגודים המקצועיים, למועצות הפועלים ולכל המפלגות והחוגים מלאי החרדה נוכח השתלטות האבטלה, להיאבק נגד מדיניות הממשלה, המעדיפה התנחלויות וכיבוש על פיתוח המשק והשירותים הציבוריים, ואינה מעמידה את הדאגה לעבודה למובטלים בראש דאגותיה.

ניאבק יחד למען עבודה למובטלים, להארכת משך הזכאות לדמי אבטלה מ-6 ל-12 חודשים, לסיוע ממשלתי למניעת פיטורים, להבטחת המשכיות הזכויות הנצברות בקרנות הפנסיה גם למובטלים.

תכריזו ההסתדרות על שביתה ארצית במחאה על הסחבת בת החודשיים של המעבידים והממשלה במשא-ומתן על חתימתם של הסכמי השכר במשק.

6) להגנת הדמוקרטיה וזכויות האדם ולשוויון האשה

נוכח הקמתה של ממשלה משותפת לליכוד, לחוגי הימין הקיצוני ולמפלגות החרדיות, קוראת הוועידה ה-21 של מק"י למערכה עקשנית נגד ההקצנה הימנית-גזענית והכירסום הגובר בחופש הביטוי והעתונות ובסדרי השלטון הדמוקרטיים, שהם פרי הבאושים של הכיבוש הנמשך כבר 23 שנה.

הוועידה מתריעה על הסכנה של הידרדרות לשלטון דיקטטורי, הנעשית מוחשית נוכח הנסיון לתעל את ההתמרמרות הציבורית על גילויי השחיתות לחתירה תחת סמכויות הכנסת, לערעור משטר המפלגות ולשינוי שיטת הבחירות הקיימת.

הוועידה תובעת לכבד את חופש המצפון והאמונה הדתית, ומתריעה מפני המגמה של החרפת הכפיה הדתית.

הוועידה, בראותה במעמד האשה בעבודה, בחברה ובמשפחה אחד ממבחני היסוד של הדמוקרטיה, מגנה כל נסיון להצר את רגלי האשה באשר היא אשה, או לפגוע בה תוך הסתמכות על מסורות ריאקציוניות. הוועידה מחליטה, כי עמדתה העקרונית של מק"י, החותרת לשוויון האשה בכל התחומים, תקבל מימוש מעשי בפעילותה השוטפת.

7) לשוויון זכויות מלא לאוכלוסיה הערבית בישראל

הוועידה ה-21 של מק"י מציינת בהערכה עמוקה את הצלחת שביתתה הכללית של האוכלוסיה הערבית, שהוכרזה במחאה ובכאב על הטבח בפועלים הפלסטיניים בראשון-לציון, ועל הקטל הנמשך מצד כוחות הכיבוש בשטחים הפלסטיניים הכבושים.

הוועידה מגנה את צעדי הדיכוי המשטרתי נגד האוכלוסיה הערבית ביום שביתתה, בנצרת, בטייבה, בבקה אל-גרביה, בחיפה, בקלנסואה, בעראבה, במג'ד אל-כרום וביישובים אחרים. היא תובעת את שיחזורם המיידי של כל העצורים ואת הפסקת מסע המעצרים וההפחדה, הניזון מהסתה אנטי-ערבית גזענית והמלבה אותה.

הנסיון לשלול מחברי הכנסת הערביים את זכותם להשתתף בהכרעות המדיניות אינו אלא מסע לטרנספר פוליטי, וחלק מהמערכה לנידוי האוכלוסיה הערבית בישראל.

מק"י תמשיך במאבק מלוכד ורחב למען שוויון האוכלוסיה הערבית בתקציבי השלטון המקומי, בתעסוקה, בחינוך, בבריאות, בחקלאות, ברווחה; נגד הפקעת הקרקעות, נגד הוצאת שטחים מתחום שיפוטן של רשויות מקומיות ערביות ונגד הריסת בתים; נגד ניצול העליה כעילה לפיטורי פועלים ערביים, לנישול נוסף מהקרקע ולהסלמת מדיניות האפליה הלאומית; להפסקת מסעות הדיכוי המשטרתיים ולפיזור של יחידת הסיוור המיוחדת (יס"ם).

מק"י מעלה על נס את מאבק האוכלוסיה הערבית, שהיא מיעוט לאומי בישראל וחלק מהעם הערבי הפלסטיני, למען שוויון אזרחי ולאומי. בביצור אחדותה של האוכלוסיה הערבית ובשיתוף הפעולה שלה עם כוחות השלום והדמוקרטיה היהודיים הערובה להצלחת מאבק זה.

(8) יבוטלו ההליכים המשפטיים נגד אייבי נתן ונגד שוחרי שלום ודיאלוג אחרים!

הוועידה ה-21 של מק"י תובעת את ביטולם של ההליכים המשפטיים נגד אייבי נתן ושוחרי שלום ודיאלוג ישראל-פלסטיני אחרים, הנאשמים במיפגשים עם אנשי אש"ף. משתתפי המיפגשים האלה תורמים תרומה חשובה לקירוב שני העמים ולהשגת השלום הצודק.

הוועידה ה-21 שבה וקוראת לכל המפלגות, האירגונים והאישים שוחרי השלום והדמוקרטיה, להגביר את הלחץ הציבורי למען ביטולו של התיקון לפקודה למניעת טרור, האוסר מיפגשים עם אנשי אש"ף.

(9) לימין סרבני המצפון!

הוועידה ה-21 של מק"י מביעה את מלוא הערכתה לסרבני המצפון, חברי "יש גבול" והשמיניסטים, המסרבים להשתתף בפעולות דיכוי ושיטור בשטחים הכבושים או במחנות המעצר של אסירים פלסטיניים. היא תובעת את הפסקת כליאתם של סרבני הכיבוש.

הוועידה ה-21 תובעת לבטל את חובת הגיוס המוטלת על הצעירים הערבים-הדרוזים, לשחרר את אלה העצורים על סירובם למלא אחר חובה זו ולכבד את עובדת היות הדרוזים חלק מהאוכלוסייה הערבית.

(10) לסולידריות עם הלוחמים לדמוקרטיה ולחירות

הוועידה ה-21 של מק"י מביעה סולידריות עמוקה עם מאבקו של העם של דרום-אפריקה למיגור שלטון האפרטהייד, לשיחרור כל העצורים, להחזרת כל הגולים, ולכינון משטר דמוקרטי, המבוסס על "אדם אחד – קול אחד".

הוועידה שולחת ברכת עידוד חמה לנלסון מנדלה ולמנהיגים האחרים של הקונגרס הלאומי האפריקאי והמפלגה הקומוניסטית של דרום-אפריקה, ששחררו מהכלא הודות למאבק עמם ולסולידריות הבינלאומית הרחבה.

הוועידה מוקיעה את הדיכוי השיטתי שמבצע המשטר הקיים בדרום-קוריאה כלפי הסטודנטים והעם, ומביעה את סולידריותו עם מאבקם להפלת הדיקטטורה ולכינון דמוקרטיה בארצם.

הוועידה שולחת ברכת עידוד למנהיגי המפלגה הקומוניסטית התורכית, היידר קוטלו וניהאט סרגין, ששחררו ממעצר שווא, וקוראת לשיחרור כל העצורים הפוליטיים, לרבות הקומוניסטים, הכלואים בתורכיה.

הוועידה מבטאת את הסולידריות העמוקה שלה עם כל הלוחמים
דיקטטורה, פאשיזם וגזענות ולמען דמוקרטיה, חירות וקידמה חברתית.

(11) לחיזוק המפלגה ולהרחבת השפעתה

אנו, הקומוניסטים, מתמידים במאבקנו, גם בימים שאינם קלים. הודות
לייחודנו הרעיוני והמדיני, היינו הראשונים בהצגת תוכנית שלום צודקת וריא-
ליסטית. הודות לאחדותנו היהודית-ערבית ולקשרינו האמיצים עם המוני העם,
עלה בידינו לעשות למימוש רעיון אחדות שוחרי השלום והשוויון במסגרת חד"ש.
בוועידה ה-21 אישרנו תקנון מחודש, המחזק את הדמוקרטיה המפלגתית,
מבטיח תופש ביטוי לפלורליזם הדעות הקיים בתוכה וכלולה בו הערובה ליכולתה
של המפלגה לבצע את מדיניותה ואת החלטותיה.
מק"י מאמינה בכוחם היוצר ובחיוניותם של רעיונות הסוציאליזם המדעי,
ותמשיך לפעול ליישומם בהתאם לתנאיה של ישראל ולדרישות התקופה. אנו
שואפים לסוציאליזם דמוקרטי והומני, לחברה השוללת ניצול מעמדי, דיכוי
לאומי וכל צורה של אפליה, ואשר במרכז התעניינותה — האדם.
נפעל כולנו יחד ובמישנה מרץ לחיזוק מפלגתנו הקומוניסטית הישראלית
ולהרחבת שורותיה. בהפיקנו לקחים מנסיון העבר, נבצר את אחדותנו היהודית-
ערבית, שהיא סוד כוחנו והערובה להיותנו חלוץ המערכה לשלום, לשוויון,
לעבודה, לדמוקרטיה ולעתיד סוציאליסטי.

מוסדות מק"י שנבחרו בוועידה ה-21

צירי הוועידה ה-21 של מק"י בחרו את המוסדות המרכזיים של המפלגה :
הוועד המרכזי וועדת הביקורת המרכזית. בוועד המרכזי החדש — 47 חברים.
בוועדת הביקורת המרכזית — 11 חברים.

הוועד המרכזי

● עאדל אבו-אלהיג'א	● דב חנין
● נסים אבו-ח'יט	● דוד (סשה) חנין
● מאג'ד אבו-יונס	● מוחמד עלי טהא
● ג'מיל אבו-ראס	● תופיק טובי
● אחמד אבו-שנב	● סמירה כורי
● שחדה איבן ברי	● מנשה כליפה
● קלמן אלטמן	● אסעד יוסף כנאנה
● נאזם באדר	● אירנה לוינהוף
● סעיד באדר	● איברהים מאל'יק
● עוזי בורשטיין	● נימר מורקוס
● נסים ברכה	● סאלח מורשד
● מוחמד ברקה	● מחמוד מחמיד
● יפה גביש	● אברהם מלמד
● סאלם ג'ובראן	● מוחמד עבד אל-כרים מנסור
● יורם גוז'נסקי	● פאדל נעאמנה
● תמר גוז'נסקי	● מוחמד נפאע
● בנימין גונן	● נאيف סלים סוויד
● סוהיל דיאב	● אחמד סעד
● דורון וילנר	● עומר סעדי
● מאיר וילנר	● עלי עאשור
● יושקה ולרשטיין	● מוריד פריד
● תופיק זיאד	● אפרים קצב
● משה זיסר	● גאזי שבייטה
	● שמואל שלום

ועדת הביקורת המרכזית

● אליאס אבו-עוקצה	● תופיק כנאענה
● עבד אל-חמיד אבו-עיטה	● זאהי כרכבי
● יוכבד גונן	● חסן מתאני
● אחמד חטיב	● מרדכי פרוינד
● פייסל טהא	● מופיד סידאווי
● משה כורי	

ועדת הביקורת המרכזית בחרה את החבר זאהי כרכבי ליושב ראש.

מוסדות הוועד המרכזי

במושב הראשון, שנערך בתל-אביב, בימים 8—9 ביוני 1990, בחר הוועד המרכזי במוסדותיו: הלשכה הפוליטית — 9 חברים; המזכירות — 7 חברים; יושב-ראש המפלגה והמזכיר הכללי של המפלגה.

יו"ר המפלגה

לתפקיד יו"ר המפלגה נבחר החבר מאיר וילנר. בתפקידו כיו"ר, ישתתף בישיבות הלשכה הפוליטית והמזכירות, לפי צורכי העבודה.

המזכיר הכללי

לתפקיד המזכיר הכללי נבחר החבר תופיק טובי.

הלשכה הפוליטית

ללשכה הפוליטית נבחרו (לפי סדר א'–ב'):

● סאלם ג'ובראן	● תופיק טובי
● תמר גוז'נסקי	● אסעד יוסף כנאנה
● בנימין גונן	● נימר מורקוס
● תופיק זיאד	● אחמד סעד
● דוד (סשה) חנין	

המזכירות

למזכירות נבחרו:

● מוחמד ברקה	● דוד (סשה) חנין
● יורם גוז'נסקי	● תופיק טובי
● סהיל דיאב	● גאזי שבייטה
● דורון וילנר	

לתפקיד מרכז המזכירות נבחר החבר דוד (סשה) חנין.